

CIVITTA

\ Tänapäevase lastekaitse juhtumikorralduse,
andmevahetuse ja e-teenuste analüüs

Lõpparuanne 2022

SISUKORD

KOKKUVÕTE	3
1. LASTEKAITSE ÜLDISED KORRALDUSPÕHIMÕTTED EESTIS	5
1.1 Strateegiline raamistik ja lastekaitse valdkonna arendamise sihid	5
1.2 Lastekaitsetööga seotud osapooled	6
1.2.1 Lastekaitsetöötaja roll lastekaitse korralduses	7
2 LASTEKAITSE JUHTUMIKORRALDUSE PROTSESS	10
2.1 Abivajavast lapsest teate saamine	10
2.2 Info kogumine	13
2.3 Juhtumimenetluse algatamine	16
2.4 Juhtumimenetlus	18
2.5 Juhtumimenetluse lõpetamine	22
2.6 Muud kitsaskohad lastekaitsetöö protsessis	23
2.6.1 Töökoormus ja töökorraldus	23
2.6.2 Spetsialiseerumine	27
2.6.3 Muud kitsaskohad	28
2.7 Riigi roll lastekaitsetöös	30
2.7.1 Sotsiaalkindlustusameti roll	30
2.7.2 Riiklike teenuste kättesaadavus	31
3 ETTEPANEKUD LASTEKAITSE JUHTUMIKORRALDUSEGA SEOTUD TÖÖ TÕHUSTAMISEKS	33
LISAD	39
Lisa 1. Töö teostamise meetodika	39
Lisa 2. Kasutatud kirjandus	40
Lisa 3. Intervjuudes osalenute nimekiri	42
Lisa 4. Intervjuude kavad	44
Lisa 5. Läbiviidud küsitluse küsimustik	48
Lisa 6. Välisriikide praktikate kokkuvõte	53
Norra lastekaitstesüsteem	53
Rootsi lastekaitstesüsteem	55
Iirimaa lastekaitstesüsteem	57
Islandi lastekaitstesüsteem	60

KOKKUVÖTE

Sotsiaalministeerium on algatanud Eesti lastekaitsekorraldussüsteemi kaasajastamise, mille kvaliteetseks elluviimiseks on oluline luua ülevaade KOVide lastekaitsetöö praktilistest kitsaskohtadest ja probleemidest. Samuti on oluline mõista võimalikke meetmeid nimetatud probleemide lahendamiseks.

Käesolev analüüs on tellitud eesmärgiga koguda praktilist teavet KOVides tehtava lastekaitsetöö protsesside ja andemvahetuse kohta, sh kaardistades Eestis toimiva lastekaitsetöö kitsaskohad ja kohalike omavalitsuste ettepanekud muudatusteks. Lisaks uuriti välisriikide praktikaid, mis võiksid toetada muudatusettepanekuid.

Analüüsi raames viidi läbi dokumendianalüüs, 6 fookusgrupiintervjuud lastekaitsetöötajatega ja 2 fookusgrupiintervjuud riigiasutuste esindajatega. Kokku osales intervjuudel 26 lastekaitsetöötat erinevatest kohalikest omavalitsustest ja 9 riigiametnikku. Intervjuudest kogutud info põhjal koostati küsitlus, mis saadeti kõikidele lastekaitsetöötajatele (267) ning millele vastas osaliselt 77 inimest, st 29% kõikidest lastekaitsetöötajatest, ning täielikult 62 inimest, 23% kõikidest lastekaitsetöötajatest. Välisriikide praktikaid uuriti läbi dokumendianalüüsi ning tehti 4 ekspertintervjuud Norra, Islandi, Iirimaa ja Rootsi lastekaitsetöö ekspertidega.

Peamisteks kitsaskohtadeks lastekaitsetöös on protsessi ja selle osade vähene eristamine, vähene analüütiline lähenemine abivajaduse hindamisele ning see, et lastekaitse juhtumid ei lõppe enne, kui laps saab 18-aastaseks või kolib teise KOVi. Juhtumid ei lõppe ka osaliselt seetõttu, et STAR ei võimalda juhtumit lõpetada selliselt, et seda oleks võimalik uuesti avada. Lastekaitsetöötajatel puuduvad protsessi lahti seletavad juhised ja toetavad materjalid selleks, et mõista mida ja millal teha, kuidas hinnata lapse riski- ja kaitsetegureid ning kuidas hinnata lapsele määratud teenuste ja tegevuste mõju. Lastekaitsetöötajad mõtestavad juhtumi juhi rolli erinevalt ning ei pea ennast alati juhtumi juhiks. Samas, on ka olukordi, kus lastekaitsetöötaja tunneb end juhtumitöös üksi, sest võrgustikuliikmed ei jaga piisavalt infot või ei võta vastutust. Lastekaitsetöötajate töökoormus on kohati liiga kõrge, et süveneda juhtumimenetlusse ja tagada lapsele ja perele kvaliteetne abi.

Lastekaitsetöötajad ei jõua juhtumite kõrvalt tegeleda ennetustööga ega varase märkamisega. Samas, jõuavad lastekaitsetöötajate hinnangul juhtumid abivajavast lapsest liiga hilja nende vaatevälja. Lapse ja pere probleemid on selleks hetkeks juba liiga sügavad ja sedavõrd keerukad, et vajavad sekkumisi ja teenuseid, mis ei ole kiiresti kättesaadavad. Samas tõid lastekaitsetöötajad esile, et neis juhtumites on sageli nii pere lähikondsed, naabrid kui ka osa spetsialistidest juba teadlikud, et pere olukord on keeruline. Lastekaitsetöötajate hinnangul peaksid just tervishoiutöötajad ja haridustöötajad rohkem lastekaitset juhtumitest teavitama.

STAR ei toeta kiiret info kogumist, sest kogu hädavajalik info ei ole STARi kaudu kogutav, oluline info saadakse andmepäringuid tehes ja teistest andmebaasidest. STAR tekitab ka suurt halduskoormust, sest ei ole kasutajasõbralik. Kuna info kogumiseks on vaja teha ametlikke päringuid, siis võtab esmase info kogumine oluliselt kauem aega kui ettenähtud 10 päeva.

Analüüsi tulemusena tehti 16 ettepanekut, mis põhinesid lastekaitsetöötajate arvamusel ja rahvusvahelisel parimal praktilal. Olulisemate ettepanekute hulgas on:

- 1) **Hädaohus oleva lapse indikaatorite loomine** – teatud kriteeriumite (nagu lapse suitsidaalsus, lapse füüsiline ja seksuaalne väärkohtlemine, lapse hooletusse jätmine ja sügav abivajadus kõigis

eluvaldkondades) täitumisel peaks käsitlema juhtumit hädaohus oleva lapse juhtumina ning sekkuma esimesel võimalusel.

- 2) **Juhtumite kategoriseerimine** – luua valgusfoori süsteem, milles eristatakse laste juhtumid vastavalt lapse abivajadusele.
- 3) **Lastekaitseprotsessi täpsem välja töötamine** – iga protsessi osa peaks toetama täpsemad juhised ja suunised.
- 4) **Juhtumikorraldaja rolli määratlemine ja vastutuse jagamine** – lapse elukorraldust puudutavates küsimustes peaks otustajate ring olema suurem.
- 5) **Võrgustiku ülesannete kirjeldamine seaduses** – kohustus teavitada, kohustus osaleda võrgustikutöös ja kohustus jagada infot.
- 6) **STARi arendamine** – STARis kättesaadav andmestik peaks olema suurem ning võiks olla liidestatud võimalikult paljude riiklike andmebaasidega. Lisaks peaks võrgustikuliikmed nägema lapse juhtumiplaani tegevuskava ning endaga seotud tegevusi täiendada ja tagasisidestama.
- 7) **Kohtutööle spetsialiseerumine** – kohtutöö tekitab lastekaitsetöötajatele suure töökoormuse, kuna puudub juriidiline pädevus. Ettepanekuna toodi neli alternatiivi, mis vähendaks lastekaitsetöötaja töökoormust ja jaotaks kohtuga seotud asjades vastutust.
- 8) **Riigi rolli suurendamine** – riik peaks rohkem suunama tähelepanu ennetusele ja varasele märkamisele, peaks välja töötama lastekaitsetöötajaid abistavaid materjale, suuniseid ja käsiraamatuid, analüüsima lastekaitsetööd ning pakkuma ise proaktiivselt abi.

1. LASTEKAITSE ÜLDISED KORRALDUSPÕHIMÕTTED EESTIS

1.1 STRATEEGILINE RAAMISTIK JA LASTEKAITSE VALDKONNA ARENDAmise SIHID

Eesti lastekaitse süsteemi reguleerib lastekaitse seadus¹ (võeti esmakordselt vastu 1992. aastal, kehtiv lastekaitse seadus võeti vastu 2014. aastal), mille eesmärk on last väärtustava ning lapse arengut soodustava käitumise ja elulaadi kujundamine ühiskonnas, last toetava keskkonna loomine, lapse huvide esikohale seadmine, lapse elukvaliteedi parandamine, lapse igakülgse arengu toetamine ning tervist ja heaolu ohustavates tingimustes olevale lapsele õigeaegse ja asjakohase abi ja hoolduse tagamine.

Rahvusvaheliselt on lapse õiguste baasdokumendiks **ÜRO lapse õiguste konventsioon**, mille eesmärgiks on tagada igale lapsele võimalus igakülgseks arenguks ja heaoluks². Konventsiooniga on liitunud enamik maailma riikidest, Eesti ühines sellega 1991. aastal. ÜRO lapse õiguste konventsiooni ja lastekaitse seaduse järgimine on kohustuslik kõigis valdkondades. Igas valdkonnas tuleb nii riigi kui KOV tasandil välja arendada ja pakkuda lapsele ja perele meetmeid, mis lähtuvad lapse vajadustest, toetavad lapse ja teda kasvatavate isikute suhteid ja sotsiaalset toimetulekut ning on kättesaadavad, õigeaegsed, tulemuslikud ja pikaajalise positiivse mõjuga³.

Eesti pikaajalises strateegias **Eesti 2035** on seatud sihiks kujundada terviklik rahvastiku- ja perepoliitika eesti rahva kestlikkuse ja heaolu tagamiseks, mille saavutamiseks uuendatakse muuhulgas ka lastekaitsekorraldust⁴. **Strateegia tegevuskava** kohaselt töötatakse Sotsiaalministeeriumi eestvedamisel välja kohalike omavalitsuste (KOV) ja riigi partnerlusel põhinev ning lapse terviklikest vajadustest lähtuv lastekaitsekorraldus, arendatakse selleks vajalike spetsialistide baas- ja täiendõppekoolitust, arendatakse välja laste heaolu suurendavad integreeritud teenused ja sekkumised ning väärtustatakse lastekaitsetööd⁵.

Valdkondlike arengukavade tasandil on laiemalt laste heaolu ja kitsamalt lastekaitse valdkonna sihid seatud kuni 2020. aastani kehtinud „**Laste ja perede arengukavas 2012-2020**“ (LPA) ning selles seatud eesmärkide ellu viimist toetavas **laste ja perede programmis 2020-2022**. LPA ühe eesmärgina oli seatud siht, et Eestis on lapse õigused tagatud ja loodud toimiv lastekaitse süsteem, et väärtustada ühiskonnas iga last ja tema arengut ning heaolu toetavat turvalist keskkonda⁶. Uuel strateegilise planeerimise perioodil lisatakse laste ja perede temaatika hetkel ettevalmistatavasse „**Heaolu arengukavasse 2023-2030**“⁷.

¹ Lasteks <[link](#)>

² Anniste, K., Biin, H., Osila, L., Koppel, K. ja Aaben, L. (2018) Lapse õiguste ja vanemluse uuring. SA Poliitikauuringute Keskus Praxis. <[link](#)>

³ Lapse õiguste ja heaolu tagamise tervikpilt, Sotsiaalministeerium. <[link](#)>

⁴ Eesti pikaajaline arengustrateegia Eesti 2035, Riigikantselei. <[link](#)>

⁵ Eesti 2035 Vabariigi Valitsuse tegevuskava 29. aprill 2021, Riigikantselei. <[link](#)>

⁶ Laste ja perede arengukava 2012-2020, Sotsiaalministeerium. <[link](#)>

⁷ Heaolu arengukava 2023-2030 koostamise ettepanek. Sotsiaalministeerium. <[link](#)>

LPA-s seadud eesmärkide poole liikudes on nii riiklikul kui kohalikul tasandil toimunud viimastel aastatel olulisi edusamme lastekaitsetöö korraldamisel. 2014. aastal võeti vastu uus lastekaitseadus ning 2016. aastal loodi Sotsiaalkindlustusameti juurde riiklik lastekaitse rakendusüksus. Sisse on viidud olulised muudatused asendushoolduse valdkonnas, reformitud alaealiste õigusrikkujate süsteemi, arendatud puuetega laste tugiteenuseid, võetud kasutusele tõenduspõhised sekkumised, käivitatud lastemajateenus ning asutud arendama perelepitussüsteemi⁸. Lastekaitsetöötajatele on korraldatud täiendkoolitusi ja supervisioone, juurde on loodud töövahendeid ning varasemast oluliselt suuremal määral on pööratud tähelepanu probleemidele ennetamisele⁹. Teisalt on endiselt palju lahendamist vajavaid kitsaskohti. Näiteks on KOVides endiselt puudus tõhusatest ennetus- ja abimeetmetest lastega peredele, puuduvad kompleksprobleemidega lastele sobivad integreeritud teenused ning probleeme on vaimse tervise abi korralduse ja kättesaadavusega.¹⁰

Heaolu arengukava 2023-2030 koostamise ettepaneku kohaselt on järgnevatel aastatel Eestis vaja püüelda selle poole, et ükski laps ei kogeks vägivalda ega elaks vaesuses, lapse ja pere abivajadust märgataks võimalikult varakult ning pakutav abi vastaks lapse ja pere vajadustele ja oleks tulemuslik. Praegune lastekaitsekorraldus ei taga laste abivajaduse ennetamist ning probleemide tekkimisel õigeaegset ja tulemuslikku sekkumist. Seetõttu on eesmärgiks seadud, et lähiaastatel tuleb laste ja pere heaolu tagamiseks luua toimiv abivajaduse ennetamise, märkamise, tuvastamise ja infovahetuse süsteem, uuendada lastekaitse tööprotsesse ja toetada lastega töötavate spetsialistide kompetentse.

1.2 LASTEKAITSETÖÖGA SEOTUD OSAPOOLED

Eesti lastekaitse süsteemi baasväärtuseks on lapse õigus turvalisele lapsepõlvele ja tema vajadustele vastavate arengutingimuste tagamine, kuid juhul, kui lapsevanemad ja hooldajad ei suuda oma lapsi toetada ja nende eest vastutada, peavad sekkuma avalikud institutsioonid, kelle ülesanne on lapsi kaitsta. Peamiseks abi pakkujaks perele, juhtumisi korraldajaks ja selle töö eest vastutajaks on Eestis kohalik omavalitsus,¹¹ kuid lastekaitsetöö terviku korralduses on oma roll ka Eestis Vabariigi Valitsusel, lastekaitse nõukogul, Sotsiaalministeeriumil ja Sotsiaalkindlustusametil (SKA)¹².

Vabariigi Valitsuse ülesanne lastekaitse korraldamisel on asjakohaste õigusaktide eelnõude ja riiklike strateegiade väljatöötamine ja kinnitamine ning jätkusuutliku rahastamise tagamine.¹³

Lastekaitse nõukogu on valitsuskomisjon, mille peamisteks ülesanneteks on lastekaitsepoliitika eesmärkide seadmine ja nende elluviimiseks vajalike tegevuste koordineerimine, lapse heaolu tagamist ja lapse õiguste kaitset puudutavate ettepanekute esitamine Vabariigi Valitsusele ja teistele asjaomastele institutsioonidele ning valdkondadeüleseks lastekaitsealaseks ennetustegevuseks soovituste andmine.¹⁴ Uue seaduseelnõuga, mis on käesoleval hetkel Riigikogu menetluses, muudetakse lastekaitse- ja korralduseadust, mis reguleerivad kahe valitsuskomisjoni, st süüteoennetuse nõukogu ja lastekaitse nõukogu tegevust. Sellega kaotatakse lastekaitse nõukogu ja süüteoennetuse nõukogu ja neile seadud

⁸ Lastekaitsetöö korraldamine kohalikes omavalitsustes. Valikulised soovitused jätkuarenduste tegemiseks. Lühianalüüs. Sotsiaalministeerium, detsember 2020. *Avaldamata materjal*.

⁹ Ibid.

¹⁰ Ibid.

¹¹ Lapse heaolu hindamise käsiraamat <[link](#)>

¹² LasteKS §11

¹³ LasteKS §12

¹⁴ LasteKS §13

ülesannete jaotus ning luuakse uus Ennetusnõukogu, mille ülesandeks saab olema valdkondadeülene ennetus, sh laste heaolu ja lastekaitse korraldus.¹⁵

Sotsiaalministeeriumi ülesanded lastekaitse korraldamisel on lastekaitse ja selle järelvave riiklik koordineerimine, lastekaitsemeetmete planeerimine ja arendamine, lastekaitsetöötajate täienduskoolituse korraldamine ning lapse õiguste kaitseks ja heaolu tagamiseks juhiste, rakendussuuniste ja muude teabematerjalide väljatöötamine.¹⁶

Sotsiaalkindlustusameti ülesanded lastekaitse korraldamisel on riikliku lastekaitsepoliitika elluviimine, riiklike strateegiate rakendamine ning valdkondadeülese lastekaitsealase koostöö ja ennetuse koordineerimine. Samuti on SKA ülesanne KOV üksuse taotluse alusel rakendada erinevaid lapsi ja peresid toetavaid riiklikke meetmeid, sh nõustada KOV üksusi lapse heaolu toetavate arengukavade koostamisel, abistada KOV üksusi lastekaitse juhtumite lahendamisel ja KOV-ide toetamine lapsele või perele sobivate meetmete leidmisel olemasolevate riiklike meetmete hulgast. SKA kogub ka lastekaitse statistikat, korraldab lastekaitsealast teavitustegevust jmt.¹⁷

Kohaliku omavalitsuse üksuse ülesanded lastekaitse korraldamisel on abivajavast lapsest teada saamisel viivitamata lapse abivajaduse hindamine ja lapse abistamiseks meetmete pakkumine, perekonnast eraldatud lapsele ja tema perekonnale meetmete pakkumine. Samuti on KOVi kohustuste hulgas KOV üksuse hallatavate lasteasutuste sisehindamise üle teenistusliku järelevalve korraldamine, oma haldusterritooriumil vajaliku teabe kogumine laste ja perede olukorra ning vajaduste kohta ja riikliku järelevalve teostamine seaduses sätestatud alustel. KOV peab ka tagama, et lapse õiguste ja heaolu tagavaid põhimõtteid oleks KOV arengukavas järgitud.

Lastekaitse on erinevaid valdkondi läbiv teema, mistõttu reguleerivad lastekaitsetööd lisaks Lasteks-le ka mitmed teised seadused, sh:

- Perekonnaseadus (PKS)
- Tsiviilkohtumenetluse seadustik (TsMS)
- Kriminaalmenetluse seadustik (KrMS)
- Sotsiaalhoolekande seadus (SHS)
- Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus (PGS)
- Täitementluse seadustik (TMS)

1.2.1 LASTEKAITSETÖÖTAJA ROLL LASTEKAITSE KORRALDUSES

Lastekaitsetööd teevad esmatasandil eelkõige lastekaitsetöötajad ja peretöötajad. Lastekaitsetöötaja on SKA või KOVi ametnik, kes täidab talle Lastekaitseseaduses või muus õigusaktis sätestatud ülesandeid lapse õiguste ja heaolu tagamisel¹⁸. Lisaks lastekaitsetöötajatele tegelevad lapse õiguste ja heaolu tagamisega oma igapäevatoos veel paljud erinevates valdkondades tegelevad spetsialistid, nt haridus-, noorsootöö- ja meditsiinivaldkonnas, samuti korrakaitse- ja kohtusüsteemis.

Lastekaitsetöötajate ja peretöötajate peamine ülesanne on laste, lapsevanemate ja perede nõustamine, nende abivajaduse hindamine ja parimate huvide väljaselgitamine, abistamiseks vajaminevate meetmete pakkumine, ennetustöö, emotsionaalne toetamine ja valdkondade ülese juhtumikorralduse

¹⁵ Korrakaitse- ja lastekaitse- ja narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. (2022) Justiitsministeerium. <https://eelvoud.valitsus.ee/main#bORIOwXV>

¹⁶ Lasteks §14

¹⁷ Lasteks §15

¹⁸ Lasteks § 18 lg 1.

koordineerimine ning tööprotsesside juhtimine last ja tema perekonda toetava eesmärgi nimel.¹⁹ Samuti on lastekaitsetöötajate ülesanne lapsi puudutavate vanematevaheliste vaidluste lahendamine, kohtusse arvamuse andmine, lapse seadusega tagatud õiguste kaitse ja lapse heaolu kindlustamine, erivajadustega laste perede nõustamine, teenustele suunamine ja teenuste koordineerimine²⁰.

TABEL 1. LASTEKAITSETÖÖTAJA SEADUSTEST TULENEVAD ÜLESANDED

Ülesanne	Seaduslik alus
Lapse abivajaduse hindamine	Lastekaitse meetmete rakendamiseks peab lastekaitsetöötaja või lapsega töötav isik viima läbi lapse abivajaduse hindamise (LasteKS §-s 28). Hindamisel peab lastekaitsetöötaja kaasama lapse ja last kasvatava isiku või lasteasutuse, kus laps viibib, samuti võib vajadusel kaasata sellesse protsessi asjaomast erialaspetsialisti (näiteks psühholoogi, psühhiaatrit, pereõde või –arsti).
Hädaohus oleva lapse abistamine	Lastekaitsetöötaja (või politsei) toimetab hädaohus oleva lapse ohutusse tingimustesse (LasteKS § 32 lg 3). Samuti võib sama § lg 5 p 1 kohaselt lastekaitsetöötaja teha otsuse paigutada hädaohus oleva lapse ajutiselt teenusele (nt turvakodu) või lapse jaoks turvalise isiku juurde, kui last kasvatav isik pole kättesaadav.
Perest eraldatud laste kaitse	LasteKS § 34 lg 2 kohaselt peab lastekaitsetöötaja andma perest eraldatud lapsele vajalikku teavet ning toetama lapse ja pere vahelisi suhteid ning lg 4 annab lastekaitsetöötajale ülesande koostada perest eraldatud lapsele juhtumiplaan ja tagada selle perioodiline ülevaatamine.
Lapse toetamine kohtumenetluses	Lisaks sätestab tsiviilkohtumenetluse seadustik (edaspidi TsMS) ning kriminaalmenetluse seadustik (edaspidi KrMS) lastekaitsetöötajale ülesande teatud juhtudel last kohtumenetluses tunnistuse andmisel toetada. Tsiviilkohtumenetluses kuulatakse alla neljateistaastane tunnistaja vajaduse korral üle lastekaitsetöötaja juuresolekul. Vanema kui neljateistaastase alaealise ülekuulamisele võib kohus lastekaitsetöötaja kaasata (TsMS § 261 lg 1). Ka kriminaalmenetluses võib menetleja alaealise tunnistaja ülekuulamise juurde lastekaitsetöötaja kutsuda (KrMS § 70 lg 1), ning kui menetlejal endal asjakohane väljaõpe puudub, siis on lastekaitsetöötaja või teise spetsialisti kaasamine alaealise ülekuulamise ka teatud juhtudel kohustuslik (§ 70 lg 2). Lastekaitsetöötaja täpsem roll (ja pädevused) kriminaalmenetluses lapse ülekuulamise juurde kaasamisel vajab täpsemat analüüsi ja selgitamist, kuna viimastel aastatel toimunud olulised arengud politseis laste ülekuulamise / intervjuude läbiviimisel ja väärkoheldud laste puhul on saanud selleks ülesande lastemaja teenus.
Juhtumikorralduse läbiviimine SHS põhimõtetel	Abi osutamisel tuleb lastekaitsetöötajal teha võrgustikutööd järgides juhtumikorralduse põhimõtteid sotsiaalhoolekande seaduses sätestatud korras (LasteKS § 29 lg 2). Juhtumikorralduse põhimõtete kohaselt hõlmab abi andmine muuhulgas juhtumiplaani koostamist.

¹⁹ Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: sotsiaaltöö. Tööjõuvajaduse seire- ja prognoosisüsteem OSKA. Uuringu terviktekst. SA Kutsekoda. Tallinn 2021.

²⁰ Ibid.

Lastekaitsetöötaja tegevusvaldkond on väga lai, sest töötada tuleb nii väikelastega, erivajadusega lastega, perevälise või -sisese laste väärkohtlemisega, sõltuvus- ja käitumisprobleemidega lastega, koolikohustust mittetäitvate lastega, õigusrikkumisi toime pandud lastega, enesehävituslike mõtetega lastega, hooldus-, suhtlus- ja ülalpidamisõiguslike vaidluste lahendamisega, perest eraldamise, asendus- ning järelhooldusel olevate lastega, eestkoste ja lapsendamise menetlustega²¹.

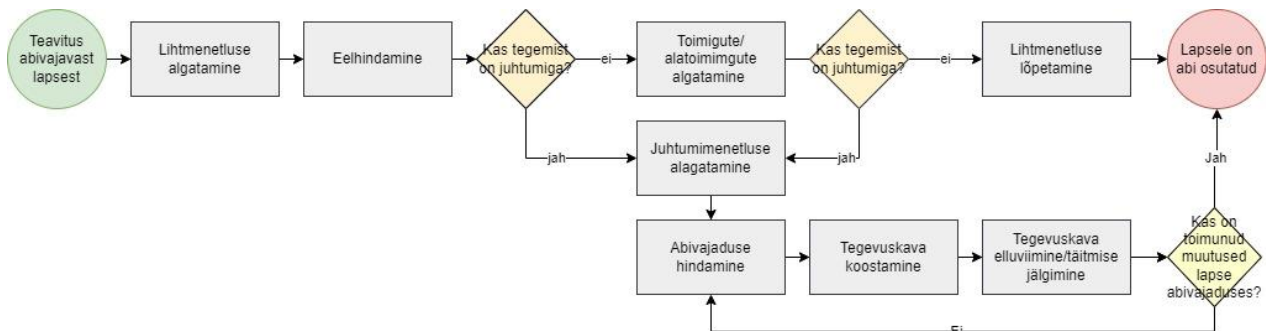
²¹ Lastekaitsetöö korraldamine kohalikes omavalitsustes (2020).

2 LASTEKAITSE JUHTUMIKORRALDUSE PROTSESS

Lähtuvalt dokumendianalüüsist ja lastekaitsetöötajatega tehtud intervjuudest, saab lastekaitsetöö protsessi jaotada järgnevalt:

- abivajavast lapsest teate saamine;
- lihtmenetluse algatamine;
- info kogumine ja eelhindamine;
- juhtumimenetluse algatamise otsustamine;
- juhtumimenetlus:
 - abivajaduse hindamine,
 - tegevuskava koostamine,
 - tegevuskava elluviimine;
- lapsele abi osutamine (juhtumimenetluse lõpetamine).

JOONIS 1. ABIVAJAVA LAPSE JUHTUMIMENETLUSE PROTSESS

Joonis 1 on kirjeldatud juhtumimenetluse protsess lastekaitsetöötaja vaatest. Lastekaitsetöötajate hinnangul on juhtumid väga erinevad ja nende lahendamiseks on võimalik kasutada erinevaid meetodeid, kuid tavapäraselt käib juhtumiga töö nii nagu joonisel kirjeldatud. See, milliseid meetodeid kasutatakse ja keda juhtumitesse kaasatakse, sõltub suuresti kogutavast infost, lapse abivajaduse iseloomust, pere ressurssidest ja KOV võimekusest.

Järgnevalt kirjeldame iga juhtumimenetluse protsessi osa ning lähtuvalt lastekaitsetöötajatega tehtud intervjuudest toome esile tegurid, mis takistavad ja mis soodustavad tänast protsessi.

2.1 ABIVAJAVAST LAPSEST TEATE SAAMINE

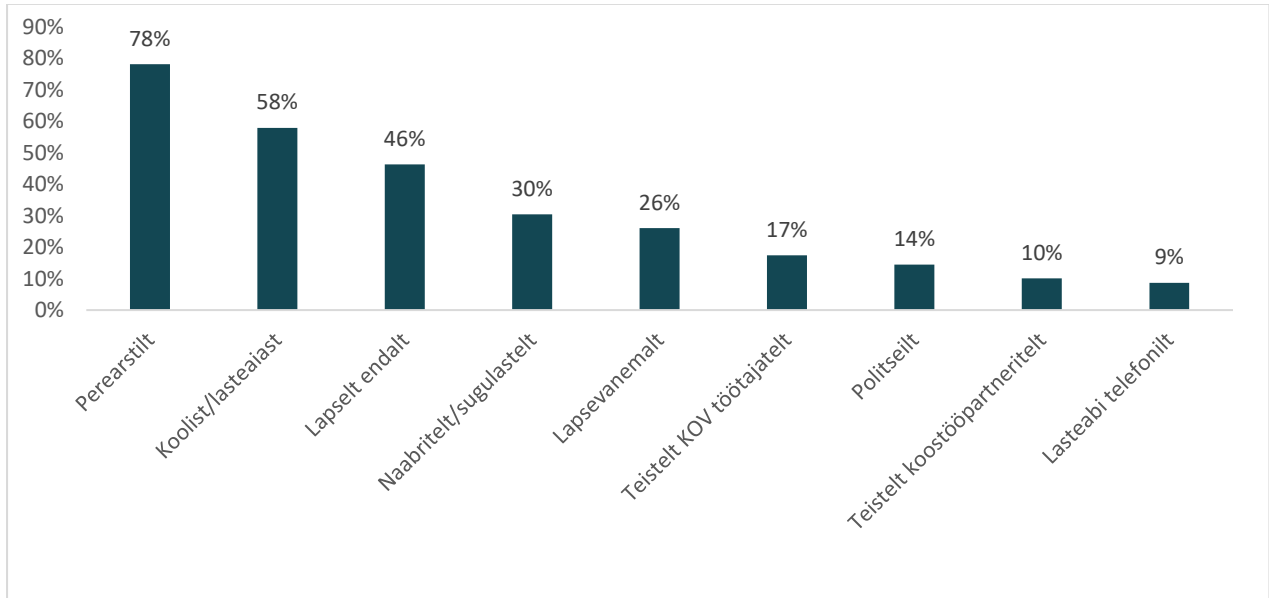
Lastekaitse juhtumikorralduse protsess algab abivajavast lapsest teate saamisega. Teade võib laekuda erinevatelt osapooltelt, näiteks läbi

- lasteabi telefoni,
- politsei,
- koostööpartnerite (nt koolid, lasteaiad, rehabilitatsiooniteenuse osutajad, arstid jne),
- naabrite ja sugulaste,
- lapsevanematelt,
- lapselt endalt.

Lastekaitsetöötajate hulgas läbi viidud küsitluse tulemusena võib öelda, et enamik (84%) vastanuid leiab, et teateid abivajavatest lastest peaks tulema rohkem. Kõige enam (78%) arvati, et abivajavatest lastest

võiks teavitada rohkem perearstid (vt Joonis 2). Lisaks, ootab 57% vastanutest rohkem teateid ka koolist ja lasteaiast. Samas, leidis 16% vastanutest, et kõikidelt osapooltelt tuleb teateid juba praegu piisavalt. Lisaks toodi 10% lastekaitsetöötajate poolt välja teisi koostööpartnereid, kellelt võiks teavitusi tulla rohkem. Nende koostööpartneritena nimetati näiteks noortekeskusi, EMO, muid tervishoiuasutusi ja terapeute/psühholooge.

JOONIS 2. LASTEKAITSETÖÖTAJATE ARVATES VÕIKS ROHKEM TEAVITUSI ABIVAJAVAST LAPSEST TULLA (N=69)

Civitta, 2022

Lastekaitsetöötajate hinnangul (71% vastanutest) jõuavad juhtumid lastekaitse vaatevälja liiga hilja. Lapse ja pere probleemid on tavapäraselt selleks ajaks juba kuhjunud ning sedavõrd keerukad, et vajavad sekkumisi ja teenuseid, mis ei ole kiiresti kättesaadavad. Lastekaitsetöötajate arvates on siinkohal oluline roll stigmal ja häbil, näitena toodi lähisuhtevägivalla juhtumid, mis on aastaid kestnud, aga ema pole julgenud pöörduda politsei poole ja kui ta lõpuks pöördub, siis on laste heaolu saanud juba tugeva kahjustuse. Samuti toodi esile, et keeruliste juhtumite puhul on naabrid ja sugulased tavaliselt teadlikud lapse olukorrast, kuid keegi pole julgenud lastekaitse poole pöörduda. Kui Lasteabi telefoni ja politsei kaudu liiguvad teated automaatselt läbi STAR²²i, siis teised spetsialistid, naabrid ja sugulased saavad kasutada nii e-maili, telefoni kui ka otsekontakti teavitamiseks. Enamik teavitusi, mis ei laeku kohe STARi kaudu kantakse sinna lastekaitsetöötaja poolt, kuid on juhtumeid, mida lastekaitsetöötajad STARi ei kannu. Näitena nimetati intervjuudes olukordi, kus teade on saadetud valesse KOVi või rahvusvahelise juhtumi puhul on kohanimed sassi aetud vms, kuid nende puhul on tegemist üksikjuhtumitega.

Teate sisu võib olla olenevalt juhtumist väga erinev. Analüüsi käigus läbiviidud intervjuude põhjal on võimalik juhtumeid liigitada järgmiselt:

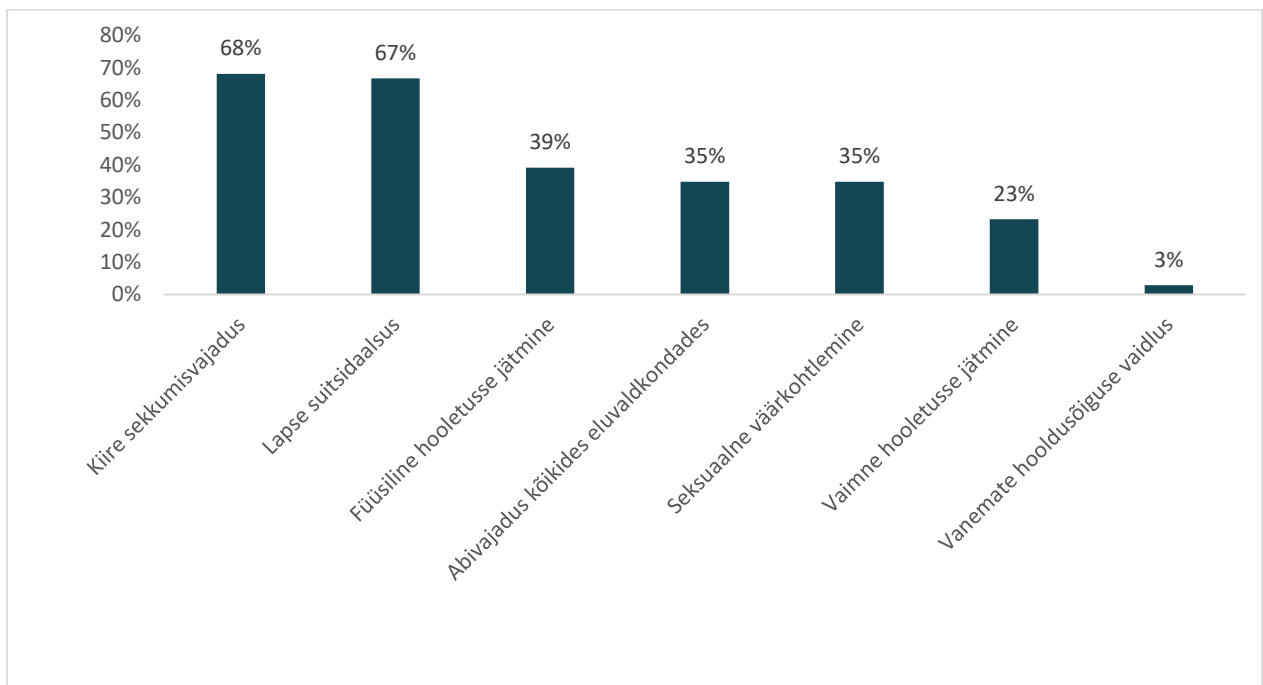
- 1) Hädaohus olevate laste juhtumid, mis vajavad kiiret ja kohest sekkumist.
- 2) Sügavalt abivajavad lapsed, kelle abivajaduse vähendamine ja pere toetamine kestab aastaid ning, kes on järjepidevalt lastekaitsetöötaja tööalal.
- 3) Abivajavad lapsed, kes vajavad pikaajalist tuge ning kelle abivajadus väljendub mitmes eluvaldkonnas. Lastekaitsetöötaja töökoormus on perioodiliselt kõrge seoses selliste juhtumitega.
- 4) Abivajavad lapsed, kellel on abivajadus ühes valdkonnas kõrge ning kelle toetamiseks on vaja lühikese perioodi jooksul palju teha.
- 5) Abivajavad lapsed, kellel on abivajadus ühes valdkonnas kõrge, kuid tema vanematel on ressursi, et teda toetada ning lastekaitsetöötaja tuge abi vajatakse lühiajaliselt.

²² Sotsiaalteenuste ja -toetuste andmeregister

6) Ühekordsed meetmed (nt toetus, nõustamine, muu ühekordne teenus) lapse ja tema pere abistamiseks.

Hindamaks teate saamisel, millise juhtumiga on tegu, peab iga teadet eraldi uurima ning selle kohta lisainfot koguma. Oluline on operatiivselt tuvastada, kui kiiret reageerimist või millist lahendust vajab lapse olukord. Eelkõige on vajalik tuvastada, kas tegu on hädaohus oleva lapsega. Hädaohus olevat last eristab abivajavast lapsest peamiselt tegutsemiskiirus, st selline laps vajab kohest abi ja sekkumist pärast teate saamist. Oht peab lapse jaoks olema vahetu. See tegur on lastekaitsetöötajate hinnangul kõige olulisem hädaohus ja abivajavat last eristav näitaja (vt Joonis 33). Sekkumiskiiruse vajadust indikeerib peamiselt teate sisu, lapsega juhtunu ning ka lapse vanus. Kuid oluliseks peetakse ka nn kõhutunnet ja kogemust, mille najal tegutsetakse, sest praktilises töös puuduvad konkreetsed tegurid ja juhised, mis lapse seisundi ohu- või riskitaset mõõdaks. Nii küsitluse kui ka intervjuude tulemusena selgus, et kui teate sisus on näha lapse suitsidaalsus, tema füüsiline hooletusse jätmine (ja/või väärkohtlemine) või seksuaalne väärkohtlemine, siis võib see suurema tõenäosusega tähendada, et laps on hädaohus.

JOONIS 3. HÄDAOHUSOLEVAT LAST ISELOOMUSTAVAD TEGURID LASTEKAITSETÖÖTAJATE HINNANGUL (N=69)

Civitta, 2022

Lastekaitsetöötajate hinnangul võib olla esialgne info ka eksitav, näiteks on juhtumeid, kus öeldakse, et lapse elu ja tervis on ohus ning lastekaitsetöötaja reageerib koheselt, kuid lähemal uurimisel selgub, et hädaohtu ei ole. Teataja hinnang olukorrale on sageli kriitilisem kui lastekaitsetöötaja oma. Samas toodi esile ka juhtumeid, kus laps pöördub ise ning pisendab oma mure, kuid juhtumisse süvenedes selgub, et lapse elu on ohus, nt ta on suitsidaalne.

PEAMISED PROBLEEMID ABIVAJAVAST LAPSEST TEATE SAAMISEL:

- Lastekaitsetöötajate hinnangul teavitavad perearstid ja haridusasutused liiga vähe abivajavast lapsest.
- Lastekaitsetöötajate hinnangul pöörduvad lapsed ise, lapsevanemad, naabrid ja sugulased liiga vähe abivajaduse korral lastekaitse poole.
- Hädaohus olevat last eristab abivajavast lapsest tegutsemis- ja sekkumiskiirus. Samas puuduvad praktilises töös konkreetsed näitajad, mille järgi lastekaitsetöötaja peaks hädaohtu hindama.

2.2 INFO KOGUMINE

Pärast abivajavast lapsest teate saamist, on vajalik teate kohta koguda täiendavat infot, hindamaks abivajadust ja planeerimaks edasisi tegevusi. Lastekaitsetöötajani jõuab väga erineva sisuga teateid. Teate sisust ning juhtumi eripäradest oleneb ka info kogumise vajadus. Esmase info leidmiseks on lastekaitsetöötajatel võimalik kasutada **STARi**, mille kaudu vaadatakse eelkõige varasemaid perega seotud toiminguid. Kui pere on varasemalt kokku puutunud teise KOVi lastekaitsetöötajatega, siis võetakse nendega telefoni teel ühendust, et täpsustada, kas kogu pere puudutav info on STARis olemas/nähtav. On juhtumeid, mille puhul piisab vanema ja lapsega vestlusest, kuid on ka juhtumeid, millesse on kaasatud palju erinevaid osapooli ning tegevused lapse abistamiseks kestavad aastaid. Info kogumisel ei ole kindlaid tegureid, mis eristaks eelhindamise, lihtmenetluse ja juhtumimenetluse etappi. Info kogumine toimub jooksvalt kõikide toimingute ja juhtumimenetluse käigus.

Esmase info kogumise viisid sõltuvad muuhulgas sellest, kellelt teavitus abivajavast lapsest pärineb. Näiteks töid intervjueeritud välja, et kui laps pöördub ise, siis alati kõneletakse esmalt lapsega ja seejärel teiste oluliste osapooltega, sh vanematega. Samas juhtumites, kus on tegemist seksuaalselt väärkoheldud lapse või suitsidaalse lapsega, siis võetakse otsekohe ühendust koostööpartneritega, nt lastemaja või ohvriabiga. Analüüsi raames läbiviidud küsitlusest selgus, et **keskmiselt võetakse pärast teate saamist lapsega ühendust 2,5 päeva jooksul**.

ANDMEPÄRINGUD

Abivajavast lapsest teate kohta kogutakse infot tehes erinevaid **päringuid** (nt päring koolile, päring politseile, päring arstile jne). Päringuid tehakse tavapäraselt läbi kohaliku omavalitsuse dokumendihaldussüsteemi. See tekitab lastekaitsetöötajatele topelt tööd, sest päringute sisu tuleb paralleelselt kanda ka STARi - puudub automaatne liidestus STARi ja kohalike omavalitsuste dokumendiregistri vahel. Näiteks kohtu e-toimiku ja muude kohtudokumentide käitlemine käib kohaliku omavalitsuse dokumendihaldussüsteemis, kust on võimalik need ametlikult välja saata ja nummerdada. STAR sellist lahendust ei võimalda.

Päringutele vastamine võtab asutustel aega, sageli kasutatakse ära haldusmenetluseks ettenähtud maksimaalne aeg, milleks on aega 30 päeva. Seetõttu venib ka lapse abivajaduse hindamise protsess. Sageli eelistataksegi ametlike päringute tegemisele info kogumist **telefoni teel**.

STAR on ühendatud erinevate andmebaasidega, kust lastekaitsetöötajatel on võimalik pärida infot:

- 1) Rahvastikuregister (lapse ja lapsevanemate registreeritud elukoht; kui palju registreeritud aadressil inimesi elab);
- 2) Haigekassa (ravikindlustuse olemasolu vanemal);
- 3) Sotsiaalkindlustusamet (lapse puude olemasolu; vanema või lapse pensioni suurus; lastetoetuste suurus);
- 4) Töötukassa (lapsevanemate töötuna arvelolek ja saadavate toetuste suurus);
- 5) Maksu- ja Tolliamet (lapsevanemate sissetulekute andmed);
- 6) Kohtulahendite register (lapseea kohtulahendite ajalugu);
- 7) Töötamise register (lapsevanema hõivestaatus);
- 8) Eesti Hariduse Infosüsteem (lapse kooli andmed, juhul kui laps käib selle KOVI koolis, kes päringu esitab);
- 9) Liiklusregister;
- 10) Kinnistusraamat.

Samas, leiavad lastekaitsetöötajad, et nendest andmetest ei piisa selleks, et otsustada juhtumimenetluse algatamise üle. Probleemiks on, et andmeid küll saab pärida läbi STARi, kuid nende sisu ei anna alati täielikku informatsiooni ning lastekaitsetöötaja peab minema teistesse andmebaasidesse või osapoolte

juurde infot täpsustama või üle kontrollima. Näiteks, lapsevanemate kontaktandmed tulevad automaatselt STARis esile ainult varasema kokkupuute korral, muul juhul tuleb neid otsida rahvastikuregistrist.

Riigiasutuste töötajate hinnangul teevad lastekaitsetöötajad osaliselt tarbetuid päringuid, mis ei seostu lapse abivajadusega ega anna olulist lisainfot. See võib põhjustada võrgustikupartnerite madalat motivatsiooni päringutele vastamiseks. Oluline on, et lastekaitsetöötajad mõistaks, mis andmeid ja infot juhtumi raames on oluline koguda. Lisaks peaks võrgustikupartnerid olema rohkem kursis lastekaitsetöoga ning sellega, millise info jagamine võib olla juhtumi raames oluline.

STAR

Lastekaitsetöötajate arvates **ei toeta STAR nende tööd**, vaid pigem tekitab stressi, sest süsteem ei ole kasutajasõbralik. Näidetena toodi, et näiteks ei saa kahte juhtumit korraga täita. Praktilises töös tuleb sageli ette, et ühe juhtumi dokumenteerimisel, tuleb info telefoni teel või kolleegidelt, et teise juhtumiga on mingisugune oluline tegur muutunud ning seda ei saa samaaegselt STARi dokumenteerida. Lastekaitsetöö hehtilisuse juures on töötajate jaoks probleemiks see, et pooleli jäänud tegevusi pole võimalik salvestada. Takistusena toodi veel esile, et STARis ei ole võimalik back²³-nuppu kasutada. Lisaks, ei ole võimalik mitut toimingut korraga ära märkida (nt kodukülastus ja lapse arvamus samaaegselt). Toimingute kirja panemine on piiratud tähelemerkidega, mis tähendab, et nt kogu e-maili vestlust vms pikemat juttu pole toimingutesse võimalik kirja panna, vaid see tuleb riputada failina.

Intervjueeritud lastekaitsetöötajate arvates on dokumenteerimine oluline, kuid STARi täitmine on nende jaoks suur halduskoormus. Lastekaitsetöötajate jaoks on andmebaaside täitmisest olulisemaks see, et laps saaks realselt abi. Kõik tegevused ei pruugi andmebaasist nähtuda, kuid see ei tähenda, et lapse juhtumiga ei töötata. Lastekaitsetöötajad mõistavad andmebaaside täitmise vajalikkust, kuid nende hinnangul ressursi selleks napib. Nagu eelnevalt kirjeldatud, siis STARi ja paralleelselt KOVi DHSi täitmine võtab väga palju ressursi, mistõttu kasutavad lastekaitsetöötajad sageli viitamist – viidatakse DHSis asuvalole dokumendile STARis, kuid sellele pääsevad ligi ainult samas kohalikus omavalitsuses töötavad amentikud, mis tähendab, et pere kolimisel ei liigu vajalik info uude KOVi kaasa.

INFO KÄTTESAADAVUS

Enamike lastekaitsetöötajate arvates võib kriitiliselt olulise info kättesaamine võtta aega rohkem kui 10 päeva. Analüüsi raames läbiviidud küsitlusest, et **25% lastekaitsetöötajatest on tulnud ette juhtumeid, kus kriitilise tähtsusega info on jäänud õigeaegselt saamata** ning seetõttu laps pole saanud piisavalt kiiresti abi. Näidetena toodi eelkõige tervishoiuasutustega seotud olukordi, nt lapse suitsiidikatsed, mis ei ole õigeaegselt lastekaitsetöötajani jõudnud või lapse või vanema raske psüühikahäire. Kuid on ka olukordi, kus info kogumine võtab aega, sest perega on raske kontakti saada. Suur osa lastekaitsetöötajaid tõi esile, et vanemate valehäbi (nt võlgadega seotud teemad) ja probleemide sügavus, mida üritatakse varjata, teeb info kogumise keeruliseks.

Osad lastekaitsetöötajad tõid näiteid ka koostööpartneritest, kellelt saamata jäänud info paneb lapse keerulisemasse olukorda. Mitu näidet toodi koolidest ja lasteaedadest, kes ei jaga informatsiooni lapse olukorrast haridusasutuses. Sageli on erinevatel ametiasutustel olulist infot, ent puudulik andmevahetus, ebaselge vastutus ja rollid ei taga tõhusat koostööd spetsialistide vahel²⁴.

KODUKÜLASTUSED

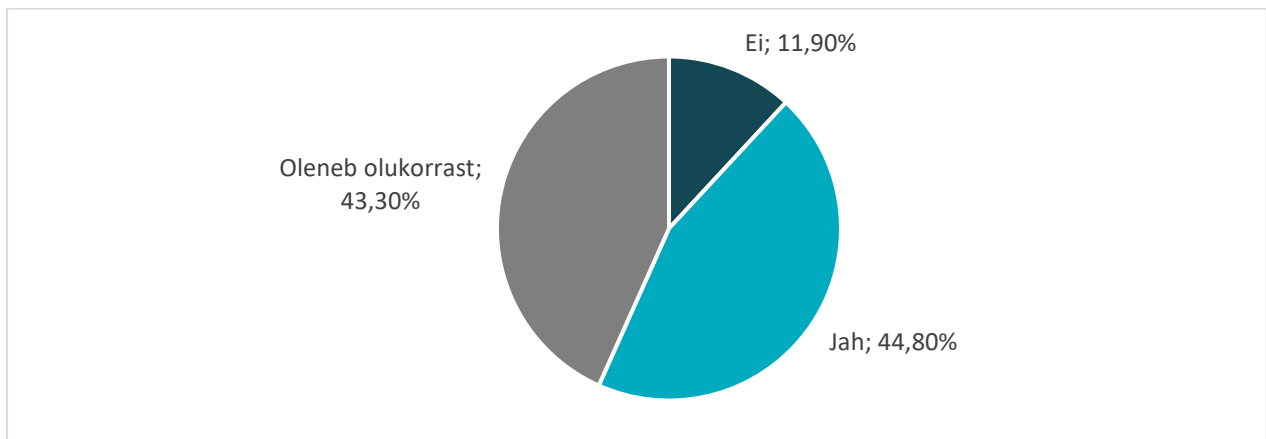
Kui lastekaitsetöötaja on esmase info pärast teate saamist kokku kogunud, tehakse tavapäraselt pere juurde **kodukülastus**. Joonis 44 on näha lastekaitsetöötajate praktika kodukülastuste tegemisel. 44,8% lastekaitsetöötajatest teeb alati lapse juurde kodukülastuse ning 43,3% ütlevad, et see oleneb olukorrast ja juhtumist, kas kodukülastus tehakse või mitte. Need vastajad, kes ütlesid, et oleneb olukorrast tõid esile, et kodukülastus oleneb teate sisust (nt kui last kiusatakse koolis, siis ei leita, et kodukülastus on alati vajalik). Lisaks, kui laps ja pere on juba tuttavad ja tuleb uus teade lapse kohta, kuid varasemalt on

²³ Back - tagasi

²⁴ „Tänapäevase lastekaitse juhtumikorralduse, andmevahetuse ja e-teenuste analüüs“ tehniline kirjeldus (2022) Sotsiaalministeerium.

kodukülastus juba tehtud, siis ei leita vajadust uuesti kodu külastada. Lastekaitsetöötajate hinnangul oleneb ka kodukülastuse toimumine sellest, kui palju ja mida juba lapsega tehakse, st kodukülastus võib olla pere jaoks liiga koormav. Kuid kodukülastus ei pea tingimata toimuma kohe pärast teate saamist, vaid võib toimuda juhtumimenetluse protsessis igal ajal. See võib toimuda etteteatamisega või pere jaoks ootamatult. Lisaks, tehakse kodukülastusi ka selleks, et perele toeks olla, mitte kontrolli eesmärgil. Mitu lastekaitsetöötajat tõid esile, et kodukülastusel on oluline arvestada, et minnakse pere isiklikule pinnale ning sellesse tuleb suhtuda austavalt.

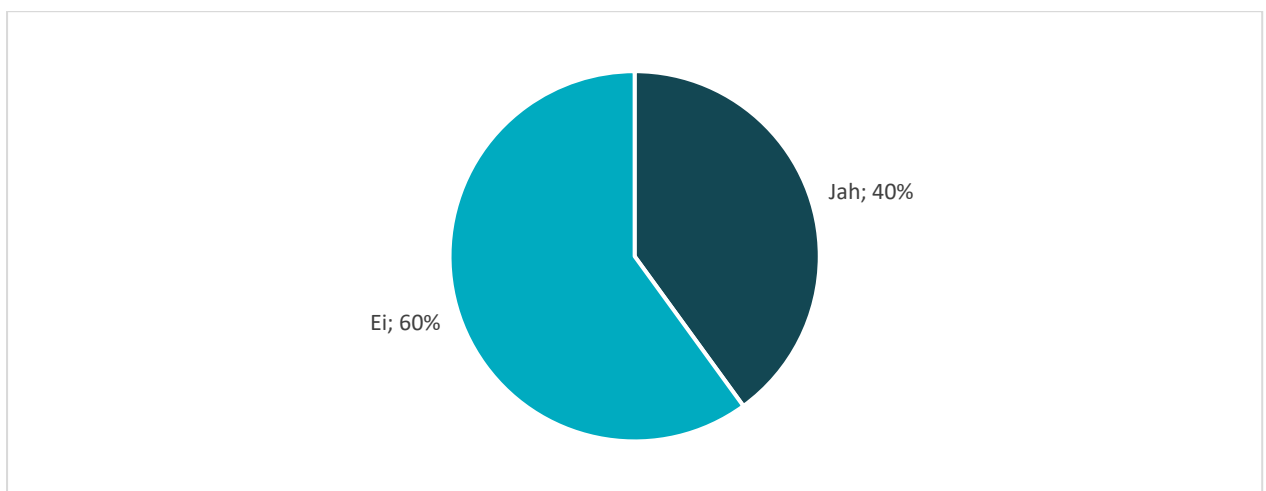
JOONIS 4. KAS KODUKÜLASTUS TEHAKSE ALATI PÄRAST ABIVAJAVAST LAPSEST TEATE SAAMIST? (N=67)

Civitta, 2022

Küsitluse käigus uuriti lastekaitsetöötajatelt, kas nad teevad kodukülastust järgides mõnda standardit või juhust (vt Joonis 5). Enamik (60%) lastekaitsetöötajaid ei kasuta juhust ega standardit ning ütlevad, et kodukülastus käib tavapäraselt lähtuvalt olukorrast kõhutunde või enesetunde järgi. Need lastekaitsetöötajad, kes vastasid, et kasutavad standardit ütlesid, et lähtuvad lapse heaolu kolmnurgast. Üks vastaja tõi esile, et neil on kohalikus omavalitsus väljatöötatud standard, mille järgi kodukülastus käib.

JOONIS 5. KAS KODUKÜLASTUS KÄIB ALATI STANDARDI VÕI JUHISE JÄRGI (N=67)

Civitta, 2022

Intervjuudest selgus, et kodukülastusel jälgitakse tavapäraselt füüsilist keskkonda – kas lapsel on süüa, kus ja kelle juures ta magab, kus ta peseb. Lisaks uuritakse igapäevase elurütmi kohta – kui vanemaid pole kodus, kes lapsi hoiab; kui vanemad on kodus, kes lastega rohkem tegeleb jne. Kodukülastusel kaasatakse sageli ka koostööpartnerid. Olenevalt pere olukorrast, kas politsei, ohvriabi või koos teise lastekaitse või sotsiaaltöötajaga.

Kodukülastuse järgselt tehakse kodukülastusakt, olenevalt KOV töökorraldusest, kas STARis või dokumendihaldussüsteemis. Kodukülastuse akt on oluline, kui juhtum jõuab kohtusse või kui vanem soovib oma pere materjalidega tutvuda. Aktile kirjutatakse ka kokkulepped vanematega ning see allkirjastatakse. Kui akti ei tehta, siis lisatakse STARi kodukülastusel tehtud märkmed.

PEAMISED PROBLEEMID INFO KOGUMISEL:

- STAR ei toeta kiiret info kogumist, sest kogu hädavajalik info ei ole STARi kaudu kogutav. Oluline info saadakse erinevatest andmebaasidest ja ametlikke päringuid tehes.
- STAR tekitab lastekaitsetöötajatele suurt halduskoormust, sest süsteem ei ole kasutajasõbralik.
- STARi kaudu ei saa kätte abivajava lapse juhtumimenetluse jaoks olulisi andmeid.
- STARi kaudu ei saa saata ametlikke päringuid ning seetõttu tekib topelt sisestamise kohustus.
- Koostööpartnerid ei näe STARi lisatud materjale, sh tegevuskava.
- Kriitilise tähtsusega infot ei saa kiiresti kätte, sest info andjad kasutavad tihti maksimaalset võimalikku vastamisaega, 30 päeva. See teeb ka keeruliseks otsustamise 10 päeva jooksul juhtumimenetlus algatada.
- Pereprobleemide sügavus ning sellega kaasnev valehäbi takistab vanematega kontakti saamist.
- Tervikliku ja olulise info kogumine võtab lastekaitsetöötajatelt palju ressursi.
- Kodukülastused on olulised info kogumiseks, kuid nende sisu ja eesmärk erineb vastavalt lastekaitsetöötaja isiklikule nägemusele.

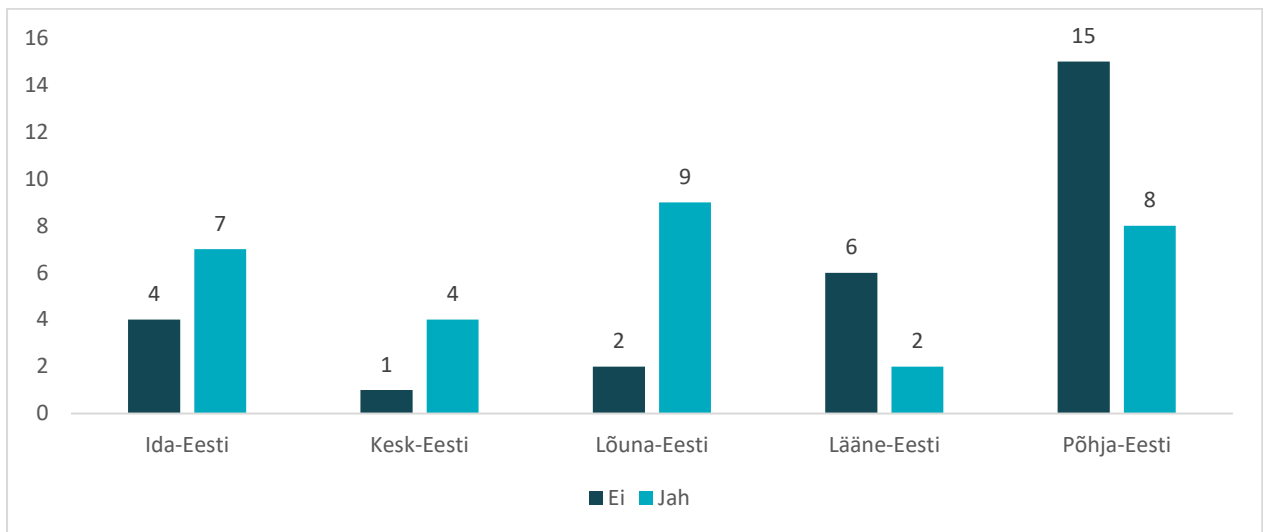
2.3 JUHTUMIMENETLUSE ALGATAMINE

Enne juhtumimenetluse algatamist viivad osad lastekaitsetöötajad läbi **esmise hindamise**. Tegemist ei ole igal pool levinud praktikaga, kuid nt Tallinnas on selleks välja töötatud spetsiaalne hindamisvahend. Osades KOVides kasutatakse esmaseks hindamiseks SKA poolt antud abivahendeid. Esmast hindamist viiakse läbi lapse turvalisuse ja heaolu ning sekkumiskiiruse väljaselgitamiseks.

Kõikide intervjueritute ja enamiku (56%) küsitletutest hinnangul on **juhtumimenetluse alustamise otsustamiseks 10 päeva liiga vähe**. Eelkõige seetõttu, et sageli pole selleks hetkeks veel piisavalt infot, et teadlik otsus teha. Spetsialiste, kelle käest infot pärida, ei ole võimalik 10 päeva jooksul alati tabada. Lisaks toodi esile lastekaitsetöötajate enda suurt töökoormust, mistõttu abivajavast lapsest teavitustega tegelemine venib või kannatab töö kvaliteet. Lastekaitsetöötajate hinnangul peaks juhtumimenetluse algatamine olema seotud reaalse vajadusega juhtum algatada, mitte sellega, et seadus nõuab 10 päeva jooksul otsustamist, ehkki selleks vajalik info tavapäraselt puudub. Mõne juhtumi puhul võib info kogumine võtta kuid, enne kui on põhjust juhtumimenetluse algatamiseks. Juhtumimenetluse algatamise otsust peetakse sisu poolest vähetähtsaks tegevuseks.

Intervjuudest selgus, et juhtumimenetlus algatatakse alati, kui **laps vajab** kohalikult omavalitsuselt või selle kaudu **teenuseid** (nt sotsiaalse rehabilitatsiooniteenuse taotlemine). Samas selgus küsitlusest, et praktika erineb piirkonniti (vt Joonis 66). Näiteks Lääne- ja Põhja-Eesti KOVID vastasid, et teenuste saamise vajadus ei tähenda automaatselt juhtumimenetluse algatamist, kuid Ida-, Kesk ja Lõuna-Eesti KOVIDes on praktika pigem vastupidine. Need vastajad, kes vastasid eitavalt, arvasid, et juhtum tuleb algatada kahe teenuse vajamisel või juhul kui teenus, millele suunati, ei aidanud last. Samas öeldi ka, et see võib oleneda teenusest – nt päevakeskusesse suunamine ei pruugi tähendada, et lapse kohta peab juhtumi algatama.

JOONIS 6. KUI LAPS VAJAB KOV TEENUSEID, SIIS ALUSTATAKSE ALATI JUHTUMIMENETLUS (N=58)

Civitta, 2022

Intervjuudest selgus, et lisaks sellele, algatatakse juhtumimenetlus ka juhtudel, kui lapsele on vaja rakendada **abinõu**. Näiteks, asendushooldusega seotud abinõud ja lapsendamine. Lisaks algatatakse juhtumimenetlus alati, kui:

- 1) vanemate hooldusõiguse vaidluses vajatakse lastekaitsetöötaja arvamust;
- 2) vanem võõrandab last teisest vanemast;
- 3) kui eelhindamise faasis tuleb probleemset infot mitmest erinevast allikast;
- 4) kui lapsevanem ei tee koostööd
- 5) kui lapse abivajadus esineb mitmes eluvaldkonnas
- 6) kui lapse abivajadus on pikaajaline.

Juhtumimenetlust ei algatata, kui lastekaitsetöötaja arvates on perel endal piisavalt ressursi, et olukord lahendada. Perekonna valmisolek probleeme lahendada selgub tavaliselt vestluse käigus. Lisaks on oluline juhtumimenetluse alustamise mõjutaja lapse enda arvamus.

On juhtumeid, kus teate saamise järgselt **piisabki ainult ühest toimingust**. Näitena toodi olukordi, kus lapsel ja tema vanemal on probleemid lasteaias või koolis ning lastekaitse võtab seetõttu vanemaga ühendust. Pärast vanemaga ühenduse võtmist probleemid lasteaias ja koolis lahenevad ning vanem teeb õpetajatega koostööd. See tähendab, et vahetevahel piisabki vanemale teadmisest, et lastekaitse on olukorda kaasatud ning käitumine seetõttu muutub.

Lisaks, piisab ühekordsest toimingust olukordades, kus vanem vajab sotsiaalnõustamist (nt puudega lapse puhul, kuidas puuet määrata või vanemal on soov vanemlusprogrammis osaleda). Lastekaitsetöötaja annab vanemale vajaliku informatsiooni ning seejärel vanem saab ise järgnevate tegevuste korraldamisega hakkama. Lastekaitsetöötajate jaoks on ühekordse toiminguga juhtumid sellised, mis ei vaja sekkumist ega pikaajalist tuge või jälgimist.

Nii intervjuudes kui ka küsitluses arvasid enamik (55%) lastekaitsetöötajaid, et toimingute arv ei tohiks määrata juhtumimenetluse algatamise vajadust. On olukordi, kus perega on aastate jooksul vaja teha ühekordseid toiminguid (nt naaber pidevalt kaebab ning iga kord käiakse infot kontrollimas, aga laps ega pere pole abivajavad). Kuid küsitluses toodi esile, et kui teated ja info tulevad mitmest erinevast allikast ning sellega seoses on vajalik mitme toimingu tegemine, siis tuleks kindlasti algatada juhtum.

PEAMISED PROBLEEMID JUHTUMI ALGATAMISEL:

- 10 päeva on juhtumimenetluse algatamiseks liiga vähe, sest selleks hetkeks ei pruugi olla piisavalt infot.
- Juhtumimenetluse algatamiseks puuduvad konkreetsed näitajad (teenuse saamise vajadus või toimingute arv) ja praktika erineb piirkonniti.

2.4 JUHTUMIMENETLUS

Lastekaitsetöös lähtutakse sellest, et iga laps ja pere on unikaalne juhtum, mille lahendamine sõltub mitmete tegurite kombinatsioonist – nt lapse vanusest, abivajadusest (sh erivajadusest), keskkonnast, riski- ja kaitseteguritest, lastekaitsetöötaja oskustest ja pädevustest ning saadavalolevatest teenustest²⁵. Seetõttu on juhtumimenetlus lastekaitsetöö üks olulisemaid osi²⁶ ning lastekaitsetöötajal on juhtumikorraldaja roll²⁷.

Juhtumikorraldus on sotsiaalkaitstes kasutatav sekkumismeetod, kus isiku probleemide lahendamiseks korraldatakse samaaegselt ja kooskõlastatult mitmete valdkondade abimeetmeid²⁸ ning seetõttu peetakse juhtumikorralduse põhimõtetele teenuse pakkumist integreeritud abi osutamise üheks parimaks võimaluseks²⁹. Kuna lähtutakse kliendi individuaalsetest vajadustest, peaks juhtumikorralduse põhimõtete kasutamine tagama kliendile õigeaegse ja piisava abi kättesaadavuse³⁰.

LAPSE ABIVAJADUSE HINDAMINE

Esmane toiming, mida lastekaitse juhtumimenetluse algatamisel tehakse on tavapäraselt **lapse abivajaduse hindamine**. Abivajaduse hindamine toimub ennekõike pere ja lapsega peetava vestluse põhjal.

Lapse abivajaduse hindamisel on olulisteks printsiipideks **lapsekesksus ja perekesksus** – lapsesse ja peresse suhtutakse kui partneritesse, last puudutavate otsuste tegemisel lähtutakse ennekõike lapse huvidest, arvestatakse lapse vajaduste ja arvamusega ning väärtustatakse ja toetatakse perekonda kui lapse loomulikku kasvukeskkonda.³¹ Lapse vajaduste analüüsimiseks ja järgimiseks kasutatakse lastekaitsetöös lapse heaolu kolmnurga mudelit (vt Joonis 7)³². Mudeli keskmes on laps ja lapse heaolu ning kolmeks oluliseks valdkonnaks lapse heaolu hindamisel on lapse arenguvajadused, vanemate suutlikkus ning pere ja keskkond.

²⁵ Lastekaitsetöö korraldamine kohalikes omavalitsustes (2020).

²⁶ Lapse heaolu hindamise käsiraamat (2017).

²⁷ Lastekaitsetöö korraldamine kohalikes omavalitsustes (2020).

²⁸ Narusson, D., Kiis, K. ja Rähn, A. (2016). Juhtumikorralduse juhis. Tartu Ülikool, Tartu. [<link>](#)

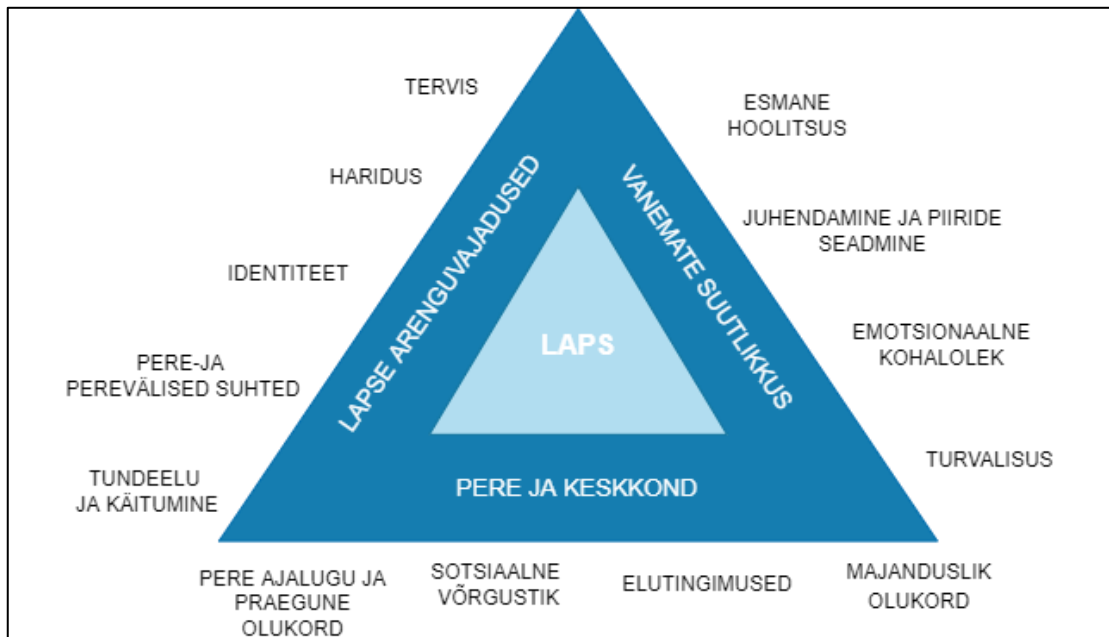
²⁹ Juhtumikorralduse käsiraamat (2006). Sotsiaalministeerium, Tartu Ülikooli Pärnu Kolledž. [<link>](#)

³⁰ Ibid.

³¹ Korp, E. ja Rääk, R. (2004). Lastekaitsetöö kohalikus omavalitsuses. Käsiraamat. Sotsiaalministeerium ja Tervise Arengu Instituut, Tallinn. [<link>](#)

³² Lapse heaolu hindamise käsiraamat (2017).

JOONIS 7. LAPSE HEAOLU HINDAMISE KOLMNRUK

Vanema ja lapsega vestluse ajal tavapärast vahetult STARi ei täideta, sest lastekaitsetöötajate hinnangul on oluline saavutada perega kontakt ning arvuti taga istudes on see keerulisem. Pea kõik intervjueritud väitsid, et neil on märkmik, kuhu pannakse kirja vanema ja lapsega vestlusest selgunud info ning pärast kantakse informatsioon STARi. Samas küsitlusele vastajatest 86% (N=58) väitsid, et täidavad juhtumiplaani otse STARi ning selleks eraldi märkmikku ei kasutata. Lapsega kontakti saamiseks kasutatakse sageli ka erinevaid abivahendeid nagu tunnetekaardid, lause lõpetamise kaardid jne.

Riigiasutustega läbiviidud intervjuudest selgus, et abivajaduse hindamisel jääb lastekaitsetöötajatel vajaka riski-ja kaitsetegurite välja toomine ja võrdlemine. Probleemide analüüsimist on vähe. Tõenäoliselt on see põhjustatud nii lastekaitsetöötajate väljaõppe puudujääkidest kui ka ajalise ressursi puudumisest.

TEGEVUSKAVA KOOSTAMINE JA ELLUVIIMINE

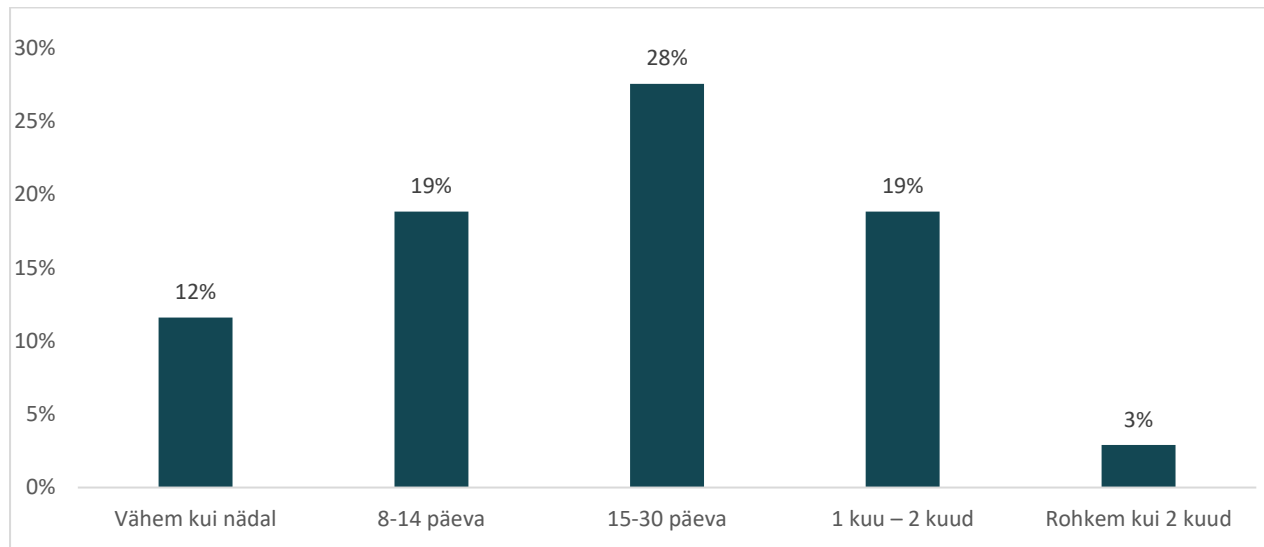
Pärast abivajaduse hindamist tehakse juhtumiplaani juurde **tegevuskava**. Tegevused sellesse kava valitakse vastavalt abivajadusele ning pere ressurssidele. Küsitlusele vastanud lastekaitsetöötajatest 95% ütlesid, et tegevuskava tegevused lähtuvad ennekõike lapse abivajadusest, kuid olulist rolli mängib ka teenuste kättesaadavus piirkonnas. Ehkki tegevuskavva soovitakse valida tegevusi lähtuvalt lapse abivajadusest, siis praktilises töös valitakse tegevuskavva tegevusi, mis on piirkonnas või ajaliselt kättesaadavad. Lisaks, mängib olulist rolli KOVi enda ressursside olemasolu. Intervjuudest selgus, et KOVidel on väga vähe ressursi, et tagada lastele ja peredele nõustamist või teraapiat. Mõnes üksikus KOVis töötavad palgalised pereterapeudid. Osades KOVides (nt Viljandis) on olemas nn **peretööteenus**, mille eesmärk on pere tema igapäeva toimingutes toetada. Selline lahendus vähendab oluliselt lastekaitsetöötaja töökoormust ning võimaldab luua perega parema kontakti.

See, kui kiiresti tegevusteni elluviimiseni jõutakse, sõltub paljudest osapooltest. Viimased paar aastat on piiranud nii teenustele suunamist kui võrgustikukohtumisi Covid-19 seotud piirangutest tulenevalt. Lisaks toodi esile, et STARi tegevuskavasse pannakse üldised tegevused, kuid täpsemad tegevused lepatakse kokku võrgustikukohtumisel. Neid tavapärast eraldi STARi ei kirjutata, aga need on leitavad tavaliselt koosoleku protokollidest, mis skanneeritakse STARi. Samas on osade lastekaitsetöötajate jaoks tegevuskava igapäevane tööriist, mida täidetakse järjepidevalt.

Info kokku saamise kiirus määrab tegevuskava koostamise aja. Lastekaitsetöötajate seas läbi viidud küsitluse tulemusena võib öelda, et 34% vastajatest ütlesid, et neil läheb tavapärast tegevuskava koostamiseks 15-30 päeva (vt Joonis 8). Samas on ka lastekaitsetöötajaid, kes ütlevad, et selleks läheb üldjuhul vähem aega – 23%-l vastajatest kulub kuni kaks nädalat ja 15%-l vähem kui nädal. Kuid oli ka

vastajaid, kellel läheb tegevuskava koostamiseks kauem kui kuu. Intervjuudest selgus, et osade juhtumite puhul võib tegevuskava koostamiseni minna väga kaua aega, näiteks juhul kui tegemist on paljulapselise perega ning iga laps vajab eraldi abivajaduse hindamist ja tegevuskava koostamist. Kuna küsitluses sai valida ka vastusevariandi „muu“, siis toodi veel esile, et vahetevahel ei jõutagi tegevuskava koostamiseni, sest muid ülesandeid on nii palju, kuid see ei tähenda, et laps jääb abita.

JOONIS 8. KUI KAUA LÄHEB AEGA ABIVAJAVAST LAPSEST TEATE SAAMISEST TEGEVUSKAVA KOOSTAMISENI? (N=53)

Civitta, 2022

TEGEVUSKAVA TÄITMISE JÄLGIMINE

Tegevuskavas kirjeldatakse tavapäraselt ära ka tegevused, mida teevad teised võrgustikuliikmed. Samas on nende tegevuste täpne sisu tihti lastekaitsetöötaja jaoks teadmata. Näiteks öeldi, et tegevuskavva läheb lause „sotsiaalpedagoog tegeleb“, kuid selle tegevuse sisu ja eesmärk jääb täpsustamata. Lastekaitsetöötajate hinnangul ei ole nemad kontrollasutus ega saa vastutada teiste spetsialistide tegevuste eest. Samas küsitakse selle tegevuse täitmise kohta tagasisidet, kuid meetodeid ja tegevuse sisukust eraldi ei hinnata. Nende tegevuste otsesest tulemuslikkusest on lastekaitsetöötajal keeruline hinnata. Eraldi toodi esile koostööd nõustajate ja terapeutidega, kelle teenuse eest maksab tavapäraselt KOV. Nende juhtumite puhul, kus lapsele osutatakse KOV raha eest teenuseid, tunnevad lastekaitsetöötajad, et võivad nõuda kvaliteeti ja konkreetset tagasisidet. Nõustajate ja terapeutide puhul on lastekaitsetöötajatel ka selgemad ootused tulemuste osas.

Tegevuste täitmise hindamine on keeruline, sest paljud tegevused on pikaajalise eesmärgiga ning neid on raske numbrilise vms väärtusega hinnata. Osad lastekaitsetöötajad seavad tegevustele vahe-eesmärke, et tegevuste mõju oleks lihtsam hinnata (nt pere käib 3x pereteraapias). Samas peetakse hindamist oluliseks, et tegevuste sisu mõne aja tagant üle vaadata ja vajadusel korrigeerida. STAR tegevuste hindamist ei nõua. Intervjuudest selgus, et avatud ja pikaajalisi juhtumimenetlusi, sh tegevuskavasid, vaadatakse üle tavaliselt kord aastas. Samas on ka juhtumeid, kus tegevuskava vahehindamist on vaja teha iga kahe kuu tagant.

Lastekaitsetöötajate arvates pole tegevuskava puhul alati oluline kõiki STARis olevaid lahtreid põhjalikult täita, vaid täitma peaks lahtreid, mis on otseselt seotud lapse hetkeolukorraga. Lisaks ei peeta oluliseks kuupäevade uuendamist, sest teenused ja tegevused jätkuvad vaatamata STARis olevale kuupäevale. Ka juhtumiplaanide uuendamine ei toimu regulaarselt, vaid vastavalt vajadusele. Näitena toodi asenduskodus olevad lapsed, kellega suheldakse sageli, kuid iga suhtlust plaani ei märgita.

STARis saab juhtumeid liigitada aktiivseteks ja passiivseteks. Passiivsete juhtumite puhul võetakse tavapäraselt lapsevanemaga ühendust kord poolaastas või aastas, et kontrollida lapse ja pere olukorda. Kui

juhtum pannakse passiivseks, siis üldjuhul see tähendab, et lapse heaolu vajab edasist järelvalvet ning juhtumit ei saa lõpetada.

VÕRGUSTIKUTÖÖ JUHTUMIMENETLUSES

Juhtumikorralduse läbivaks põhimõtteks on, et juhtumi lahendamist koordineerib algusest lõpuni üks isik, sest sel moel tagatakse individualiseeritud abi ja kliendi toimetuleku parandamine ning välditakse sotsiaalsete probleemide kuhjumist.³³ Samu põhimõtteid kasutatakse ka lastekaitsetöös ning lastekaitsetöötajal kui juhtumikorraldajal lasub võrgustiku kokkukutsumise ja juhtimise vastutus, juhtumiplaanide koostamise ning lapse ja pere abivajaduse hindamise kohustus ning sageli ka ennetustegevuste teostamise ootus.³⁴

Lastekaitse võrgustikutöös peaks lastekaitsetöötaja olema tavapäraselt **juhtumivõrgustiku juht**, kuid küsitluse tulemusena selgus, et **enamik (64%) lastekaitsetöötajaid arvab, et see oleneb olukorrast**. Näiteks, ei võeta juhtivat rolli, kui keegi teine võrgustikuliikmetest (nt politsei või kool) kutsub kohtumise kokku. Sellisel juhul peaks lastekaitsetöötajate arvates ka juhtumi osas juhtivas rollis olema see spetsialist, kes kohtumise kokku kutsus. Riigiasustustega läbi viidud intervjuudest selgus, et juhtumikorraldaja rollisegadus tekib tavaliselt siis, kui laps on ka teise süsteemi vaateväljas (nt prokuratuuri). Sellisel juhul on võimalik, et lastekaitsetöötaja ei näe oma rolli ning vajadust niivõrd suures mahus lapse juhtumise osaleda. Samas, leidsid lastekaitsetöötajad, et on oluline, et kogu info koonduks siiski nende kätte. Lisaks toodi näitena olukordi, kus SKA võtab keerulise juhtumikorralduse üle ning lastekaitsetöötaja on seetõttu kaasatud osapool.

Võrgustikutööd peetakse oluliseks väärtuseks erinevate vaatenurkade avamisel ja perega suhtlemisel. Erinevatel spetsialistidel on erinev kontakt perega ning erinev roll täita lapse abivajaduse leevendamisel, mistõttu peetakse väga oluliseks võrgustiku kaasamist. Koostöö eesmärgiks peetakse ühiste lahenduste leidmist ja vastutuse jagamist, ehkki vahel on juhtumeid, kus toimub vastandumine. Lastekaitsetöötajad tunnevad, et mõnikord ootab võrgustik neilt liiga palju ning lükkab kogu vastutuse lapse juhtumise lahendamise ees neile. Lisaks on raske leida ühiseid koosolekuaegu, kus kõik võrgustikuliikmed saaksid osaleda. Kohalkäimine on ebaühtlane ning inimeste kaasamine on juhuslik. Riigiasutuste esindajate sõnul puudub võrgustikutöös järjepidevus.

Lastekaitsetöö võrgustikku kuuluvad vastavalt juhtumile kooli/lasteaia õpetaja või sotsiaalpedagoog, politsei, perearst, prokuratuur, kohus, peretöötaja, psühholoog, noorsootöötaja. Olenevalt piirkonnast on lastekaitse koostöövõrgustik mõnevõrra erinev, sageli võib see põhineda isiklikel kontaktidel ning sellel, mis on erinevate osapoolte motivatsioon lastekaitsevõrgustikus osaleda. Lisaks toodi esile, et ühe juhtumise puhul võib võrgustik juhtumise edenedes muutuda vastavalt lapse abivajaduse ja probleemide lahendamisele. Osad võrgustikuliikmed on olulised info kokku saamiseks, teised probleemide lahendamisel.

Võrgustikukohtumised tavapäraselt protokollitakse ja tehtud kokkulepped kirjutatakse üles. Võrgustikukohtumised viiakse läbi nn inforingina – iga osapool jagab talle teadaolevat infot. Protokoll laetakse STARi. Kokkulepped märgitakse protokollis võimalikult täpselt ning tegevustele seatakse ka tähtaeg. Protokollitakse vabas vormis, st võrgustikukohtumiste talletamiseks ei ole kindlat vormi. Samas, leidsid lastekaitsetöötajad, et osade töötajate jaoks võiks olla abistav, kui oleks väljatöötatud vorm, mida võrgustikukohtumistel täita (nt nagu MARAC³⁵ koosolekutel).

Küsitluses uuriti lastekaitsetöötajatelt, kas võrgustikuliikmed võtavad vastutuse enda ülesannete ees. Enamik küsitlusele vastanuid ütles, et pigem võtavad (53%) või võtavad alati (32%), kuid oli ka vastajaid, kelle hinnangul võrgustikuliikmed pigem ei võta (15%) vastutust oma ülesannete eest.

Osadel piirkondadel on küll hea ja tihe koostöö arstidega, kuid kõige enam toodi intervjuudes esile tervishoiu vähest kaasatust lastekaitsetöösse. Siinkohal nimetati ka, et tervishoiutöötajad ei tohi andmekaitse tõttu infot jagada, mis piirab oluliselt lastekaitse võimalusi mõista lapse tervikolukorda.

³³ Lapse heaolu hindamise käsiraamat (2017).

³⁴ Lastekaitsetöö korraldamine kohalikes omavalitsustes (2020).

³⁵ MARAC – Multi agency risk assessment conference – lähisuhtevägivalla juhtumite lahendamine võrgustikus

Näitena toodi olukorda, kus lapsevanemal on raske psühhikahäire või sõltuvushäire, mida tervisevaldkond lastekaitsetöötajaga ei jaga, kuid, mis oluliselt mõjutab lapse heaolu. Samas toodi esile ka haridussüsteemis töötavaid õpetajaid ja tugispetsialiste. Lastekaitsetöötajate arvates on haridussüsteemis oluliselt rohkem ressursi, nii inimeste kui ka aja näol, et pakkuda lapsele kvaliteetset abi, kuid sageli lükatakse vastutus siiski lastekaitsetöötajale ning oma rolli lapse abistamisel ei nähta. Riigiasustuste intervjuudes toodi esile, et KOV haridustöötaja ja lastekaitsetöötaja vahel ei ole suhtlus piisav, kuigi üheskoos leitaks tõenäoliselt paremaid lahendusi.

Ühe olulise mõttena töid lastekaitsetöötajad intervjuudes esile, et praegu kehtiv süsteem võrgustikutöö osas, ei takista töötamast, küll aga sageli takerdutakse inimeste erinevate arusaamade, hoiakute ja motivatsiooni taha.

Lastekaitsetöötajate hinnangul **peaks alati jääma lapse heaolu eest vastutajaks ikkagi lapsevanem**, vaatamata sellele, mis põhjusel ta lastekaitse huviorbiiti on sattunud. Välja arvatud juhtudel, kui tuleb lapse turvalisuse huvides vastutus vanemalt ära võtta.

PEAMISED PROBLEEMID JUHTUMIMENETLUSES:

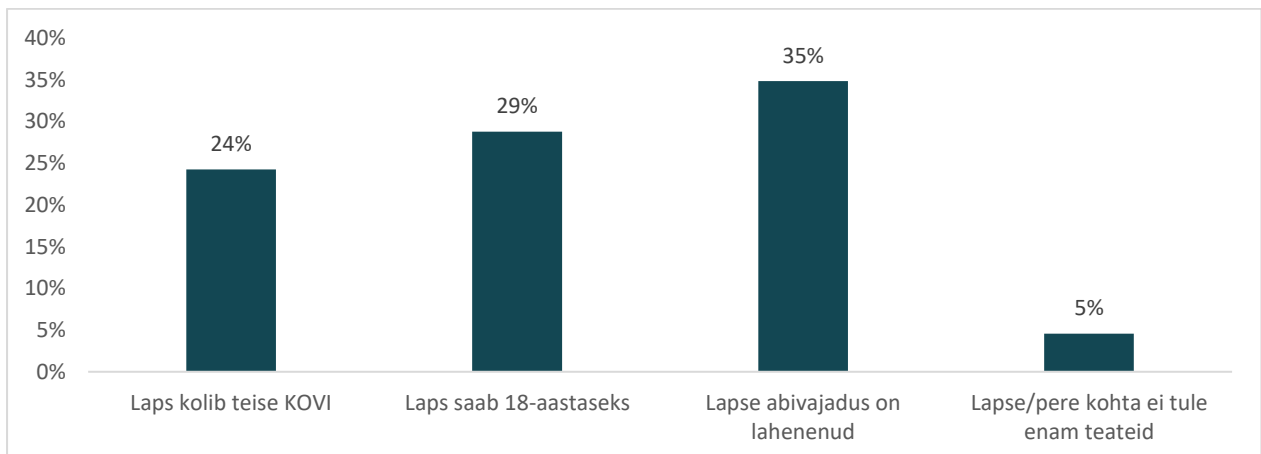
- Abivajaduse hindamine ei ole piisavalt analüütiline.
- Tegevuskava koostamisel lähtutakse ennekõike lapse abivajadusest, kuid alati ei ole see täiel määral võimalik, vaid peab lähtuma teenuste kättesaadavusest - st valitakse tegevused, mis on kättesaadavad, mitte mis on lapsele parimad.
- Tegevuskava koostamiseks võib minna väga palju aega. Osad lastekaitsetöötajad ütlevad, et ei jõuagi tegevuskava koostamiseni.
- Tegevuskava tegevuste täitmist ja tulemuslikkust hinnatakse juhuslikult ning selleks puudub meetodika.
- Lastekaitsetöötajate jaoks on juhtumijuhi roll olukorrast ning nad ei pea ennast alati juhtumi juhiks. Seda eriti juhtudel, kui võrgustiku kutsuvad kokku prokuratuur, politsei või kool.
- Enamik lastekaitsetöötajaid tunneb, et võrgustikuliikmed võtavad vastutuse enda ülesannete eest, kuid on võrgustikke, kus lastekaitsetöötaja tunneb ennast tegevuskava täitjana üksi.
- Võrgustikutöö tegemiseks puudub standard ning selle toimimine on juhuslik.
- Laps ja lapsevanem ei võta alati tegevuskavas väljatoodud tegevuste täitmisel ise vastutust.

2.5 JUHTUMIMENETLUSE LÕPETAMINE

Lastekaitsetöös esineb peamiselt neli viisi, kuidas juhtum lastekaitsetöötaja jaoks lõppeb (vt Joonis 9 9):

- 1) laps saab 18-aastaseks;
- 2) laps kolib teise kohalikku omavalitsusse;
- 3) lapse abivajadus on lahenenud;
- 4) laps/pere kohta ei tule enam teateid.

JOONIS 9. JUHTUMIMENETLUSE LÕPPEMISE PÕHJUSED (N=61)

Civitta, 2022

Intervjueeritud lastekaitsetöötajate hinnangul on juhtumi lõpetamine lapse abivajaduse lahenumise tõttu pigem ebatavaline ning seda juhtub väga harva. Seda seetõttu, et tahetakse olla veendunud, et lapse ja tema perega enam kokkupuuteid ei teki. Samas selgus küsitluses, et 35% juhtumeid lõpetatakse abivajaduse lahenumise tõttu. Seega küsitlusele vastanute ja intervjueeritud lastekaitsetöötajate vastustest ilmes ebakõla. Intervjueeritud ütlesid, et juhtumites, mida saab sel põhjusel lõpetada, on tavapäraselt abivajadus väga lühiajaline ning seda ei esine mitmes erinevas lapse eluvaldkonnas. Sagedaseks juhtumi lõpetamise põhjuseks on ka teise KOVi kolimine ning lapse 18-aastaseks saamine. See aga tähendab, et enamik juhtumeid lõppeb regulatsiooniga seotud põhjustel – nt teine KOV võtab juhtumi üle või lapse saab täisealiseks, mis aga ei tähenda, et lapse abivajadus oleks ära langenud.

Lisaks, STAR ei toeta juhtumite lõpetamist, sest juhtumeid pole võimalik uuesti avada, vaid peab koostama uue juhtumiplaani. Lastekaitsetöötajate hinnangul on STARis praktilisem teha juhtum passiivseks, et ei peaks tegema topelttööd.

Lastekaitsetöötajate hinnangul teeb lapse juhtumimenetluse lõpetamise raskeks asjaolu, et vanemate käitumist ja hoiakuid on raske muuta. Lapse abivajadus laheneb, kui vanemad suudaksid muutuda.

PEAMISED PROBLEEMID JUHTUMI LÕPETAMISEL

- Enamik juhtumeid lõppeb ilma, et lapse abivajadus oleks lahenenud, vaid pigem seadusandlikel põhjustel.
- STAR-süsteem ei toeta juhtumite lõpetamist, sest lõpetatud juhtumit pole hiljem uuesti võimalik avada.

2.6 MUUD KITSASKOHAD LASTEKAITSETÖÖ PROTSESSIS

2.6.1 TÖÖKOORMUS JA TÖÖKORRALDUS

KOV üksused on Eesti lastekaitseüsteemi keskmes. KOVi roll ja ülesanded, mida kirjeldatakse Lasteks §-s 17, on väga laiapõhjalised ning tegeleda tuleb nii majanduslike- ja sotsiaalsete probleemidega, puudega lastega kui hariduse omandamist puudutavate küsimustega. Vastavalt Lasteks §17 lg 2 peab kohaliku omavalitsuse üksus looma tingimused lastekaitsetöö tegemiseks ning Lasteks-s kirjeldatud KOV-ide ülesanded on KOV üksuse, mitte lastekaitsetöötaja ülesanded. Praktikas aetakse kohaliku omavalitsuse

üksuse vastutus ja ülesanded sageli segamini lastekaitsetöötajate ülesannetega ja nende ülesannete täitmise eest peetakse vastutavaks lastekaitsetöötajat ametnikuna, mitte KOV üksust kui organisatsiooni³⁶.

Enamik LasteKS-s kirjeldatud KOV ülesandeid on praktikas delegeeritud lastekaitsetöötajatele täitmiseks, mistõttu on lastekaitsetöötajate ülesannete ulatus sõltuv KOV üksuse tõlgendusest³⁷. Lastekaitsetöö korraldamine ja praktika on KOViti varieeruva tasemega, sest puudub üleriigiline ühtne ja struktureeritud lähenemine juhtumikorralduses ning lapse heaolu ja teda ümbritseva olukorra hindamiseks. Lapse ja pere vajaduste kaardistamine ning abivajaduse hindamine sõltub palju konkreetse spetsialisti pädevusest, sh tema teadlikkusest, aktiivsusest ja oskusest kasutada sobivaid hindamisinstrumente.³⁸

Kuigi lastekaitsetöötaja tööpõld on lai, oli 2019. aastal 26 omavalitsuses, so kolmandikus kõigist KOV-idest, täidetud vaid üks või alla ühe lastekaitsetöötaja ametikoha ning kahes KOV-is puudus vastava eriala töötaja üldse³⁹. Lisaks oli pea pooltes KOVides – so 36 omavalitsustes – palgal kas 2-3 lastekaitsetööd tegevat ametnikku⁴⁰. Seega oli 62 omavalitsuses 79-st tööl kolm või vähem lastekaitsetööd tegevat inimest. Selleks, et tagada kõigi KOV ülesannete täitmine, on lastekaitsetöö tegijaid liiga vähe ning olukorda pingestab ka asjaolu, et sageli ei ole KOV-ides loodud eraldi lastekaitsetööd korraldavat struktuuriüksust ja töötatakse sotsiaalosakonna või hariduse, kultuuri ja sotsiaalvaldkonda ühendava struktuuriüksuse üldises koosseisus⁴¹.

Lastekaitsetöötajate arvates sõltub lastekaitsetöös ja selle koormuses väga palju töötajast endast – kuidas ta reageerib ja oskab kontakti leida perega, millised meetmed valib ning kuidas ta võrgustikku koordineerib ja tööle paneb. Suuremates KOVides on lastekaitsetöötajaid enam kui üks ning lastekaitsetöötajaid saavad omavahel mõtteid vahetada ja jagada ning koos otsida häid lahendusi, kuid väiksemates kohalikes omavalitsustes on lastekaitsetöötaja sageli oma töös üksi ja seetõttu on tema koormus väga suur. Suuremates KOVides teevad lastekaitsetöötajad omavalitsuse siseselt koostööd teiste lastekaitsetöötajate, sotsiaaltöötajate ja lastekaitse meeskonnajuhiga. Lastekaitsetöötajate jaoks on väga oluline, et meeskonnasiseselt oleks võimalik informatsiooni ja kogemusi vahetada.

Lastekaitsetöötaja töökoormus erineb kohalikes omavalitsustes. Küsitlus näitas, et keskmiselt on omavalitsuse töötajal 17 aktiivset juhtumit nädalas⁴². Kui vaadelda nende vastajate arvamusi, kes olid määratlenud valla, milles töötavad (n=70), siis kõige suurema töökoormuse poolest paistavad silma Kesk-Eesti lastekaitsetöötajad (Joonis 10). Kesk-Eestis on 26 aktiivset juhtumit nädalas ühe töötaja kohta, kui nt Lõuna-Eestis on aktiivsete juhtumite arv keskmiselt 12 juhtumit nädalas.

³⁶ Lastekaitsetöö korraldamine kohalikes omavalitsustes (2020).

³⁷ Lastekaitsetöö korraldamine kohalikes omavalitsustes (2020).

³⁸ „Tänapäevase lastekaitse juhtumikorralduse, andmevahetuse ja e-teenuste analüüs“ tehniline kirjeldus (2022) Sotsiaalministeerium.

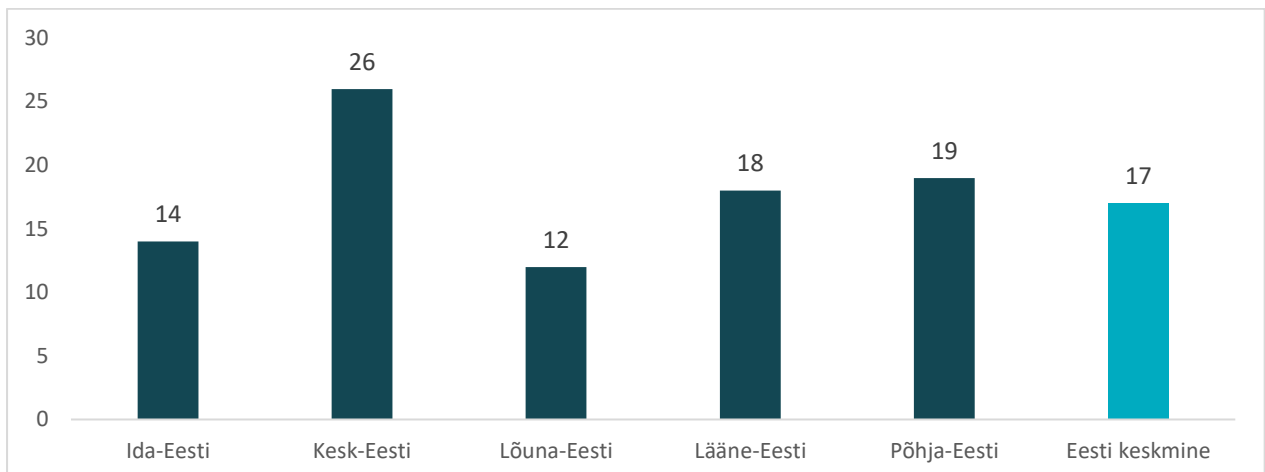
³⁹ Ibid.

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ Ibid.

⁴² Aktiivne juhtum – vähemalt kord nädalas ollakse perega kontaktis.

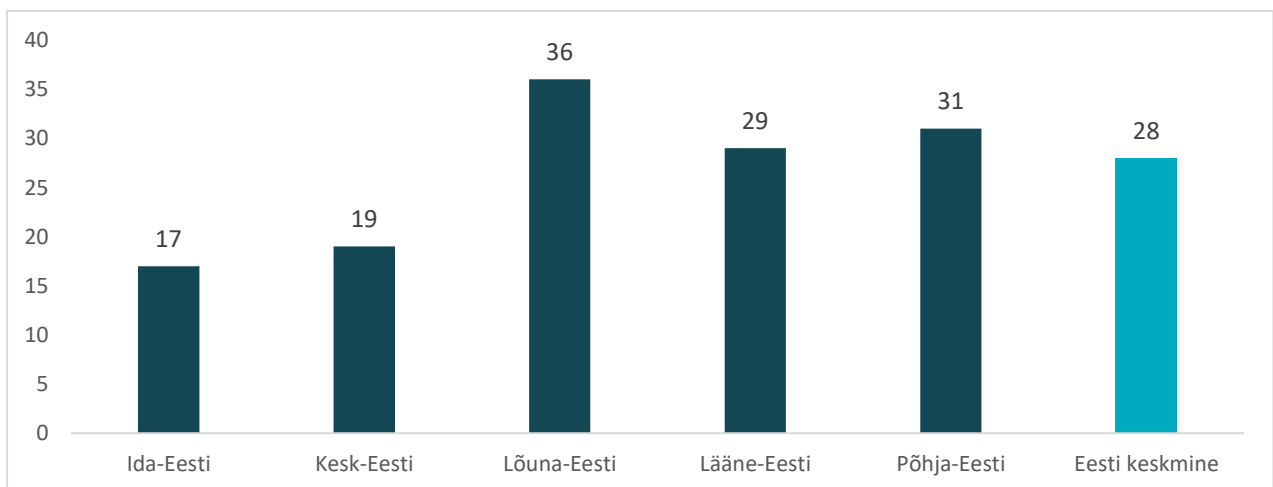
JOONIS 10. KESKMINNE JUHTUMITE ARV ÜHE LASTEKAITSETÖÖTAJA KOHTA PIIRKONNITI (N=70)

Civitta, 2022

Samas, intervjueeritud töid esile, et aktiivsete juhtumite sisu võib olla väga erinev – on peresid, kus mitu last vajavad abi, laste abivajadus võib olla mitmes erinevas valdkonnas jne ning, mis võtavad oluliselt suurema aja, kui nt juhtum, kus lapse abivajadust saab ühe või kahe teenusega toetada ja lahendada. Lisaks aktiivsetele juhtumimenetlustele suurendavad lastekaitsetöötaja töökoormust lihtmenetlused ja ühekordsed toimingud (Joonis 11).

JOONIS 11. LIHTMENETLUSTE ARV ÜHE LASTEKAITSETÖÖTAJA KOHTA PIIRKONNITI (N=70)

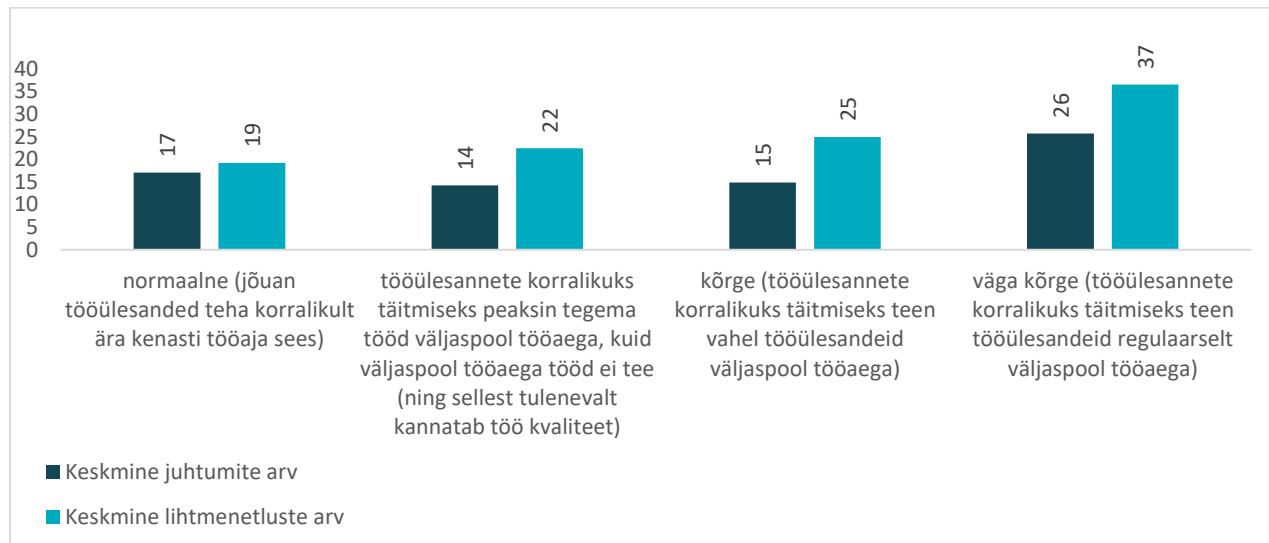

Civitta, 2022

Lastekaitselisi lihtmenetlusi on kõige rohkem Lõuna-Eestis ja Põhja-Eestis. Lihtmenetluste arvu võib mõjutada asjaolu, et neis piirkondades on võrreldes teiste piirkondadega rohkem lapsi. Seetõttu võib olla ka ühekordseid kokkupuuteid lastekaitsega rohkem (nt toetuse küsimine, sotsiaalnõustamine jne). Lisaks võib erineda juhtumite algatamise praktika piirkonniti.

Küsitlusele vastanud said hinnata ka oma töökoormust - **70% vastanutest hindas töökoormust kõrgeks või väga kõrgeks** ning 14% ütlesid, et tööülesannete korralikuks täitmiseks peaksid nad tegema tööd väljaspool tööaega, kuid nad seda ei tee ning sellest tulenevalt kannatab töö kvaliteet. Vaid 16% vastanutest hindasid töökoormust normaalseks. Lastekaitsetöötajad ütlesid, et tavapäraselt kannatab suure töökoormuse pärast STARi täitmine ja tegevuste korrektselt dokumenteerimine. Kõige rohkem tõstavad töökoormust teiste töötajate asendamine, ootamatud tööülesanded, kohtule arvamuste andmine ja väljaspool tööaega tehtavad toimingud (nt kodukülastused, telefonikõned, kohtumised peredega).

JOONIS 12. HINNANG TÖÖKOORMUSELE JA KESKMINE JUHTUMI- JA LIHTMENETLUSTE ARV LASTEKAITSETÖÖTAJA KOHTA

Civitta, 2022

Joonisel 12 on võrreldud lastekaitsetöötajate hinnanguid oma töökoormusele koos juhtumi- ja lihtmenetluste keskmiste arvuga, millest selgub, et neil lastekaitsetöötajad, kes hindasid oma töökoormust väga kõrgeks on ka kõige enam aktiivseid juhtumeid ja lihtmenetlusi keskmiselt. Sama joonise pealt selgub ka, et töötajatel, kellele on enda hinnangul normaalne töökoormus, on aktiivseid juhtumeid keskmiselt 17 ja lihtmenetlusi keskmiselt 19. **See tähendab, et optimaalne töökoormus võiks olla 30-40 juhtumit ja lihtmenetlust kokku ühe töötaja kohta.**

Järjest enam kasvab nende perede arv, kes ei suuda ise hakkama saada perekonfliktidega, eriti, mis puudutab vanemate lahkumise seotud olukordi. Pea pooled lastekaitsetöötaja töölaual olevatest pöördumistest on seotud hooldus- ja suhtlusõiguse ning ülalpidamisküsimustega, mis on selgelt teistest eristuv valdkond. Eestis pöördub igal aastal erinevate last puudutavate küsimuste lahendamiseks kohtu poole ligi 4 000 inimest. 2019. aastal lahendasid I astme kohtud 2 353 elatise asja ja 1 179 hooldus- ja suhtlusõiguse asja. Võrreldes sellest ajast viie aasta taguse ajaga on eelkõige kasvanud hooldus- ja suhtlusõiguse asjade arv.⁴³

Kõige suurema osa lastekaitsetöötajate tööst moodustab juhtumitöö (79%), seejärel lastekaitsetöoga seotud arendustöö (töögrupid, sisendite andmised). Väikese osa tööst moodustavad enesearenguga seotud tegevused, KOV tasandi arendusteemad ja erinevad lastekaitsetöoga mitteseotud lisaülesanded.

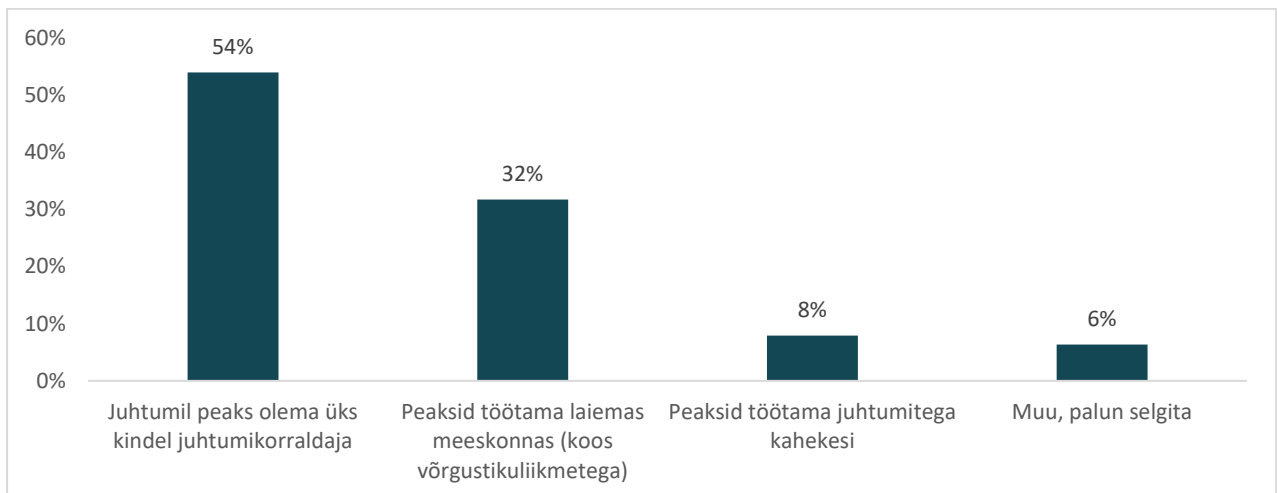
Lastekaitsetöötajate töökorraldus oleneb suuresti kohaliku omavalitsuse suurusest. Suurematel KOV⁴⁴idel on võimalik juhtumite arv ühe lastekaitsetöötaja kohta hoida sarnane, lisaks on võimalik korraldada erinevaid spetsialiseerumisi, tegeleda rohkem arendustöö ja ennetusega. Väiksemates kohalikes omavalitsustes on sageli ainult üks lastekaitsetöötaja, mistõttu kõik lastekaitsega seotud ülesanded, sh arendus ja ennetus on, on ühe lastekaitsetöötaja korraldada.

Küsitluses uuriti lastekaitsetöötajatelt, millist töökorraldust nad sooviksid (vt Joonis 13). Lastekaitsetöötajate hinnangud töökorraldusele (N=63) Joonis 132). Enamiku (54%) hinnangul peaks juhtumil olema üks kindel juhtumikorraldaja. 32% vastajatest arvas, et juhtumitega peaks töötama laiemas meeskonnas koos võrgustikuliikmetega.

⁴³ Mari Sarv (2020). Lõik Laste Heaolu Kogumiku tööversioonist.

⁴⁴ Suuremate KOVide all on mõeldud Tallinnat, Tartut ja Pärnut.

JONIS 13. LASTEKAITSETÖÖTAJATE HINNANGUD TÖÖKORRALDUSELE (N=63)

Civitta, 2022

Ühe ettepanekuna tõid intervjueeritud välja, et lastekaitsetöötajad võiksid töötada paaris. Seeläbi oleks vastutus kahe inimese vahel jaotunud ning oleks võimalik arutleda juhtumi sisu üle ning leida üheskoos erinevaid vaatenurki ja lahendusi. Lisaks leiti, et perega kohtumistel ja kodukülastustel annaks see parema pildi olukorrast, sest saab ülesandeid jaotada. Paaris töö puhul jaotuks ka töökoormus paremini, leidsid lastekaitsetöötajad. Samas, küsitluses nõustusid selle lahendusega vaid 8% vastanutest. Need vastajad, kes vastasid vastusevariandiga muu, tõid esile, et kõik kolm varianti oleks teatud olukordades asjakohased ning see oleneb juhtumist. Järeldusena võib öelda, et juhtumi eest võiks vastutada üks inimene, aga juhtumite lahendamine ja keerulisemate otsuste tegemine peaks toimuma meeskonnas.

PEAMISED PROBLEEMID TÖÖKOORMUSE JA TÖÖKORRALDUSEGA

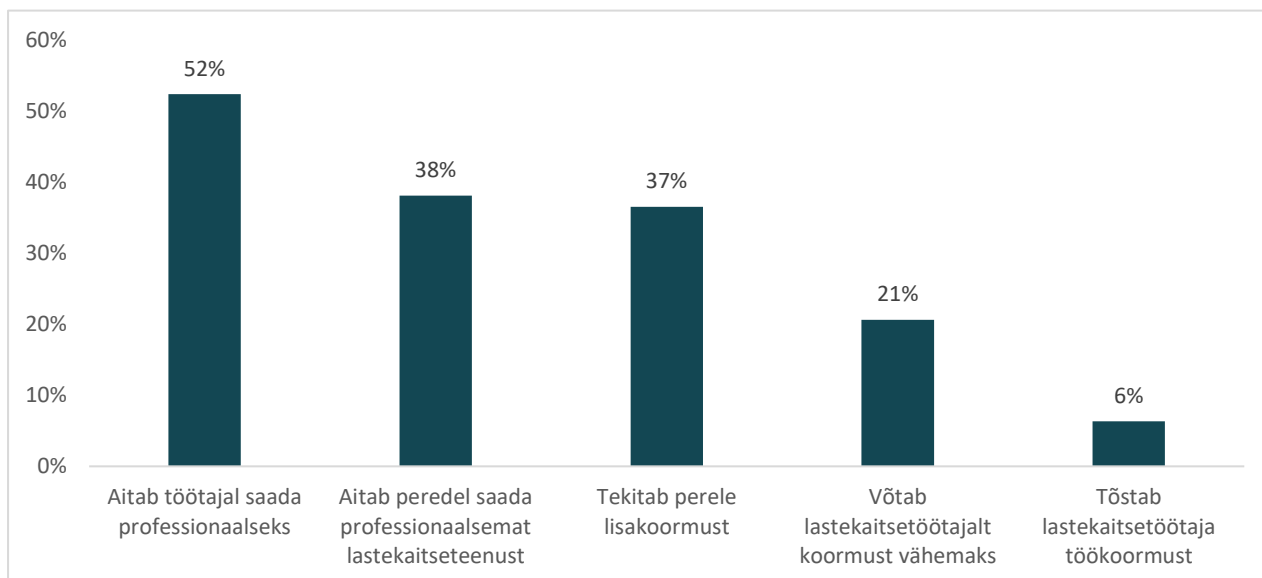
- Lastekaitsetöötajate töökoormus on kohati liiga kõrge, et tagada kvaliteetne abi peredele.
- Lastekaitsetöötajate töökorraldus ja koormus erineb omavalitsuste ja piirkondade lõikes, mille tõttu abi kvaliteet sõltub lapse elukohast. Suuremates KOVides on oluliselt rohkem ressursi tagada sisulisem lastekaitseteenus.

2.6.2 SPETSIALISEERUMINE

Spetsialiseerumist konkreetsele teemale või sihtrühmale on vähe ja pigem suuremates kohalikes⁴⁵ omavalitsustes. Küsitluse tulemusena selgus, et **alla 25% vastanutest on spetsialiseerunud konkreetsele sihtrühmale**. Sihtrühmapõhise lähenemise eeliseks on, et töötajal tekib kõrgem kompetents ja oskus töös kindlal teemal (vt Joonis 14). Lisaks aitab see pakkuda paremat ja professionaalsemat lastekaitseteenust.

⁴⁵ Suuremate KOVide all on mõeldud Tallinnat (80 Lktöötajat koos talituse juhtidega); Tartut (16 Lktöötajat koos talitusejuhiga) ja Pärnut (13 Lktöötajat koos talitusejuhiga)

JOONIS 14. LASTEKAITSETÖÖTAJATE HINNANGUD SPETSIALISEERUMISE KOHTA (N=52)

Civitta, 2022

Samas leiti, et vanema jaoks võib olla keeruline, kui lapse ja pere abivajadus on mitmes eluvaldkonnas ning kohaliku omavalitsusega suheldes tuleb erinevates küsimustes erineva töötaja poole pöörduda. Lapsevanemate vaatest hinnati paremaks lähenemist, kui üks lastekaitsetöötaja töötab perega tervikuna, olenemata probleemide eripäradest ja keerukusest. Lisaks, arvas 17% vastajatest, et spetsialiseerumine ei ole vajalik. Põhjendusteks toodi, et lastekaitsetöötaja peabki teadma võimalikult palju kogu süsteemist, et last ja pere aidata ja spetsialiseerudes kaob lastekaitsetöötajal üldpilt. Osade vastajate arvates ongi lastekaitsetöö juba oma olemuselt spetsialiseerumine ning täpsemale sihtrühmale spetsialiseerumine ei ole vajalik.

Intervjueeritud lastekaitsetöötajate arvates peaks spetsialiseerumine olema väga läbi mõeldud ning spetsialiseerumist ei peeta vajalikuks, juhul kui töökoormus on normaalselt jaotunud. Samas paljudes KOVides on alla 5 lastekaitsetöötaja, mistõttu ei ole võimalik koormust jagada ega spetsialiseerumist rakendada.

PEAMISED PROBLEEMID SPETSIALISEERUMISEGA

- Spetsialiseerumine aitab küll lastekaitsetöötajal olla oma töös professionaalsem, kuid tekitab perele lisakoormust, sest kompleksemal abivajaduse korral võib olla vajalik erinevate lastekaitsetöötajatega suhtlemine.
- Lastekaitsetöötajaid on käesoleval hetkel liiga vähe, et kõikides KOVides saaks spetsialiseerumine toimuda. Seejuures on ka kohalikud omavalitsused kohati liiga väikesed, et spetsialiseerumisel oleks kõigil lastekaitsetöötajatel mõistlik töökoormus.

2.6.3 MUUD KITSASKOHAD

Lastekaitsetöötajad tõid välja mitmeid kitsaskohti, mis vajaks lastekaitse-süsteemis arendamist. Kõige suuremaks probleemiks peetakse lastekaitsetöötajate palgataset (vt Joonis 15). Lastekaitsetöötajate hinnangul on **lastekaitsetöötajad alamakstud** ning üle-eestilises võrdluses erinevad põhipalgad suuresti. Lastekaitsetöötajate suur töökoormus ja palk ei ole tasakaalus. Samas rahandusministeeriumi⁴⁶ andmetel

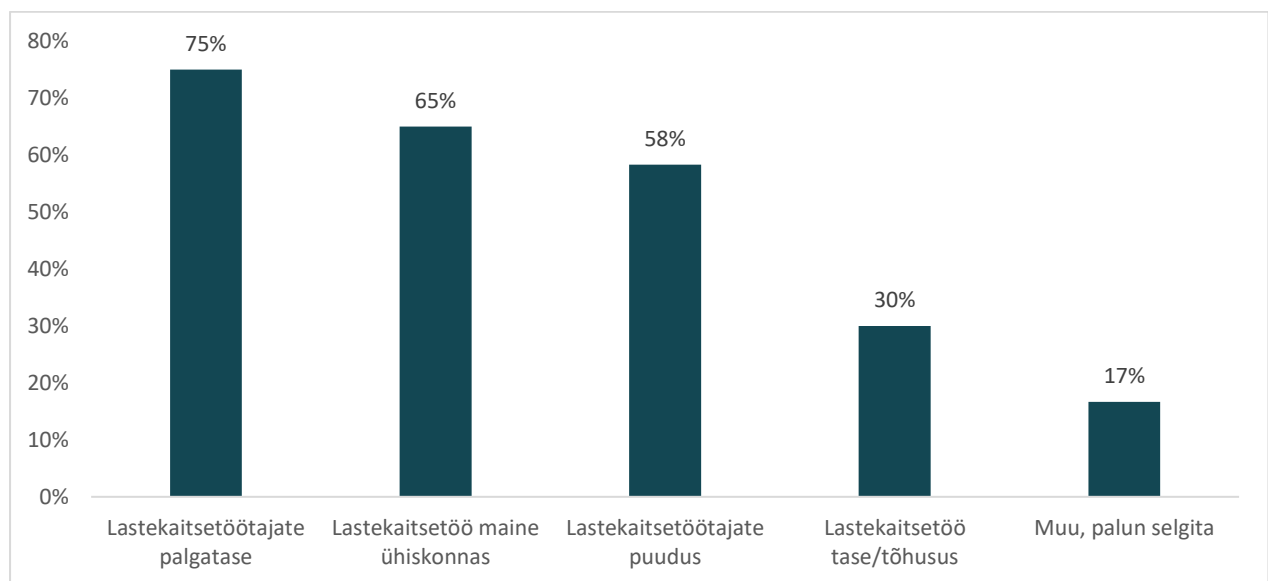
⁴⁶ Minuomavalitsus.ee

on lastekaitsetöötajate keskmine palk 1673 eurot, seal juures enamik palkadest jääb vahemikku 1400-1700 eurot.

Teise olulise probleemina toodi esile, et **lastekaitsetöö maine on madal** ning sageli ei mõisteta ei ühiskonnas, võrgustikus ega kogukonnas, mis on lastekaitse ülesanded. Kui töötaja pöördub pere poole, siis kardetakse, et laps võetakse ära ning valmisolek abi vastu võtmiseks on madal.

Kolmandaks nimetati **lastekaitsetöötajate puudust** ning suurt kaadrivoolavust kohalikus omavalitsuses. Kohalike omavalitsuste juhid ei mõista lastekaitsetöö sisu ning ei oska hinnata selle töö keerukust ja koormust, mistõttu töötajad tunnevad, et nad pole piisavalt toetatud. Intervjuudest selgus, et lastekaitsetöötajate hinnangul peaks riik (või KOV) rohkem toetama lastekaitsetöötajate vaimset tervist, et vältida läbipõlemist. Lastekaitsetöötajate arvates võiks olla töötajate heaolu ja vaimne tervis toetatud riigi poolt, nt pakuti välja, et tekiks keskne rahastus individuaalse psühholoogiteenusele, mida lastekaitsetöötajad saaksid kasutada, sõltumata nende kohalikust omavalitsusest ning selle ressurssidest. Lisaks, leidsid lastekaitsetöötajad, et ülikoolid peaksid lastekaitsetöötajaid paremini ettevalmistama töökoormuseks ja lastekaitsetöötajal endal emotsionaalse tööga toimetulekuks (nn vaimse tervise tööriistakast). Intervjueeritute hinnangul peaks algajale lastekaitsetöötajale koolitused olema kättesaadavamad. Positiivse poole pealt toodi esile, et need koolitused, mis on (TAI ja SKA poolt) kättesaadavad, on väga kasulikud.

JOONIS 15. MILLISED ON SUURIMAD KITSASKOHAD LASTEKAITSESÜSTEEMIS?

Civitta, 2022

Mitu intervjueeritavat tõid esile, et soovivad, et lastekaitsetöö oleks professionaalsem ja jälgiks rohkem standardeid. Soovitakse, et loodaks nn miinimumstandardid ja juhised, et oleks vähem nn kõhutunde järgi otsustamist. Samas leitakse, et kõhutunne ja kogemus on lastekaitsetöös ülioluline tegur, mis tuleb aastate jooksul ning millele on võimalik tugineda keerulistes olukordades. Intervjuudes toodi esile, et lastekaitstesüsteemi on vaja rohkem töötajaid, kelle tööstaaž oleks pikem kui paar aastat, et saaks tekkida erialane professionaalsus. Kuid madal palk ja suur töökoormus ei motiveeri erialale pikaks ajaks jäämist. Lisaks toodi probleemina esile ametkondadeülese koostöö puudumist.

MUUD KITSASKOHAD

- Lastekaitsetöötajate palk ei ole konkurentsivõimeline ja lastekaitsetöötajad tunnevad, et nad on alamakstud.
- Lastekaitsetöö maine ühiskonnas on madal.
- Lastekaitsetöötajaid ei ole piisavalt tagamaks alati kvaliteetset abi ning tegelemaks piisavalt ka ennetustööga.
- Lastekaitsetöö professionaalsuse tase on kõikuv, sest lastekaitsetöötajate kogemus, oskused on erinevad ning kasutatavaid standardeid ja juhiseid vähe.

2.7 RIIGI ROLL LASTEKAITSETÖÖS

2.7.1 SOTSIAALKINDLUSTUSAMETI ROLL

Nii intervjuudest kui ka küsitlusest selgus, et lastekaitsetöötajate jaoks **on SKA kaasamine ja nendega koostöö tegemine pigem keeruline**, sest puudub omavaheline usaldus ning lastekaitsetöötajad tunnevad, et SKA on nende suhtes võimupositsioonil, sest saavad KOV töötajale teha järelvalvet, mis omakorda pärsib koostööd. Samas, valideerimisseminaril selgus, et kogemused on väga erinevad ning väiksemate piirkondade KOVid tunnevad SKAst suurt tuge, sest saavad koos lahendused läbi arutada. Lastekaitsetöötajad on laste heaolu osakonna nõustamisteenusega valdavalt rahul, kuid osad lastekaitsetöötajad tunnevad, et nende töökoormus kasvab SKA teiste osakondadega koostöös, sest tugi on pigem teoreetiline ning praktilises töös alati probleeme ei lahenda. Ümarlaudadel antakse lastekaitsetöötajatele nimekiri tegevustest, mida ta peab tegema, kuid alati sisuliselt ja praktiliselt lahenduste leidmisele kaasa ei aidata. Sotsiaalkindlustusametilt oodatakse suuremat teadlikkust erinevate KOVide eripäradest, sh praktilisest lastekaitsetööst. Lisaks soovitakse, et SKA **usaldaks** rohkem lastekaitse spetsialiste.

Lastekaitsetöötajatega läbi viidud intervjuudest selgus, et ei tehta vahet SKA erinevatel osakondadel (laste heaolu, ohvriabi ja järelvalve osakondadel) ning nende funktsioonidel. Valideerimisseminaril toodi kõikide lastekaitsetöötajate poolt esile, et kõige enam on probleeme on olnud kinnise lasteasutuse teenusele suunamisega, kus on isikute põhiselt tekkinud konflikte ja arusaamatusi. Täpsustavalt öeldi, et tavapäraselt tekivad ebameeldivad olukorrad lapse juhtumi ümarlaudadel.

Lastekaitsetöötajad soovivad olla Sotsiaalkindlustuametiga suuremas **partnerluses**. Nt toodi esile, et olukordades, kus kaasatud on palju osapooli ning juhtumimenetlus vajab koordineerimist, näiteks on kaasatud mitu KOVi (vanemad ja lapsed elavad erinevates KOVides), võiks SKA võtta suurema rolli. Mitut KOVi puudutavates juhtumites hajub vastutus ja sageli ollakse eriarvamusel lapse elukohta ning heaolu puudutavatest küsimustest. Seetõttu vajaks sellised juhtumid neutraalse osapoole olemasolu. Küsitluse kaudu selgus, et enamik (67%) lastekaitsetöötajaid **sooviks keeruliste juhtumite puhul senisest suuremat abi** SKAlt. Oodatakse, et SKA võtab suurema rolli, sh kohtub klientidega ja teeb vajadusel koos lastekaitsetöötajaga kodukülastusi. Samas on hetkel SKA roll ja funktsioon pakkuda lastekaitsetöö kvaliteedi ühtlustamiseks KOVile igakülgset tuge ja nõustamist juhtumi lahendamisel, kuid mitte võtta üle juhtumikorralduslikke ülesandeid, mida seadus ei toeta. Esile toodi ka olukordi, kus SKA töötaja osaleb võrgustikukohtumisel, mis lõppeb protokolliga, kus iga liige võtab endale kohustuse, kuid SKA töötaja ei võta. SKAlt oodatakse enam kui kontrollifunktsiooni.

Lisaks, soovitakse senisest enam abi **rahvusvaheliste juhtumite puhul** (73% küsitlusele vastanutest) ja seda just juriidilise poole pealt. Rahvusvahelistes juhtumites oodatakse, et SKA võtaks juhtumikorraldusliku rolli. Vastutes toodi mitmeid kordi esile, et SKAs peaks olema lastekaitsetöötajate jaoks oluliselt suurem tugi just õiguslike küsimuste osas. Seda ka väljaspool rahvusvahelisi juhtumeid. Lastekaitsetöötajate arvates võiks kohtuga seotud asjades olla lastekaitsetöötaja kõrval inimene (tööl, kas KOVis, kohtus või SKAs), kes

aitaks olulise korrektset kirja panna. Lisaks öeldi, et lapse kohtus esindamiseks oleks lastekaitsetöötajatel vaja lisateadmisi. Näitena toodi, et kui kohtuprotsessis on jurist kõrval nii emal, isal kui ka lapsel, siis samamoodi vajaks seda ka lastekaitsetöötaja.

Lastekaitsetöötajate jaoks on oluline, et **riiklikud teenused aitaksid juhtumitega tegeleda töövälisel ajal**. Lasteabi telefoni olemasolu peetakse väga tähtsaks ning ollakse rahul selle teenusega. Lastekaitsetöötajate jaoks on oluline, et lasteabi telefon koostöös politsei ja kiirabiga suudaksid tagada laste heaolu õhtuti ja nädalavahetuseti, et lastekaitsetöötaja ei peaks töövälisel ajal tööd tegema. Lastekaitsetöötajad endal seda rolli ei näe. Kuid osades väiksemates kohalikes omavalitsusest on siiski politseil hädaolukordadeks ka lastekaitsetöötaja isiklik telefoninumber, et temaga vajadusel konsulteerida või sündmuskohale kaasata.

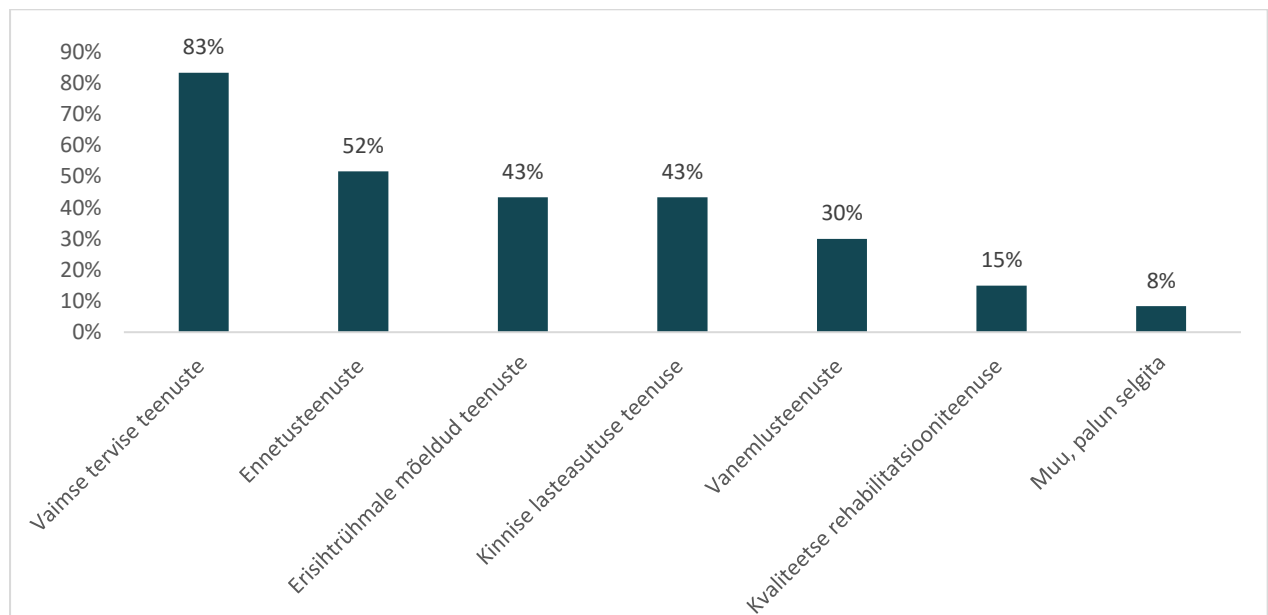
PEAMISED PROBLEEMID SEoses SOTSIAALKINDLUSTUSAMETIGA

- Sotsiaalkindlustusametiga on lastekaitsetöötajate hinnangul koostöö tegemine keeruline.
- Soovitakse, et SKA pakuks suuremat tuge ja võtaks rohkem vastutust keerulistes ja rahvusvahelistes juhtumites.

2.7.2 RIIKLIKE TEENUSTE KÄTTESAADAVUS

Lastekaitsetöötajate hinnangul on teenuste kättesaadavusel kõige problemaatilisem vaimse tervise teenuste kättesaadavus (vt Joonis 16) – seda nii nõustamise kui ka spetsiifilisemate sekkumiste vaatest. Sellega nõustusid küsitluses 83% vastanutest ning sama probleemi toodi esile ka mitmes intervjuus. Eraldi toodi esile probleeme psühhiaatria vastuvõttudega, mille ootejärjekord on kriitiliste juhtumite puhul liiga pikk. Lisaks, tunnevad lastekaitsetöötajad, et vaimse tervise probleemidega laste juhtumites ei võta tervishoiusüsteem piisavalt vastutust, vaid oodatakse, et lastekaitsetöötaja suudab kriitilises olukorras lapse olukorda parandada.

JOONIS 16. MILLISTE TEENUSTE KÄTTESAADAVUSEGA PEAKS RIIK KÕIGE ENAM TEGELEMA?

Civitta, 2022

Vastusevariant muu all kirjeldati veel probleeme sotsiaaltranspordiga ning sooviti, et lastele mõeldud ravikodusid oleks rohkem.

Riigil on roll pakkuda erinevaid lastekaitsetööga seotud teenuseid nagu rehabilitatsiooniteenus, kinnise lasteasutuse teenus, lastemajateenus jne. Lastekaitsetöös on need teenused olulised ning nende teenuste

olemasolu hinnatakse kõrgelt. Samas intervjuudes toodi mitmeid kordi esile, et eelnimetatud teenuste kvaliteet kõigub lähtuvalt teenuseosutajast, seda eriti rehabilitatsiooniteenuse puhul.

Lastekaitsetöötajad leiavad, et vaja oleks rohkem ja spetsiifilisemaid teenuseid. Lisaks peaks olema ennetusteenused oluliselt rohkem kättesaadavad. Näitena toodi programmi „Imelised aastad“, milles saavad osaleda osades KOVides ainult riskis olevad lapsevanemad ning, mille läbiviijaid on isegi suurtes kohalikes omavalitsustes vähe. Samas oleks teenuse vajadus kohati laiem ehk koolitust vajaks enam lapsevanemaid. Intervjuudes toodi veel esile, et ennetus peaks algama juba lasteaias ja koolis – nt kuidas luua turvalisi suhteid, kuidas kasvada lapsevanemaks. Ülioluliseks peeti lastele sotsiaalsete oskuste õpetamist koolis. Lastekaitsetöö oluline osa on probleemide ennetamine, kuid praktikas on ennetustöö korraldamine kohalikes omavalitsustes juhuslik ja ebapiisav⁴⁷. Kuigi ennetustööd nähakse kohaliku omavalitsuse tasandil lastekaitsetöö olulise osana, ei jää lastekaitsetöötajatel selle tegemiseks aega ning probleemidele reageeritakse, mitte ei ennetata.⁴⁸

PEAMISED PROBLEEMID SEOSSES RIIKLIKE TEENUSTEGA

- Vaimse tervise teenuste kättesaadavus on riigiülesest kesine.
- Ennetusteenused peaksid olema mitmekesisemad ja paremini kättesaadavad.

⁴⁷ Viira, A. (2017). Kohaliku tasandi lastekaitsetöö tulemuslikkuse suurendamine ja jätkusuutlik arendamine. Sotsiaalministeerium.

⁴⁸ Ibid.

3 ETTEPANEKUD LASTEKAITSE JUHTUMIKORRALDUSEGA SEOTUD TÖÖ TÕHUSTAMISEKS

Alljärgnevalt on toodud ettepanekud, mis võimaldaksid muuta lastekaitse juhtumikorralduse protsessi tõhusamaks.

1. HÄDAOHUS OLEVA LAPSE INDIKAATORITE LOOMINE

Hetkel toetuvad lastekaitsetöötajad hädaohus ja abivajava lapse eristamisel peamiselt oma kõhutundele ja kogemusele, kuid läbiviidud analüüsi käigus selgus, et teatud juhtumite puhul on hädaohus olevat last võimalik kindlate tegurite ilmnemisel eristada abivajavast lapsest. Need tegurid on järgmised:

- 1) kiire sekkumisvajadus;
- 2) lapse suitsiidne käitumine;
- 3) lapse füüsiline väärkohtlemine;
- 4) lapse seksuaalne väärkohtlemine;
- 5) lapse füüsiline ja vaimne hooletusse jätmine
- 6) lapse abivajadus kõikides valdkondades.

Nende juhtumite puhul, kus lastekaitsetöötaja (või muu spetsialisti) hinnangul on vaja kiiret sekkumist peaks last käsitlema alati hädaohus oleva lapsena. Lisaks juhtumeid, kus laps on suitsidaalne, peaks automaatselt käsitlema hädaohus oleva lapse juhtumitena. Füüsiline ja seksuaalne väärkohtlemine on samuti tegurid, mis tavapäraselt viitavad hädaohule, mis tähendab lastekaitsetöös kiiremat ja jõulisemat sekkumist. Hädaohus oleva lapse juhtumitele selgemate kriteeriumite loomine aitaks eristada ja kategoriseerida juhtumeid vastavalt tegutsemiskiirusele ja juhtumi riskitasemele. Luues selgemad kriteeriumid sellele, kes on hädaohus olev laps, saaksid lastekaitsetöötajad tugevamalt ennetavalt sekkuda ja planeerida edasisi samme lähtuvalt lapse riskitasemest.

Nende kriteeriumite (kriteeriumi) täitumise puhul võiks kaaluda STARi automaatse juhtumimenetluse algatamist, st näiteks kui politseilt teade lapse füüsilisest väärkohtlemisest ning STAR automaatselt algatab juhtumimenetluse.

2. JUHTUMITE KATEGORISEERIMINE

Lastekaitsetöötajate hinnangul võiks lastekaitse juhtumeid saada (STARis) kategoriseerida. Ettepanekuna tehti, et võiks kasutusele võtta nn valgusfoori süsteemi, mis aitaks selekteerida juhtumeid tegutsemiskiiruse ja riskitaseme järgi. Analüüsi osas kirjeldati 6 erinevat abivajava lapse kategooriat (vt peatükk 2.1), millega eristada juhtumite riskitaset. Pakutud kuus kategooriat võiks koondada kolmeks ning luua ka STARis lahendus, mis võimaldaks juhtumeid kategoriseerida. Need kolm kategooriat võiks olla: hädaohus või sügavalt abivajavad lapsed; abivajavad lapsed; tugevajavad lapsed. See aitaks paremini eristada juhtumeid, mis vajavad kohest sekkumist.

3. LASTEKAITSETÖÖ PROTSESSI TÄPSEM VÄLJA TÖÖTAMINE

Hetkel ei ole lastekaitsetöö protsess kirjeldatud ning puuduvad juhised iga protsessi osa kohta, millises järjekorras ja kuidas erinevaid toiminguid teha. Ainuke verstapost lastekaitsetöö protsessis on kohustus otsustada juhtumimenetluse alustamine 10 päeva jooksul. Samas, peavad enamik lastekaitsetöötajaid seda ebaoluliseks ja pigem formaalseks kohustuseks. Lastekaitsetöötajad tegid ettepaneku koostada täpsemad juhised selle kohta, milline on iga protsessi osa miinimumstandard ning, milliseid tegevusi, millises etapis peaks tegema. Lisaks tehti ettepanek kaaluda 10 päeva jooksul otsustamise vajalikkust. Juhul kui seadusandja peab siiski otsustamist oluliseks, tehti ettepanek pikendada otsustamise aega, sest 10 päeva jooksul ei saada tavapäraselt olulist infot kätte ning lastekaitsetöötajate töökoormus ei võimalda nii kiiresti infot koguda. Siinkohal võiks lahenduseks olla ka võrgustikuliikmete kohustus lastekaitse juhtumites

vastata päringutele kiiremini kui 30 päeva jooksul⁴⁹. Lastekaitsetöötajad on samas nõus, et juhtumimenetluse raames peavad olema ajaraamid. Valideerimiseminaril toodi ühe võimaliku lahendusena välja, et 30 päeva jooksul võiks olla tehtud eelhindamine ja juhtumimenetluse algatamise otsustamine. See omakorda eeldaks, et eelhindamine muutub struktureeritumaks ja sellele tekib hindamisvahend.

Peale selle, tuleks luua selgemad kriteeriumid juhtumimenetluse algatamise kohustuse suhtes. Analüüsi käigus selgus, et üheks konkreetseks juhtumi alustamise indikaatoriks on paljudes, kuid mitte kõigis, piirkondades lapse teenusele suunamise vajadus. Kui juhtumi algatamine ja teenusele suunamine oleks omavahel seotud, saaks paljud lapsed põhjalikumalt hinnatud (sest juhtumialgatamisega koos tekib kohustus last hinnata) ning üle-Eestiline praktika muutuks ühtsemaks.

Sarnaselt juhtumimenetluse alustamise kriteeriumite loomisele, oleks täpsemaid kriteeriumeid tarvis ka juhtumite lõpetamiseks. Kuivõrd peamiselt lõppevad juhtumid lapse 18-aastaseks saamisega või teise KOVi kolimise tõttu, siis juhtumite puhul, kus lapse juhtumimenetlus kestab aastaid, peaks looma tegevuskava hindamiseks hindamisvahendid. Rahvusvahelises praktikas (vt Lisa 6) on välja töötatud teaduspõhised juhtumi lõpetamiseks vajalikud hindamisvahendid, mille kasutusele võttu võiks kaaluda ka Eestis. See aitaks lahendada olukorda, kus juhtumid jäävad avatuks aastateks ja kus tegevuste vahehindamist ei toimu.

Lisaks tehti ettepanek kaaluda juhtumiplaani sõna ümber vahetamist „lapse ja pere heaoluplaaniks“, sest juhtumimenetluse (plaani) sõna ehmatavat lapsevanemaid ning raskendab omavahelist koostööd ja avatud suhtlemist.

Abivajaduse hindamisel tuleks keskenduda rohkem probleemi analüüsimisele, lapse riski- ja kaitsetegurite väljatoomisele ning nende põhjal tegevuste määramisele. Selleks vajaksid lastekaitsetöötajad koolitust. Lisaks võiks kaaluda STARis abivajaduse hindamise juurde riski- ja kaitsetegurite juhendi loomist.

Võrgustikutöö läbiviimiseks vajaksid lastekaitsetöötajad standardit ja juhiseid. See vähendaks lastekaitsele võrgustikutöö juhuslikkust ning suurendaks eesmärgipärasust. Võrgustikutööse peaks senisest enam kaasama ka teisi kohaliku omavalitsuse spetsialiste (nt haridusspetsialiste), kellele täna selline kohustus KOVis ei laiene, kuid kes aitaks kohaliku omavalitsuse siseselt lastekaitsetöötajal ressursse leida ning toetaks juhtumimenetlust.

4. JUHTUMIKORRALDAJA ROLLI MÄÄRATLEMINE JA VASTUTUSE JAGAMINE

Analüüsi raames selgus, et lastekaitsetöötajad eelistavad ühe juhtumikorraldaja süsteemi, kuid tunnevad end oma ülesannetes sageli siiski üksi ning olenevalt olukorrast üritavad vastutust jagada teiste võrgustikuliimetega. Juhtumikorraldaja rolli peaks senisest täpsemini kirjeldama ning looma lastekaitsetöötajatele abistavad materjalid selle osas, mida juhtumikorraldajat oodatakse. Kuigi juhtumikorraldaja vastutab juhtumi eest üksi, siis võiks kaaluda analüüsi osas kirjeldatud või rahvusvahelisest praktikast (vt Lisa 6) teadaolevaid variante. See tähendab, et keeruliste ja lapse elukorraldust oluliselt puudutavates küsimustes võib:

- 1) vastutuse jaotada KOV-siseselt (lastekaitsetalituse või sotsiaaltalituse juht, kes on juhtumiga kursis ja kes on lastekaitsele pädevusega, peab otsuse kooskõlastama);
- 2) vastutuse jaotada võrgustikuga (võrgustikuliikmed otsustavad ühiselt ning otsus ka vormistatakse ametlikult).

Selline lahendus aitaks lastekaitsetöötajatel vastutust jagada ning muudaks lapse elu puudutavate küsimuste otsustamise vähem subjektiivseks ja rohkem lapse huvideks lähtuvaks.

5. VÕRGUSTIKU ÜLESANNETE KIRJELDAMINE

Rahvusvahelises praktikas on kõikidele võrgustikuliikmetele (st kõik lapsega kokku puutuvad spetsialistid) pandud seadusega kohustus:

⁴⁹ Käesoleval hetkel tuleneb 30 päeva haldusmenetluse seadusest.

- 1) teavitada abivajavast lapsest (lirimaal on mindud sammuke kaugemale ning on kohustus esitada ka raport kirjeldusega, miks on spetsialisti hinnangul laps abivajav) ning teavitamata jätmise korral kohaldub spetsialistile karistus;
- 2) osaleda võrgustikutöös;
- 3) jagada kõikvõimalikku lastekaitse jaoks olulist informatsiooni lastekaitsetöötajaga⁵⁰ (sh vanemate meditsiiniandmeid ja vanemate politseiga kokkupuuteid).

Sarnaste kohustuste loomist võiks kaaluda ka Eestis. See lahendaks probleemi, kus võrgustikuliikmed saavad otsustada mil määral nad lastekaitsetöös osalevad ning millist informatsiooni jagavad. Samas on oluline ka mõista, et lastekaitsetöötajate professionaalsus andmete käitlemisel ning kompetents võrgustiku juhtimisel peab oluliselt tõusma.

6. STARIS KÄTTESAADAVA ANDMESTIKU SUURENDAMINE

Lastekaitsetöötajate jaoks peaks STAR olema toetav töövahend, mis oleks liidestatud võimalikult paljude riiklike andmebaasidega, et vähendada lastekaitsetöötajate halduskoormust. STARis kättesaadav andmestik ei toeta täna piisavalt lastekaitsetöötajate tööprotsessi. Kõige enam soovivad lastekaitsetöötajad (vt Tabel 2), et lapse varasem kokkupuude EMO, kiirabi ja psühhiaatrikliinikuga oleks neile nähtav. Seal juures ei ole kokkupuute sisu oluline, vaid teadmine, et kokkupuude on olnud. Nii küsitluses kui ka intervjuudes toodi esile, et vanemate kontaktandmete kättesaadavus on oluline kiireks reageerimiseks. Kui tervishoiuasutuste puhul soovivad lastekaitsetöötajad teada ainult kokkupuute olemasolu, siis politseiga kokkupuute puhul soovitakse näha ka kokkupuute sisu ja seda nii lapse kui ka lapsevanema puhul. Haridusasutuste puhul toodi lisaks koolile ja lasteaiale, kus laps käib, esile, et soovitakse näha Rajaleidja otsuseid ning infot, mis koondatakse koolis lapse haridusliku erivajaduse kohta. Lastekaitsetöötajad soovivad ligipääsu ka lapse individuaalsele arengukaardile, mis koostatakse koolis. See annaks palju olulist informatsiooni lapse haridusliku toimetuleku kohta.

TABEL 2. MILLISED ANDMED VÕIKSID OLLA STARIS KÄTTESAADAVAD? (N=67)

ANDMED, MIS LIHTSUSTAKS TÖÖD	VASTAJATE OSAKAAL, KES NÕUSTUSID
Lapse varasem kokkupuude EMO/kiirabiga	91%
Lapse varasem kokkupuude psühhiaatrikliinikuga	82%
Vanemate kontaktandmed	79%
Lapse rehabilitatsiooniplaan	72%
Lapse varasema politseiga kokkupuute sisu	70%
Vanema varasema politseiga kokkupuute sisu	63%
Lapse puude otsus koos puude selgitusega	61%
Lapse õppeasutus	61%
Vanema puude otsus koos puude selgitusega	51%
Lapse varasema politseiga kokkupuute olemasolu	48%
Vanemate varasema politseiga kokkupuute olemasolu	42%
Lapse puude otsus	40%
Vanema puude otsus	36%
Muu	10%

Civitta, 2022

Lisaks soovitakse, et jõustunud kohtulahendid (hooldusõiguse lahendid) oleks STARis automaatselt nähtavad, st kui kohus otsuse langetab, siis see info peaks STARis automaatselt uuenema. Seda ka esialgse õiguskaitses puhul.

7. STARI ARENDUSED TOETAMAKS JUHTUMIKORRALDUSE PROTSESSI SUJUVUST

⁵⁰ Informatsiooni jagamise juures on samas piirang, et info peab olema oluline lapse juhtumimenetluse kontekstis.

STAR ei toeta täna piisavalt hästi ka juhtumikorralsue tervikprotsessi ja lastekaitsetöö sujuvust. Täna peavad lastekaitsetöötajad sisestama päringuid ja nende vastuseid käsitsi STARi, mistõttu võiks arendada STARi mooduli, mis võimaldaks välja saata ametlikke päringuid ning vastu võtta vastuskirju. Mooduli arendamise alternatiiviks oleks KOVide dokumendihaldussüsteemide ühendamine STARiga.

Lisaks võiks lastekaitsetöötajate hinnangul STARis olla võimalik **koondada lapselt kogutud info eraldi juhtumiplaani** osasse või võimalusel seda peidetuks muuta, et teatud juhtudel vanemad seda ei näeks. See on vajalik eriti tundlike juhtumite (nt lapse seksuaalne väärkohtlemine) puhul, kus lapse arvamust ei soovita vanemaga jagada.

STARi kasutajasõbralikkust ja mugavust tuleks arendada lähtuvalt analüüsi osas nimetatud probleemidele:

- 1) back-nupu kasutamisevõimalus;
- 2) mitme juhtumi korraga avamine (erinevate juhtumite avamine korraga STARist);
- 3) eelkirjeldatud rippmenüüde tekitamine, et lihtsustada ja kiirendada andmete sisestamist;
- 4) toimingute kirjutamise tähemärkide suurendamine;
- 5) STARis abinõu määratlemisel tohib ainult ühe korra abinõule klikkida, vastasel korral jookseb STAR kokku.

Abivajaduse hindamine abivajaduse hindamise kolmnurga järgi ja abivajaduse hindamine STARi väljade järgi on täiesti erineva sõnastusega, STARi väljad võiks ümber nimetada lähtuvalt kolmnurgast. Abivajaduse hindamisel oleks võimalik koondada nn nimekiri teguritest, mis lapse abivajadust võivad mõjutada. Lastekaitsetöötajad pakkusid välja, et enne nõ vaba välja teksti, võiks olla STARis eeldefineeritud valikud, mida on võimalik märkida – nt lapse arenguga seotud nimekiri, lapse koduse keskkonnaga seotud nimekiri, lapse suhe vanematega jne. See kiirendaks abivajaduse hindamise protsessi.

Lastekaitsetöötajate hinnangul oleks oluliseks edasiminekuks, kui **võrgustikupartnerid näeksid STARis lapse juhtumimenetluse tegevuskava ja saaksid endaga seotud tegevusi seal täiendada ja tagasisidestada**. Eraldi toodi esile asendushoolduse teenusepakkuja, kellel võiks olla ligipääs lapse juhtumiplaanile, et seal otse anda tagasisidet oodatud tulemustele. Lisaks öeldi, et nii asenduskodud kui ka KLAT⁵¹ teenusepakkujad võiksid saada STARis täita logiraamatut lapse kohta, et kõik oluline info lapse kohta oleks ühes kohas.

8. TÖÖKOORMUSE REGULEERIMINE

Lastekaitsetöötajad soovivad, et nende töökoormus oleks reguleeritud. Nende hinnangul, seni kehtinud juhis - üks lastekaitsetöötaja 1000 lapse kohta piirkonnas - ei toeta lastekaitsetöötajate tööd ning ei võimalda põhjalikult süveneda igasse juhtumisse, sest töökoormus on liiga suur. Aastatega on ka abivajavate laste arv suurenenud, sest märgatakse paremini, kuid lastekaitsetöötajate arv on sarnasena püsinud. Lisaks, on lastekaitsetöötajate hinnangul probleemid läinud kompleksemaks ning ühele juhtumile läheb rohkem aega kui varem. Seega lastekaitsetöötajad tegid ettepaneku luua uus juhis KOVidele ning lastekaitsetöötajate hinnangul oleks mõistlik koormus ligi poole väiksem ehk 500 lapse kohta üks lastekaitsetöötaja piirkonnas.

Juhtumite arvu reguleerimine on samas keeruline, sest iga juhtum on erinev ning võtab erineva aja. Kui vaadata lastekaitsetöötajate hinnanguid oma töökoormuse kohta, siis võiks öelda, et keskmiselt võiks ühel lastekaitsetöötajal olla korraga töös 30-40 lapsega seotud juhtumit (juhtumimenetlused ja lihtmenetlused kokku). Lisaks on välispraktikas (nt Islandil) kasutusel töökoormuse hindamisvahendid, mille kasutusele võttu võiks ka Eestis kaaluda.

9. KOHTUTÖÖLE SPETSIALISEERUMINE

Intervjuudest ja küsitlusest kogutud info pinnalt võib öelda, et lastekaitsetöötajate spetsialiseerumine võiks olla süsteemi professionaalsemaks muutmiseks oluline tegur. Kõige enam vajaksid lastekaitsetöötajad abi kohtuasjades ning perega seotud õiguslikes küsimustes. Seetõttu tehti ettepanekuid ning välja saab tuua neli erinevat alternatiivi:

⁵¹ Kinnise lasteasutuse teenus

- 1) kõrgema juriidilise pädevusega lastekaitsetöötajad (KOV-sisene spetsialiseerumine);
- 2) KOV-idesse võetakse tööle juristid, kes muuhulgas aitavad ka lastekaitsetöötajaid;
- 3) SKA juurde tekib õiguslik kompetents, kelle käes on võimalik abi saada;
- 4) kohtute juurde tekib lastekaitsetöötajaid abistavad töötajad.

See lahendaks probleemi, kus lastekaitsetöötajad peavad ise kokku panema dokumente, milleks neil puudub pädevus. Kuivõrd hetkel enamik lastekaitsetöötajaid tunneb, et nad ei ole piisavalt pädevad dokumente koostama, siis kompetentsi tõstmisega kuluks dokumentide koostamisele tunduvalt vähem aega ning vabaneks lastekaitsetöötaja aja- ja tööressurss. Lastekaitsetöötajad vajaks ka juhiseid juhtumite kohta, kus on kaasatud kohus. Selline käsiraamat on olemas nt Rootsis (vt Lisa 6).

10. PERETÖÖTEENUSE LAIALDASEM KASUTUSELEVÖTT KOVIDES

Mitmed kohalikud omavalitsused on välja töötanud peretöõteenuse, mis aitab vähendada lastekaitsetöötaja töökoormust ning luua perega paremat kontakti. Lisaks, võimaldab peretöõteenus vabamas vormis perega suhelda ja toetada nende igapäevast toimetulekut. See aitab ka lastekaitsetöötajatel paremini mõista pere olukorda, arutleda ning planeerida sisulisemaid tegevusi. Seeläbi oleks võimalik vähendada ka lastekaitsetöötajate rollikonflikti – kohustus olla peretoetaja ja samaaegselt vajadusel laps perest eraldada. Peretöötaja ülesandeks ei ole kohtuasjade ja halduslike küsimustega tegelemine, vaid tema peamine ülesanne on võimalikult pere igapäevatoimetustele kaasa aidata pere keskkonnas. Seega tasuks kaaluda peretöõteenuse laialdasemat kasutusele võttu üle Eesti.

Valideerimiseminaril tehti ettepanek, et peretöõteenuse laialdasema kasutuselevõtuga seoses on oluline ka ära kirjeldada, kes on peretöötaja, mis peab tema kvalifikatsioon olema ning milliseid ülesandeid ta peaks täitma.

11. RIIGI ROLLI SUURENDAMINE

Lastekaitsetöötajate hinnangul peaks riigi roll lastekaitse juhtumites olema suurem. Seda eriti keeruliste ning kauakestvate juhtumite puhul, kus kaasatud on palju võrgustikuliikmeid, mitu KOVi jne. Selliste juhtumite puhul soovivad mõned lastekaitsetöötajad, et SKA võtaks juhtumikorralduse üle, et vähendada töökoormust ning aidata neutraalselt lahendada KOVide ja lapsevanemate probleeme. See aitaks vähendada lastekaitsetöötajate koormust olukordades, kus üks juhtum võtab suurema osa tööajast. Lisaks on tavapäraselt keerulistes juhtumites inimeste vahelised suhted (nii KOVide kui ka vanemate vahel) keerukad ning vajatakse kõrvalisevate inimeste sekkumist. Sarnast juhtumite ülevõtmist oodatakse ka rahvusvaheliste juhtumite puhul. Samas, ei tohiks tekkida KOVidega rollisegadust, mistõttu on vaja SKA ülesanded väga konkreetselt sõnastada.

Lisaks oodatakse SKAlt rohkem:

- 1) ennetusele ja programmidele panustamist (uute sekkumist väljatöötamist ja üle-eestilise kättesaadavuse tagamist);
- 2) rohkem suuniste, käsiraamatute ja standardite koostamist (ennekõike lastekaitsetöö protsessi vaatest ja erinevate sihtgruppidega töötamiseks);
- 3) statistika avaldamist ja sisuliste analüüside koostamist koos ettepanekutega;
- 4) proaktiivsust KOV suunal (ise tullakse abi pakkuma, mitte KOV ei pea abi taotlema, seda eriti ennetustegevuste vaatest).

SKA peaks muutuma kompetentsikeskuseks, kust lastekaitsetöötaja saab alati vajadusel abi. KOVil peaks tekkima julgus pöörduda. Kindlasti peab jääma lasteabi telefon, mis juba käesoleval hetkel on lastekaitsetöötajate jaoks väga oluline abivahend.

12. VAIMSE TERVISE TEENUSTE KÄTTESAADAVUSE PARANDAMINE

Lastekaitsetöötajate arvates on vaimse tervise teenuste kättesaadavus madal, kuid laste vaimse tervise probleemid süvenevad. Lahendusena pakuti välja, et kohalikul omavalitsusel võiks olla psühhiaatriakliinikutega kokkulepe, et nädalas on vähemalt üks vaba aeg, millele saavad piirkonna lastekaitsetöötajad kõige kiiremat sekkumist vajavad juhtumid suunata. Sellise kokkuleppe võiks sõlmida üleriigiliselt.

Lisaks tuleks riigil suuremat tähelepanu pöörata teraapiate ja nõustamiste kättesaadavusele. Seda nii rahalise ressursi kui ka inimressursi vaatest.

13. ENNETUSELE JA VARASELE MÄRKAMISELE KESKENDUMINE

Nii kohaliku omavalitsuse kui ka riigi tasandil tuleks lastekaitsetöös senisest enam keskenduda ennetusele. Kõikides KOVIDes peaks tööl olema ainult ennetusega tegelevad spetsialistid. Käesoleval hetkel on enamikes KOVIDes see ülesanne lastekaitsetöötajal, kuid muude tööülesannete kõrval ei jõuta sellega tegeleda.

14. MIINIMUMPALGA KEHTESTAMINE

Lastekaitsetöötajad tegid ettepaneku, et riik võiks kehtestada lastekaitsetöötajate palga miinimummäära. See võiks olla seotud keskmise palgaga – st kõige madalam palk, mida lastekaitsetöötaja saab on Eesti keskmine. Lisaks, võiks tekitada tasemete kaupa miinimummäärad. Kui lastekaitsetöötajal on olemas kutse, siis on palga alammäär kõrgem. See aitaks toetada lastekaitsetöö professionaliseerimist ja kaadrivoolavuse vähendamist, sest konkurentsivõimeline palk tagab pikema staaži oma ametikohal. Nimetatud ettepaneku realiseerimine eeldaks kindlasti detailsemat mõjuhinnaangut.

15. LASTEKAITSETÖÖTAJATE VAIMSE TERVISE TOETAMINE

Riik või KOV peaks lastekaitsetöötajatele tagama rahalised vahendid, millega on lastekaitsetöötajatel võimalik käia psühholoogi, superviisori või nõustaja juures anonüümselt ja individuaalselt. Vastav lahendus toetaks lastekaitsetöötajate vaimset tervist ning väldiks kiiret läbipõlemist.

16. LASTEKAITSE MAINE

Lastekaitsetöötajate maine ühiskonnas on lastekaitsetöötajate hinnangul madal. Lastekaitsetöötajad näevad vajadust, et riik ühtselt kujundaks lastekaitsetöö mainet. Seda läbi koolituste, kampaaniate ja meedia suhtluse. Lastekaitsetöötajate arvates algab see juba kohaliku omavalitsuse juhtkonnast, kes ei mõista lastekaitsetöö väärtust ega saa selle sisust aru, mistõttu ei eraldata piisavalt ressursi. Lastekaitsetöötajad tegid ettepaneku, et KOV juhte tuleks koolitada lastekaitsetöö sisu osas ning vajalikkuse osas. Läbi selle võiks toetus kohaliku omavalitsuse siseselt lastekaitsetöötajale suurened. Teiseks tehti ettepanek, et lastekaitse juhtumite meediakajastused peaksid olema reguleeritud, sest lastekaitsetöötajal puudub võimalus ennast kaitsta, sest ta ei saa juhtumit kommenteerida. Samas, arvestades ajakirjandusvabadust ja avalikku huvi, siis ilmselt on meedia reguleerimine keerulisem, kui lastekaitsetöötajate koolitamine avalikkuse ja meediaga suhtlema.

LISAD

LISA 1. TÖÖ TEOSTAMISE METOODIKA

Dokumendianalüüsi järgselt viidi läbi 6 fookusgruupiintervjuud lastekaitsetöötajatega ja 2 fookusgruupiintervjuud riigiastuste esindajatega. Kokku osales intervjuudel 26 lastekaitsetöötat erinevatest kohalikest omavalitsustest ja 9 riigiametnikku. Läbi viidi valideerimisseminar, milles osales 5 varasemalt fookusgruupiintervjuudes osalenud lastekaitsetöötajat.

Intervjuudest kogutud info põhjal koostati küsitlus, mis saadeti kõikidele lastekaitsetöötajatele (267) ning millele vastas osaliselt 77 inimest, st 29% kõikidest lastekaitsetöötajatest, ning täielikult 62 inimest, 23% kõikidest lastekaitsetöötajatest. Küsitlus oli avatud 12 päeva SurveyMonkey keskkonnas. Lastekaitsetöötajate kontaktid saadi SKA laste heaolu osakonna kaudu.

Vastajate keskmine tööstaaž oli 6,3 aastat, mediaan 4 aastat. Küsitluses sai määratleda kohaliku omavalitsuse täpsusega piirkonna, kus töötatakse ning uuringu autorid koondasid vastused piirkonniti⁵². Tegemist oli vabatahtliku küsimusega, mistõttu erineb vastanute arv kogu küsimustiku täitnud inimeste arvust (vt Tabel 3).

TABEL 3. VASTAJATE ARV PIIRKONNITI

Piirkond	Vastajate arv
Ida-Eesti	12
Kesk-Eesti	5
Lõuna-Eesti	14
Lääne-Eesti	10
Põhja-Eesti	29
Kokku	70

Kõige enam vastasid küsimustikule Põhja-Eestis töötavad lastekaitsetöötajad (29), mis oli ootuspärane arvestades lastekaitsetöötajate üldarvu Põhja-Eestis (117⁵³). Kõige vähem oli vastajaid Kesk-Eestist (5), kuid piirkonna lastekaitsetöötajate üldarvu (16) arvesse võttes, siis oli vastajate osakaal siiski piirkonnas 31%.

Vastanutest ($n=78$) 73% ei olnud spetsialiseerumist konkreetsele teemale või sihtrühmale. Spetsialiseerunud lastekaitsetöötajad (27% vastanutest) tegelevad peamiselt puudega lastega ($n=5$), asendushoolduse ja hooldusperedega ($n=4$), alaealiste õigusrikkujate ja koolikohustuste mittetäitjatega ($n=2$), vanemate vaheliste hooldusõiguse vaidlustega ($n=4$) ning spetsialiseerunult abivajava lapse juhtumitööga ($n=4$).

Lisaks viidi läbi 3 intervjuud välisriikide (Iirimaa, Rootsi ja Island) esindajatega.

⁵² Piirkonnad loodi järgmiselt: Ida-Eesti (Lääne-Virumaa, Ida-Virumaa, Jõgevamaa); Kesk-Eesti (Raplamaa, Järvamaa); Lõuna-Eesti (Valgamaa, Võrumaa, Viljandimaa, Tartumaa, Põlvamaa); Lääne-Eesti (Saaremaa, Läänemaa, Pärnumaa, Hiiumaa); Põhja-Eesti (Harjumaa ja Tallinn)

⁵³ Andmed pärinevad SKAst.

LISA 2. KASUTATUD KIRJANDUS

1. A Guide for the Reporting of Child Protection and Welfare Concerns. (2017) Tusla. <[link](#)>
2. Anniste, K., Biin, H., Osila, L., Koppel, K. ja Aaben, L. (2018) Lapse õiguste ja vanemluse uuring. SA Poliitikauuringute Keskus Praxis. <[link](#)>
3. Blomgren, K. (2020) Different levels of political governance; National, regional and local level. Ministry of Health and Social Affairs Sweden Government Offices of Sweden.
4. Burns, K.; Pösö, T.; Skivenes, M. (2017) Child Welfare Removals by the State: A Cross-country Analysis of Decision. Oxford University Press. <[link](#)>
5. Child Care Act (1991). Ireland. <[link](#)>
6. Child Protection Act (2002). Iceland <[link](#)>
7. Child Protection in Iceland and the role of the Government Agency for Child Protection. (2013) The National Agency for Children and Families <[link](#)>
8. Child Safeguarding: A Guide for Policy, Procedure and Practice, 2nd Edition (2019) Tusla. <[link](#)>
9. Convention on the Rights of the Child (1989) <[link](#)>
10. Heaolu arengukava 2023-2030 koostamise ettepanek. Sotsiaalministeerium. <[link](#)>
11. Eesti pikaajaline arengustrateegia Eesti 2035, Riigikantselei. <[link](#)>
12. Eesti 2035 Vabariigi Valitsuse tegevuskava 29. aprill 2021, Riigikantselei. <[link](#)>
13. Ericson, J. (2017) Child protection systems in Sweden gaps and challenges in services to asylum-seeking and returning children in families. Uppsala Universitet. <[link](#)>
14. Evidence review to inform the development of National Standards for Children's Social Services (2020) Health Information and Standards <[link](#)>
15. Government of Iceland, veebileht (vaadatud 28.04.2022) <[link](#)>
16. Haugen; A.; Klörudóttir, S.Y. (2015) The involvement of family in child protection cases in Iceland. <[link](#)>
17. Juhtumikorralduse käsiraamat (2006). Sotsiaalministeerium, Tartu Ülikooli Pärnu Kolledž. <[link](#)>
18. Korp, E. ja Rääk, R. (2004). Lastekaitsetöö kohalikus omavalitsuses. Käsiraamat. Sotsiaalministeerium ja Tervise Arengu Instituut, Tallinn. <[link](#)>
19. Korraaitseaduse, lastekaitseaduse ja narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri (2022) Justiitsministeerium. <[link](#)>
20. Lapse heaolu hindamise käsiraamat (2017) Sotsiaalkindlustusamet <[link](#)>
21. Lapse õiguste ja heaolu tagamise tervikpilt, Sotsiaalministeerium. <[link](#)>
22. Laste ja perede arengukava 2012-2020, Sotsiaalministeerium. <[link](#)>
23. Lastekaitsetöö korraldamine kohalikes omavalitsustes. Valikulised soovitusel jätkuarenduste tegemiseks. Lühianalüüs. (2020) Sotsiaalministeerium. *Avaldamata materjal*.
24. Lastekaitse süsteemide ülevaade (2021) Sotsiaalministeerium. *Avaldamata materjal*.
25. Lastekaitse seadus (2014) <[link](#)>
26. Melinder, A.; Tefre, O. (2020) Errors and mistakes in the Norwegian child protection system. <[link](#)>
27. Melinder, A.; Van Der Hagen, M.A; Sandberg, K. (2021) In the Best Interest of the Child: the Norwegian Approach to Child Protection. <[link](#)>
28. Minuomavalitsus.ee <[link](#)>
29. National Guidance for the Protection and Welfare of Children (2017) Department of Children and Youth Affairs, Ireland. <[link](#)>
30. Narusson, D., Kiis, K. ja Rähn, A. (2016). Juhtumikorralduse juhised. Tartu Ülikool, Tartu. <[link](#)>
31. Norra Konstitusioon (2020) <[link](#)>
32. Norra lastekaitse seadus (1992) <[link](#)>
33. Reports to the CPC's 2018-2020 (2021) Barnaverndarstofa <[link](#)>
34. Sarv, M. (2020) Lapse Heaolu kogumiku tööversioon.
35. Skivenes, M.; Tefre, O. (2020) Errors and mistakes in the Norwegian child protection system. Policy Press: Bristol. <[link](#)>
36. „Tänapäevase lastekaitse juhtumikorralduse, andmevahetuse ja e-teenuste analüüs“ tehniline kirjeldus (2022) Sotsiaalministeerium.

37. The Child Welfare Act (2001) Norra <[link](#)>
38. Viira, A. (2017). Kohaliku tasandi lastekaitsetöö tulemuslikkuse suurendamine ja jätkusuutlik arendamine. Sotsiaalministeerium.
39. ÜRO lapse õiguste konventsioon (1989) <[link](#)>

LISA 3. INTERVJUDES OSALENUTE NIMEKIRI

TABEL 4. INTERVJUDES OSALENUD KOHALIKU OMAVALITSUSE SPETSIALISTID

Intervjueeritava nimi	Kohalik omvalitsus
Marge Rungi	Tallinna Kesklinna LOV
Kati Valma	Tallinn Nõmme LOV
Maris Oolu	Tallinna Nõmme LOV
Marina Keizo	Tallinna Haabersti LOV
Kadri Pettai	Tallinna Põhja-Tallinna LOV
Ellen Hansen	Tartu linn
Merike Viilup	Tartu linn
Katrin Joost	Tartu linn
Anne-Mary Aas	Tartu linn
Triin Uibo	Antsla vald
Katrin Tammine	Kastre vald
Helgi Vassar	Haljala vald
Julia Lehtla	Alutaguse vald
Liina Sukk	Raasiku vald
Anu Mesila	Saku vald
Leila Suits	Türi vald
Liivi Noormägi	Jõgeva vald
Hille Deede	Elva vald
Jaana Kala	Valga vald
Maire Baumverk	Valga vald
Heili Rohtla	Viljandi vald
Eliise Tiidussalu	Viljandi linn
Anneli Valner	Viljandi linn
Linda Õisman	Pärnu linn
Relika Pedoson	Paide linn
Anne Kesküla	Paide linn

TABEL 5. INTERVJUDES OSALENUD RIIGIAMETITE SPETSIALISTID

Intervjueeritava nimi	Asutus ja ametikoht
Kätlin Servet	Sotsiaalkindlustusamet, LHO telefoniteenuste juht
Kaja Rattas	Sotsiaalkindlustusamet, LHO talituse juht (asendushooldusteenus)
Kadi Lauri	Sotsiaalkindlustusamet, LHO talituse juht (nõustamisteenus)
Kaire Tamm	Sotsiaalkindlustusamet, OEO talituse juht (ennetus)
Enelis Linnas	Sotsiaalkindlustusamet, OEO teenuse juht (KLAT)
Kersti Kask	Sotsiaalkindlustusamet, järelevalve talituse juht
Ebeli Berkman	Sotsiaalkindlustusamet, LHO osakonna juht
Agnes Pihlak	Haridus- ja Teadusministeerium, järelevalve osakonna peaekspert
Joanna Karu	Sotsiaalministeerium, laste ja perede osakonna nõunik

TABEL 6. INTERVJUUES OSALENUD VÄLISRIIKIDE SPETSIALISTID

Intervjueeritava nimi	Riik
Karin Hermansson	Rootsi
Elin Karlsson	Rootsi
Ger Brophy	Iirimaa
Páll Olafsson	Island
Unni Nygaard	Norra

LISA 4. INTERVJUUDE KAVAD

KOHALIKE OMAVALITSUTEGA LÄBIVIIDUD INTERVJUUDE KAVA

1. Kust saab alguse abivajava lapse menetluse protsess?
 - a. Kuidas teie vaatevälja abivajavad lapsed jõuavad?
 - b. Mille alusel hindate, kas laps on abivajav või mitte?
 - Mis on need märgid või tunnused, mille alusel võib alati öelda, et laps on abivajav?
 - c. Mille alusel hindate, kas laps on hädaohus?
 - Millised ohumärgid viitavad koheselt hädaohus olevale lapsele?
2. Kirjeldage abivajava lapse menetlusprotsessi enne juhtumimenetluse algatamist
 - a. Millal piisab ühekordsest toimingust?
 - b. Kuidas olete enda jaoks defineerinud ühekordse toimingu/ühekordsete toimingute ja juhtumimenetluse algatamise piiri?
 - c. Kas on teavitusi abivajavast lapsest, mis ei jõua STARi?
3. Milliseid infosüsteeme selles etapis kasutatakse?
 - a. Milliseid andmeid on vaja?
 - b. Kuidas andmeid kogute?
 - c. Millised andmed pere/lapse kohta on kättesaadavad andmebaasidest?
 - d. Milline info on selline, mis tavaliselt on puudu, aga võiks olla lastekaitse protsessis koheselt kättesaadav?
4. Kes on teate saamise ja hindamise protsessis osapooled enne juhtumimenetluse algatamist?
 - a. Milline on nende osapoolte roll?
5. Mis on teie jaoks teate saamise ja eelhindamise protsessi suurimad kitsaskohad?
 - a. Kas kuni 10 päeva juhtumimenetluse alustamiseks on liiga vähe või liiga palju?
 - b. Milliste juhtumite või olukordade puhul on 10 päeva liiga palju/liiga vähe?
6. Mille alusel otsustatakse juhtumimenetluse algatamine?
 - a. Milliseid andmeid/infot on selleks vaja?
 - b. Millistel juhtudel ei alustata menetlust? Kas on olemas mingit laadi tüüpjuhtumid, kus menetlust ei alustada?
7. Kirjeldage abivajava lapse menetlusprotsessi juhtumimenetluses
 - a. Kuidas toimub juhtumimenetluse raames lapse abivajaduse hindamine?
 - Milliseid andmeid on selleks vaja lapse abivajaduse hindamiseks?
 - Milliseid infosüsteeme kasutate lapse abivajaduse hindamiseks?
 - Mis võiks olla lapse abivajaduse hindamise protsessis teisiti?
 - Kas teil on esinenud juhuseid, kus pärast juhtumi algatamist ei toimu edasisi tegevusi, sh lapse abivajaduse hindamist? Kui jah, siis miks?
 - Mida saaks teha, et infosüsteemid (sh STAR) toetaksid paremini teie tööd?
 - Kui mõelda lastekaitse tervikprotsessile, siis milliseid abistavad materjalid võiks olla STARis kättesaadavad?
 - b. Mille alusel valitakse tegevused tegevuskavva?
 - Millise aja jooksul hinnanguliselt jõutakse juhtumiplaani algatamisest tegevuskava koostamiseni?
 - Kas on juhuseid, kuis tegevuskava koostamiseni ei jõutagi?
 - Millised tegurid seda aega mõjutavad?
 - Kuidas hinnatakse juhtumiplaanis olevate tegevuste täitmist?
 - Mis võiks olla tegevuskava koostamise protsessis teisti?
 - Millised on probleemid tegevuskava täitmisel STARis?
 - Millised on probleemid realselt tegevuste elluviimisel?
 - c. Kes on juhtumimenetluses menetluse osapooled?
 - Kes kuuluvad võrgustikku, kes kuuluvad lastekaitse meeskonda?
 - Millised on osapoolte rollid?

- Milline oleks lapse juhtumikorralduse vaates ideaalne meeskond juhtumi lahendamiseks? Kas ja mis osas see erineb tänasest praktikast?
 - Kes sinna kuuluks?
 - Kes meeskonda juhtiks?
 - Mis rolli mängib meeskonnas ja võrgustikus lastekaitsetöötaja?
 - Milline roll on teistel võrgustikuliikmetel? (nt politsei, õpetaja, arst, psühholoog, prokuratuur, noorsootöötaja, SKA jne)
- 8. Millised on teie arvates kitsaskohad lastekaitse juhtumimenetluse protsessis?
- 9. Kuidas toimub juhtumi lõpetamine?
 - a. Millised on need näitajad või indikaatorid, mille alusel hinnatakse, et lapse abivajadus on langenud ning juhtumi saab lõpetada?
- 10. Kas on juhtumeid, mis jäävad pooleli (ka STARis)?
 - a. Mis põhjustel juhtumid võivad pooleli jääda?
- 11. Millistel juhtudel peaks riik sekkuma/olema osaline KOV lastekaitse juhtumimenetluses?
 - a. Milline on ootus riigi sekkumisele – juhtumi toetamine või juhtumi ülevõtmine?
- 12. Mis aitaks lastekaitasel oma tööd ja tööaega paremini planeerida?
- 13. Milline on lastekaitsetöötaja tavaline töökoormus? (nt juhtumite arv, mis on aktiivselt menetluses, ööpäevaringne kättesaadavus)
- 14. Kes ja kuidas otsustab töökoormuse KOVis?
- 15. Kas KOVis on lastekaitsealane spetsialiseerumine?
 - a. Milline?
 - b. Kas ja milline spetsialiseerumine peaks KOVides lastekaitasel olema? (teemapõhine/sihtrühmapõhine)
- 16. Millised on ettepanekud riigile lastekaitsetöö paremaks korraldamiseks ja arendamiseks?

RIIGIASUTUSTEGA LÄBIVIIDUD INTERVJUUDE KAVA

1. Milline on teie hinnang tänasele lastekaitse juhtumikorralduse protsessile ?
 - a. Mis on hästi?
 - b. Mis on halvasti?
2. Millised on muud kitsaskohad lastekaitse juhtumimenetluse protsessis teie hinnangul?
3. Milliseid probleeme näete lastekaitsetöös abivajaduse hindamisel?
 - a. Millised ohumärgid viitavad koheselt hädaohus olevale lapsele?
 - b. Kui hästi teie hinnangul lastekaitsetöötajad esmast abivajadust (teate saamisel/järgselt) hindavad?
 - c. Kui hästi hinnatakse juhtumimenetluse raames abivajadust?
 - d. Milliseid tööriistu vajaksid lastekaitsetöötajad töö efektiivistamiseks?
4. Mille alusel teie hinnangul valitakse täna tegevusi tegevuskavva?
5. Mis põhjustel teie hinnangul algatatakse juhtumimenetlusi vähe?
 - a. Mis vahe on teie jaoks lihtmenetlusel ja juhtumimenetlusel?
 - b. Kas selline eristus peaks üldse olema lastekaitsetöös?
6. Kas ja milline jaotus võiks lastekaitse juhtumitel olla (nt valgusfoori süsteem vms)?
7. Milline roll on täna võrgustikuliikmetel lastekaitsetöös – teie organisatsiooni vaatest?
 - a. Millised on tänased suurimad kitsaskohad võrgustikutöös teie hinnangul?
 - b. Mis rolli mängib võrgustikus lastekaitsetöötaja?
 - c. Milline roll peaks lastekaitse süsteemis olema võrgustikupartneritel?
8. Milline peaks olema lastekaitse meeskond?
 - a. Kes sinna kuuluks?
 - b. Kas näete, et tänane osapoolte roll abivajaduse osutamisel peaks olema sama või erinev?
9. Kuidas saaks STAR paremini toetada lastekaitsetööd?
 - a. Kas võrgustikupartneritel võiks olla mingil määral ligipääs STARile, nt juhtumiplaani tegevuskavale?
 - b. Milline teie kasutuses info võiks olla lastekaitsetöötajatele kättesaadav?
 - c. Milliste süsteemidega peaks STAR olema liidestatud?
10. Milline roll peaks tulevikus olema SKAI?
 - a. Millistel juhtumitel peaks SKA sekkuma ja kui palju?
11. Kas ja milline peaks lastekaitsetöös olema spetsialiseerumine?
12. Mis on täna seadusandlikus korras sellist, mida tuleks muuta, et lastekaitsetöö oleks efektiivsem?

VÄLISRIIKIDE PRAKTIKUTE LÄBI VIIDUD INTERVJUUDE KAVA

1. How is the child protection system organised in your country?
2. Who are the parties of the system?
3. How does the child protection get the information about children in need?
 - a. Who are the main people who send you the information about children in need?
 - b. How often does the child or the parents approaches the services themselves?
4. Do you categorize the children in need somehow? How? (*child in need vs child in danger*)
5. How does the child protection worker collect and gather the necessary information about a child in need?
6. Do you have database for child protection service?
 - a. What kind of data is kept in the database?
 - b. Is the child protection service database connected to any other database? Which ones?
7. Do child protection workers do home visits?
 - a. Do they have a standard or regulation what they are evaluating during the home visit?
8. Do you have guidelines for child protection workers about case work?
 - a. What are the indicators to start case management?
9. How are the other specialists working with the child included in the case work?
10. How do you evaluate the outcomes of the case management?
11. How does the case management end?
12. What is the role of the state in child protection?
13. Does the state somehow or in some cases intervene in the case work?
14. Do you have specialization in child protection work?
15. Does the law regulate child protection worker's workload?
16. Does the law regulate child protection worker's salary?
17. Do child protection worker get any self-care?
18. What are the biggest problems in the child protection system?
19. What kind of developments are planned in the near future in the child protection system?

LISA 5. LÄBIVIIDUD KÜSITLUSE KÜSIMUSTIK

Küsitlus

Käesolev küsitlus on osa Sotsiaalministeeriumi poolt tellitud „Tänapäevase lastekaitse juhtumikorralduse, andmevahetuse ja e-teenuste analüüsist“. Küsitlus on saadetud kõigile lastekaitsetöötajatele ning küsitlusele vastamine võtab aega umbes 10 minutit.

ÜLDANDMED

1. Lastekaitsetöö staaž aastates
2. Kohalik omavalitsus, kus töötate lastekaitsetöötajana *(vabatahtlik küsimus)*
3. Kas teil on spetsialiseerumine konkreetsele teemale või sihtrühmale? Milline?
4. Hetkel aktiivselt (reaalne arv, mitte STARi põhine) töös olevate juhtumite arv ... *(Aktiivse all on mõeldud reaalset arvu, mitte STARi põhist. Aktiivne juhtum on selline, kus ollakse perega vähemalt kord nädalas kontaktis)*
5. Hetkel töös olevate lihtmenetluste arv ...
6. Milliseid juhtumeid on teie töös kõige enam *(vali kolm)?*
 - a. Hooletusse jäetud lapsed
 - b. Füüsiliselt väärkoheldud lapsed
 - c. Vaimselt väärkoheldud lapsed
 - d. Seksuaalselt väärkoheldud lapsed
 - e. Vaimse tervise probleemidega lapsed
 - f. Puudega lapsed
 - g. Koolikohustuse mittetäitjad
 - h. Alaealiste õigusrikkumine
 - i. Asendushooldusel olevad lapsed
 - j. Vanemate vahelised hooldusõiguse vaidlused
 - k. Muu, mis...?

TEADE ABIVAJAVAST LAPSEST

7. Võrreldes tänasega võiks tulla teateid abivajavast lapsest sagedamini *(vali üks või mitu):*
 - a. Politseilt
 - b. Lasteabi telefonilt
 - c. Koolist/lasteaiast
 - d. Teistelt KOV töötajatelt (sh sotsiaal- ja lastekaitse)
 - e. Perearstilt
 - f. Naabritelt/sugulastelt
 - g. Lapsevanemalt
 - h. Lapselt endalt
 - i. Teistelt koostööpartneritelt, palun täpsusta ...
 - j. Muu, palun lisa
8. Kui kiiresti pärast abivajavast lapsest teate saamist võetakse lapsega ühendust ...
9. Millised alljärgnevatest teguritest esinevad hädaohus oleva lapse puhul sagedamini kui abivajava lapse puhul *(vali üks või mitu):*
 - a. Füüsiline hooletusse jätmine
 - b. Seksuaalne väärkohtlemine
 - c. Lapse suitsidaalsus

- d. Vaimne hooletusse jätmine
 - e. Vanemate hooldusõiguse vaidlus
 - f. Abivajadus kõikides eluvaldkondades
 - g. Kiire sekkumisvajadus
 - h. Muu, palun lisa
10. 10 päeva juhtumimenetluse alustamise otsustamiseks on vähe:
- a. Jah
 - b. Ei
- Palun selgita oma vastust...
11. Kui kaua läheb tavapäraselt aega abivajavast lapsest teate saamise hetkest juhtumiplaani tegevuskava koostamiseni?
- a. Vähem kui nädal
 - b. 8-14 päeva
 - c. 15-30 päeva
 - d. 1 kuu – 2 kuud
 - e. Rohkem kui 2 kuud
 - f. Muu, palun selgita...
12. Kas teatud teadete arvu korral, tuleks igal juhul alustada lapse suhtes juhtumimenetlust? *(vali üks)*
- a. Jah
 - b. Ei
- Palun selgita oma vastust...

INFO KOGUMINE

13. Kas pärast abivajavast lapsest teate saamist, tehakse alati pere juurde kodukülastus? *(vali üks)*
- a. Jah
 - b. Ei
 - c. Oleneb olukorrast, palun selgita ...
14. Kodukülastus toimub alati standardi või juhise järgi *(vali üks)*
- a. Jah
 - b. Ei, palun selgita ...
15. Millise alljärgneva info olemasolu on oluline ja võiks olla STARis kättesaadav juhtumimenetluse algatamise otsustamiseks *(vali üks või mitu)*:
- a. Vanemate kontaktandmed
 - b. Lapse puude otsus
 - c. Lapse puude otsus koos puude selgitusega
 - d. Vanema puude otsus
 - e. Vanema puude otsus koos puude selgitusega
 - f. Lapse rehabilitatsiooniplaan
 - g. Lapse õppeasutus
 - h. Lapse varasema politseiga kokkupuute olemasolu
 - i. Lapse varasema politseiga kokkupuute sisu
 - j. Vanemate varasema politseiga kokkupuute olemasolu
 - k. Vanema varasema politseiga kokkupuute sisu
 - l. Lapse varasem kokkupuute EMO/kiirabiga vägivallakahtluse, suitsidaalsuse vms tõttu
 - m. Lapse varasem kokkupuute psühhiaatrikliinikuga
 - n. Muu, palun selgita ...
16. Kas on juhtunud, et juhtumimenetluse algatamiseks olulise tähtsusega infot ei olnud võimalik kätte saada ja seetõttu jäi laps õigeaegselt abistamata?

- a. Jah, palun selgita ...
- b. Ei

JUHTUMIMENETLUS

17. Kas juhtumimenetlus algatatakse alati, kui laps vajab KOVilt teenuseid? *(vali üks)*
- a. Jah
 - b. Ei, palun selgita ...
18. Lapse juhtumiplaani koostatakse *(vali üks)*
- a. Otse STARi
 - b. Esmalt paberile/märkmikusse, siis STARi
 - c. Ainult märkmikusse või pabertoimikusse
 - d. Muu, palun selgita ...
19. Tegevused tegevusplaani tulevad *(vali üks või mitu)*:
- a. Lähtuvalt lapse abivajadusest
 - b. Vastavalt teenuste kättesaadavusele
 - c. Muu, palun selgita...
20. Millises rollis on lastekaitsetöötaja võrgustikutöös *(vali üks)*:
- a. Alati juhtivas rollis
 - b. Olenevalt olukorrast, palun selgita..
21. Kas võrgustikuliikmed vastutavad endale võetud ülesannete eest? *(vali üks)*
- a. Jah
 - b. Pigem jah
 - c. Pigem ei, palun selgita...
 - d. Ei, palun selgita ...
22. Juhtumimenetlused lõppevad peamiselt seetõttu, et *(vali üks)*
- a. Laps saab 18-aastaseks
 - b. Laps kolib teise kohalikku omavalitsusse
 - c. Lapse abivajadus on vähenenud ja juhtumimenetluseks pole enam vajadust
 - d. Lapse/pere kohta ei tule enam teateid
 - e. Muu, palun selgita ...

LASTEKAITSESÜSTEEM

23. Teade abivajavast lapsest jõuan lastekaitsetöötajani tavapäraselt *(vali üks)*
- a. õigel hetkel, nii et last ja pere saab aidata
 - b. varakult, nii et lapse abivajadus pole veel väga sügav
 - c. liiga hilja, nii et lapse ja pere probleemid on keerukad ja mitmes valdkonnas ning abi osutamine on keeruline ja pikaajaline protsess
- Soovi korral kommenteeri...
24. Lastekaitsetöötaja spetsialiseerumine *(vali üks või mitu)*
- a. Aitab töötajal saada ühes teemas võimalikult professionaalseks
 - b. Võtab lastekaitsetöötajalt koormust vähemaks
 - c. Tõstab lastekaitsetöötaja töökoormust
 - d. Tekitab perele lisakoormust, sest erinevates küsimustes tuleb erineva töötaja poole pöörduda
 - e. Aitab peredel saada professionaalsemat lastekaitseteenust
 - f. Ei ole vajalik, palun selgita ...
25. Lastekaitse töötajad *(vali üks või mitu)*
- a. Peaksid töötama juhtumitega kahekesi
 - b. Peaksid töötama laiemas meeskonnas (koos võrgustikuliikmetega)

- c. Juhtumil peaks olema üks kindel juhtumikorraldaja
 - d. muu, palun selgita ...
26. Milliseks te hindate oma töökoormust?
- a. väga kõrge (tööülesannete korralikuks täitmiseks teen tööülesandeid regulaarselt väljaspool tööaega)
 - b. kõrge (tööülesannete korralikuks täitmiseks teen vahel tööülesandeid väljaspool tööaega)
 - c. normaalne (jõuan tööülesanded teha korralikult ära kenasti tööaja sees)
 - d. madal (jõuan tööülesanded teha korralikult ära tööaja sees ning jääb võimalust teha lisaülesandeid)
 - e. tööülesannete korralikuks täitmiseks peaksin tegema tööd väljaspool tööaega, kuid väljaspool tööaega tööd ei tee (ning sellest tulenevalt kannatab töö kvaliteet)
27. Milliseid tööülesandeid teie igapäevatöö sisaldab? (*järjesta selliselt, et 1 kõige rohkem ja 5 kõige vähem*)
- a. Juhtumitöö
 - b. Lastekaitsevaldkonna arendusteemad (töögrupid, sisendite andmised)
 - c. Eneseareng (koolitused, mentorlus, juhistega tutvumine)
 - d. KOV tasandi arendusteemad (KOV arengukava, muud KOV tasandi arengud)
 - e. Lisaülesanded (mis ei ole seotud otseselt lastekaitsetööga, kuid on kohustus seda teha)
 - f. Muu (vaba kast täpsustamiseks)
28. Milliste juhtumite puhul oleks vajalik SKA tugi senisest enam (*vali üks või mitu*)
- a. Keeruliste juhtumite puhul, selgita milliste...
 - b. Seksuaalselt väärkoheldud laste juhtumite puhul
 - c. Lastekaitse töötaja töövälisel ajal
 - d. Kui juhtumisse on kaasatud mitu KOVi
 - e. Rahvusvaheliste juhtumite puhul
 - f. Ei ole vajalik, palun selgita ...
 - g. Muu, palun selgita...
29. SKA roll lastekaitse süsteemis (*vali üks või mitu*)
- a. on arusaadav
 - b. on abistav
 - c. võiks olla ... palun selgita, mis osas
30. Kõige suurem puudus riiklikul tasandil on (*vali kuni 3*)
- a. Vaimse tervise teenuste kättesaadavusega
 - b. Kinnise lasteasutuse teenuse kättesaadavusega
 - c. Kvaliteetse rehabilitatsiooniteenuse kättesaadavusega
 - d. Ennetusteenuste/programmide kättesaadavusega
 - e. Spetsiifilisele sihtrühmale mõeldud teenuste kättesaadavusega
 - f. Vanemlusteenuste kättesaadavusega
 - g. Muu, palun selgita...
31. Lastekaitse süsteemi suurim kitsaskoht on (*vali üks või mitu*)
- a. Lastekaitsetöötajate puudus
 - b. Lastekaitsetöötajate palgatase
 - c. Lastekaitsetöö tase/tõhusus
 - d. Lastekaitsetöö maine ühiskonnas
 - e. Muu, palun selgita ...
32. Kas lastekaitsetöötajate miinimumpalk peaks olema riiklikult reguleeritud?
- a. Ei
 - b. Jah, kui palju see võiks olla ja kuidas reguleeritud?

33. Kas lastekaitsetöö juhtumite arv peaks olema riiklikult reguleeritud?
- Ei
 - Jah, kui palju ja kuidas?
34. Kas teiste võrgustikuliikmete roll peaks olema riiklikult reguleeritud?
- Ei
 - Jah, kuidas?
35. Lisaks eeltoodud teemadele, millised vahendid aitaks teil oma tööd teha efektiivsemalt? (*vali üks või mitu*):
- Juhtumite riskipõhine kategoriseerimise võimaluse olemasolu STARis
 - STARis ripploendite ja eelvalikute võimaluste loomine juhtumimenetluse käigus
 - STARis võimaluse loomine poolelioleva töö (juhtumiplaani) salvestamiseks
 - Juhendite olemasolu STARis, palun täpsustada millised ...
 - Lastekaitsealased juhendid, palun selgita, mis teemal...
 - Veebipõhised tööriistad, millised...?
 - Info kiirem kättesaadavus partneritelt
 - Spetsialiseerumine konkreetsele teemale või sihtrühmale
 - Individaalsed supervisioonid
 - Meeskondlikud supervisioonid ja kovisioonid
 - KOV juhtide parem teadlikkus ja tugi lastekaitse teemadel

Kui soovid vastust täpsustada või midagi lisada

36. Kui soovid midagi lisada või kommenteerida

LISA 6. VÄLISRIIKIDE PRAKTIKATE KOKKUVÕTE

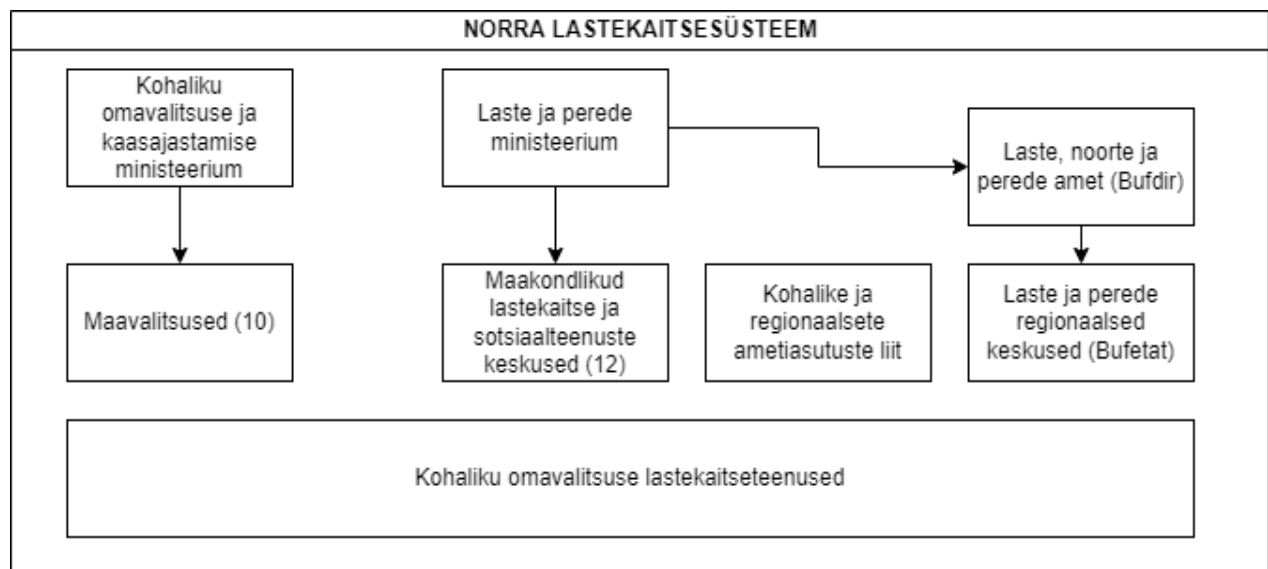
NORRA LASTEKAITSESÜSTEEM

Norra lastekaitseüsteemi reguleerib Lastekaitseadus (1992)⁵⁴, Norra konstitutsioon⁵⁵ ja ÜRO Lapse õiguste konventsioon (1989)⁵⁶. Norra lastekaitseüsteemi keskseks väärtuseks on, et laps peab kasvama oma bioloogilises peres. Seetõttu on lapse perest eemaldamine viimane abinõu, mis lapse kaitseks kasutusele võetakse. Lastekaitseüsteem peab suutma pere toetada läbi teenuste ja toe pakkumise selliselt, et lapsel oleks võimalus kasvada oma bioloogiliste vanematega. Norras elab kokku 5,2 miljonit inimest, kellest 1,13 miljonit on lapsed ja umbes 3% neist on seotud lastekaitseüsteemiga⁵⁷.

Norras on lastekaitseüsteem liikunud viimaste aastate jooksul üha rohkem varasema märkamise suunas, mis tähendab, et teenuseid pakutakse rohkematele lastele ja peredele, süsteemis on rohkem töötajaid ja ressursi, kuid lapsi on perest eraldatud samuti rohkem. Siinkohal mängib rolli ka muutunud seadusandlus, milles käsitletakse last kui õiguste ja arvamusega indiviidi, mitte kui väikest täiskasvanut.

Norra lastekaitseüsteem on jaotunud riikliku ja kohaliku tasandi vahel (vt Joonis 17). Esmatasandi lastekaitse teenuste eest vastutavad kohalikud omavalitsused, st nii ennetuse, märkamise kui ka abi vajavate laste aitamise eest. Keskkvalituse tasandil on olulisemaks ametiks laste, noorte ja perede amet (Bufdir), kelle ülesandeks on seadusandluse tõlgendamine, teadustöö ja uuringute läbiviimine ning rahvusvaheline koostöö. Bufdir loob lastekaitsetöötajatele juhiseid ja käsiraamatuid. Laste ja perede regionaalsed keskused (Bufetat) on eelnevalt kirjeldatud ameti allasutus, mille ülesanneteks on toetada kohalikke omavalitsusi laste hooldusküsimustes. Nii asenduskodude, asenduserede leidmisel, nende koolitamisel kui ka juhiste tegemisel ja kvaliteedi hoidmisel. Lisaks pakuvad Bufetatid tõenduspõhiseid ennetusprogramme.

JOONIS 17. NORRA LASTEKAITSESÜSTEEM

Civitta, 2022

⁵⁴ The Child Welfare Act (2001) Norra <link>

⁵⁵ Norra Konstitutsioon (2020) <link>

⁵⁶ Convention on the Rights of the Child (1989) <link>

⁵⁷ Skivenes, M.; Tefre, O. (2020) Errors and mistakes in the Norwegian child protection system. Policy Press: Bristol. <link>

Maakondlikud lastekaitse ja sotsiaalteenuste keskused täidavad esimese astme kohtu rolli. Iga keskus katab 1 või 2 maakonda ning on eraldiseisev ja erapooletu osapool kohalikest omavalitsustest ja maavalitsustest. Keskuste poolt tehtud otsused lähtuvad seadusest ning sisaldavad hoolduskorraldust või sundsekkumist tõsiste käitumisprobleemidega laste/noorte puhul. Keskuste meeskonda kuuluvad laste küsimustes jurist, kaks ekspertliiget ja kaks tavaliiiget. Maakondlike keskuste otsused on võimalik edasi kaevata ringkonnakohtusse.⁵⁸

Igapäevase lastekaitsetöö eest vastutavad kohalikud omavalitsused. Kohalikel omavalitsustel on võimalik pakkuda peredele koduteenuseid, mis toetaks lapse heaolu. Samas, kui pakutud teenused ei ole andnud tulemust lapse heaolu parandamiseks, siis võib kohalik omavalitsus otsustada lapse perest eemaldamise. Kui laps on vägivaldne või ennastkahjustav, on kohalikul omavalitsusel võimalik laps suunata teenustele, mida ei pakuta kodus keskkonnas. Lastekaitse pakutavad teenused võivad olla pere jaoks nii vabatahtlikud kui ka kohustuslikud.⁵⁹

Norras on kokku 422 kohalikku omavalitsust, kus tavapäraselt töötavad sotsiaaltöötajad ja lastekaitsetöötajad, kellel on bakalaureusekraad. Kohalike omavalitsuste töökorraldus on lähtuvalt omavalitsuse soovist ja vajadusest erinev. On lastekaitsetöötajaid, kes on spetsialiseerunud konkreetsele sihtgrupile või teemale, aga on ka nn univeraalseid lastekaitsetöötajaid, kes tegelevad kõikide lastekaitsetööküsimustega omavalitsuses.⁶⁰ Samas on Norra lastekaitse süsteem saanud viimastel aastatel palju kriitikat Euroopa Inimõiguste Kohtult, kes on öelnud, et Norra riik rikub õigust pereelu puutumatusse. Analüütikud on öelnud, et peamised mured seisnevad kolmes aspektis: 1) lapse õiguste ja vanemate õiguste tasakaal; 2) psühholoogide hinnangud ja tõlgendused sellest, mis on lapse parimad huvid; 3) lastekaitse süsteemi töökorraldus, võrgustikutöö ja kompetents.⁶¹

LASTEKAITSETÖÖ PROTSESS NORRAS

Abivajavast lapsest on kohustatud teavitama kõik lapsega kokku puutuvad spetsialistid. Samas kodanikele see kohustus ei laiene, kuid inimesed siiski annavad lastekaitsele sageli teada abivajavatest lastest. Lastekaitsetöötajaid saab teavitada telefoni teel või läbi e-kirja ning välja on arendatud ka digitaalne vorm, mis ühendub lastekaitse andmebaasiga (kohaliku STAR süsteemiga). Lastekaitsetöötajad saavad kõige enam teavitusi lasteaedadest ja koolidest, kuid ka pered ise pöörduvad lastekaitse poole abi saamiseks.

Lastekaitse sekkumise kiiruse määrab teate sisu. Juhtumeid kategooriatesse ei jagata. Pärast abivajaduse teate saamist hakatakse infot koguma. Info kogumiseks räägitakse nii lapsega kokku puutunud spetsialistide, tema vanemate, lapse endaga kui ka tehakse koduvisiit. Kodukülastusi saab teha etteteavitamisega ja ootamatult, selle jaoks ei ole kindlat standardit, vaid käib vastavalt lastekaitsetöötaja professionaalsele äranägemisele. Lastekaitsetöötajate koostööd teiste spetsialistidega peetakse heaks, kuid probleeme esineb tervishoiusüsteemiga koostöös.

Info kogumise järgselt hinnatakse lapse abivajadust. Enamik olukordi ei vii lastekaitsetööküsimisteni, vaid lahendus leitakse pakkudes perele toetavaid teenuseid. Info kogutakse andmebaasi (sarnane Eesti STARile), milles käivad käesoleval hetkel arendused, mis valmivad 2023. aastaks. Andmebaasis hoitakse lapse kohta olulist teavet ning sealt kaudu on lastekaitsetöötajal võimalik leida erinevaid lastekaitsetööküsimisi juhendeid ja standardeid. Andmebaasi arendusega vaadatakse üle ka lastekaitse protsess ning luuakse indikaatorid juhtumi algatamiseks. Intervjueeritud eksperdi sõnul on abivajaduse hindamisel probleemiks see, et lastekaitsetöötajad kalduvad lapse tegelikult probleemist kõrvale ning lahendavad lapse abivajadust lähtuvalt saadavalolevatele teenustele või varem töötanud lahendustele. Lapse juhtumi lõpetamisel selle tulemust hindamisvahendi abiga ei hinnata, küll aga jälgitakse, kuidas määratud

⁵⁸ Lastekaitse süsteemide ülevaade (2021) Sotsiaalministeerium. *Avaldamata*.

⁵⁹ Burns, K.; Pösö, T.; Skivenes, M. (2017) Child Welfare Removals by the State: A Cross-country Analysis of Decision. Oxford University Press. [<link>](#)

⁶⁰ Skivenes, M.; Tefre, O. (2020) Errors and mistakes in the Norwegian child protection system. Policy Press: Bristol. [<link>](#)

⁶¹ Melinder, A.; Van Der Hagen, M.A.; Sandberg, K. (2021) In the Best Interest of the Child: the Norwegian Approach to Child Protection. [<link>](#)

tegevused ja teenused lapsele mõjuvad. Peamine eesmärk on hoida last võimalikult kaua oma bioloogilise pere juures.

2017. aastal viidi Norras läbi lastekaitseüsteemi reform, sest varasemas süsteemis olid probleemid koostöö, koordineerimise ja lastekaitsetöötajate kompetentsiga. Reformi eesmärk oli suurendada valdkondadevahelist koostööd, keskenduda senisest enam varasele märkamisele ja ennetusele. Oluline osa süsteemi reformimisest oli kohaliku omavalitsuse vastutusele rõhumine ning see, et kohaliku omavalitsuse teenused peredele peavad toetama lastekaitsetööd. Reformi eesmärkidega käsikäes käis lastekaitsetöötajate tööjõu probleemide lahendamine, kompetentside tõstmine ja tervise- ja sotsiaalvaldkonna suurem koostöö, sh andmebaaside ja e-lahenduste uuendamine.⁶²

Norra lastekaitseüsteemis on oluline roll ka psühholoogidel ning nende poolt tehtud eksperthinnangutel, millele põhinevad ka lastekaitse otsused, nt laps perest eraldada või mitte. Selleks, et eksperthinnangud oleks kvaliteetsemad ja täpsemad, muudeti eelnevalt nimetatud reformi raames ka psühholoogidele kohalduvaid nõudeid ning praktika ühtlustamiseks loodi kindel raamistik ja meetodika laste ja perede hindamiseks. Enne kui standardiseeritud hindamisleht liigub lastekaitsetöötaja kätte, hindab ja vaatab selle üle laste ekspert komisjon.⁶³

Lisaks eelnimetatud muudatustele, rõhuti reformiga ka valdkondadeülesele koostööle ning loodi juhised paremaks võrgustikutööks. Eraldi toodi esile vajadus luua kompetentsed meeskonnad keeruliste juhtumitega tegelemiseks, sh asendushooldusteenusel olevate laste abistamiseks.

ROOTSI LASTEKAITSESÜSTEEM

Rootsil ei ole lastekaitseseadust, vaid lapsi puudutav seadusandlus on integreeritud peamiselt Sotsiaalteenuste seadustesse. Rootsi on liitunud ÜRO laste õiguste konventsiooniga 1990. aastal ning 2020. aastal sai sellest Rootsis seadus. Sotsiaalteenuste seaduses on nimetatud lapse väärkohtlemise vormideks: lapse füüsiline, psühholoogiline, vaimne vägivald; seksuaalne väärkohtlemine, alandav kohtlemine ja hooletusse jätmine.⁶⁴ Lähiaastatel plaanitakse muuta sotsiaalteenuste seadust, et fookuseerida senisest enam varasele märkamisele, ennetusele ja teenuste kättesaadavusele.

Rootsis elab u 10 miljonit inimest, kellest 2 miljonit on lapsed. Neist u 32 000 on asendushooldusteenusel peres või asenduskodus.⁶⁵ Rootsi süsteemi kohta on raske teha üldistusi, sest kohalike omavalitsuste tase, struktuur ja ressursid erinevad suuresti piirkonniti. Rootsis on 290 kohalikku omavalitsust, mis pakuvad lastekaitseteenuseid ning oma tegevuses autonoomsed. Igal omavalitsusel on oma sotsiaalhoolekande amet, mille ülesanded on sätestatud sotsiaalteenuste seaduses.⁶⁶

Tervise ja sotsiaalhoolekande inspeksioon (IVO) on organisatsioon, mille ülesanneteks on jälgida ja teha järelevalvet sotsiaalteenustele ja selle, kuidas teenuste vaheline koostöö sujub. IVO teeb järelevalvet ka kohalikele omavalitsustele, kuid neil puudub otsene võim nende tegevuse üle. Samas, saavad kodanikud ja koostööpartnerid esitada IVOle kaebusi lastekaitsetöö kohta. Lastekaitsetöö standardid loob riiklik asutus nimega Socialstyrelsen⁶⁷ ning need on kohustuslikud kohaliku omavalitsuse lastekaitsetöös jälgimiseks. Socialstyrelsen teeb ülevaateid Rootsi lastekaitseüsteemi puuduste ja kitsaskohtade kohta ning peamiseks

⁶² Melinder, A.; Van Der Hagen, M.A.; Sandberg, K. (2021) In the Best Interest of the Child: the Norwegian Approach to Child Protection. <[link](#)>

⁶³ Ibid.

⁶⁴ Evidence review to inform the development of National Standards for Children's Social Services (2020) Health Information and Standards <[link](#)>

⁶⁵ Blomgren, K. (2020) Different levels of political governance; National, regional and local level. Ministry of Health and Social Affairs Sweden Government Offices of Sweden. <[link](#)>

⁶⁶ Evidence review to inform the development of National Standards for Children's Social Services (2020) Health Information and Standards <[link](#)>

⁶⁷ Eestis on sarnane asutus Tervise Arengu Instituut.

mureks on peetud lastekaitsetöötajate kompetentsi, mis seab riski alla kvaliteetse sekkumise pere ja laste elude puutumatusesse.⁶⁸ Lisaks tegeleb amet käsiraamatute, analüüside, hindamiste ja statistikaga.

Rootsis on väga tugev lastekaitsetöötajate ametiühing, kes seisab lastekaitsetöötajate õiguste eest nii palga küsimustes kui ka töökoormuse osas.

Rootsi lastekaitseüsteemi peamiseks kriitikaks on olnud ka üha kasvav juhtumite arvu kasv, formaalsete ja halduskoormuslike ülesannete rohkus, lastekaitsetöö maine, ressursipuudus, teadmiste puudus ja kriisilukordadega toimetulek.⁶⁹ Intervjueeritud ekspertide hinnangul on süsteemi puudujäägiks ka tõsiasi, et iga kohalik omavalitsus korraldab lastekaitseteenuseid ja süsteemi nii nagu soovib. See aga tähendab kvaliteedi kõikumist piirkonniti. Kuna KOVil on autonoomia oma korralduses, siis ei ole ka täpselt teada, mida ja kuidas tehakse. Samas ütlesid intervjueeritavad, et lastekaitsetöö peaks siiski jääma kohalikule tasandile, sest seal on võimalik olla oluliselt paindlikum ning reaktiivsem.

LASTEKAITSETÖÖ PROTSESS ROOTSIS

Sarnaselt Norra lastekaitseüsteemile on ka Rootsi süsteem teenuspõhine ning pöörõhk on ennetusel ja perepõhiste sekkumiste pakkumisel. Rootsis vastutavad lastekaitseteenuste eest kohalikud omavalitsused. Kuigi omavalitsused võivad läheneda lastekaitse korraldusele erinevalt, siis oma tegevustes tuleb tugineda pere toetamise mudelile. Mudeli fookuses on lastele ja vanematele vabatahtlikkuse alusel teenuste pakkumine. Kui peres toimub lapse väärkohtlemine või hooletusse jätmine, siis pakutakse perele esmalt struktureeritud tuge, et kasvatada vanemate võimekust ja vältida seadusandlikku sekkumist.⁷⁰ Lapse juhtumil on alati üks juhtumikorraldaja – lastekaitsetöötaja.

Abivajavast lapsest on seaduse järgi kohustatud teavitama lastega kokku puutuvad spetsialistid nagu tervishoiutöötajad, sotsiaaltöötajad, politseinikud ja õpetajad. Kodanikud teavitavad abivajavast lapsest Rootsis harva, aga neile teavitamise kohustus ei laiene. Lisaks on uuringud näidanud, et tervishoiutöötajad teavitavad abivajavast lapsest võrreldes teiste kohustatud osapooltega harvem. Peamiselt on selle põhjuseks teadmatus.⁷¹ Spetsialistid saavad teavitada telefoni teel ja e-maili teel. Osad kohalikud omavalitsused on oma koduleheküljele loonud spetsiaalse vormi abivajavast lapsest teavitamiseks.

JOONIS 18. ROOTSI LASTEKAITSETÖÖ JUHTUMIMENETLUSE PROTSESS

Kui lapse kohta tuleb kohalikkude omavalitsusse teade, siis esimese asjana kontrollitakse lapse turvalisust (vt Joonis 18). Seejärel viiakse läbi esmane hindamine ning selle põhjal otsustatakse juhtumimenetluse algatamise vajadus. Selleks on lastekaitsetöötajatel käsiraamat, millele nad saavad toetuda. Esmane

⁶⁸ Evidence review to inform the development of National Standards for Children's Social Services (2020) Health Information and Standards <[link](#)>

⁶⁹ Ericson, J. (2017) Child protection systems in Sweden gaps and challenges in services to asylum-seeking and returning children in families. Uppsala Universitet. <[link](#)>

⁷⁰ Evidence review to inform the development of National Standards for Children's Social Services (2020) Health Information and Standards <[link](#)>

⁷¹ Ericson, J. (2017) Child protection systems in Sweden gaps and challenges in services to asylum-seeking and returning children in families. Uppsala Universitet. <[link](#)>

hindamine tuleb läbi viia 14-päeva jooksul alates teate saamisest. Kõikide teadete kontrollimiseks kohtutakse lapse ja tema vanematega. Sekkumiste sisu otsustatakse vastavalt sellele, kas teade lapse abivajadusest on tulnud läbi süsteemi (st kohustatud osapooled on saatnud lastekaitsele teate) või on lapsevanem ise lastekaitse juurde pöördunud. Kui laps vajab tuge, siis peab lastekaitsetöötaja algatama juhtumimenetluse⁷². Kui lapse kohta alustatakse menetlus, siis viiakse läbi lapse abivajaduse hindamine. Kui on vajalik teiste osapoolte (spetsialistide kaasamine), siis selle üle otsustab lastekaitsetöötaja. Kaasatud spetsialistid on seadusega kohustatud andma lastekaitsetöötajale informatsiooni, tegema koostööd ja aitama koostada tegevusplaani. Lastekaitsetöötajad koguvad infot täpselt nii palju, kui juhtumi jaoks vaja on. Info kogumine räägitakse läbi lastekaitse tiimijuhiga. Vajadusel tehakse pere juurde kodukülastus. Hindamise järgselt valitakse lapsele ja perele sobivad teenused ning vajadusel sekkutakse pere autonoomiasse, viimast tehakse Rootsi praktikas siiski väga harva.⁷³

Lastekaitsetöötajatel on kasutada erinevad juhised, mis neid nende töös aitaks. On üldine juhtumimenetluse käsiraamat ning eraldi juhtumimenetluse käsiraamat juhul kui juhtum on puutumus kohtuga. Käsiraamatutes on eraldi õpetus riski- ja kaitsetegurite hindamiseks.

Lastekaitsetöötajad kasutavad oma töös lapse heaolu hindamise kolmnurka (*Barns Behov i Centrum, BBIC*), mille järgi hinnatakse terviklikult tema kõigist eluvaldkondadest lähtuvalt. Rootsis tehtud uuringute järgi on lastekaitsetöötajad öelnud, et ehkki kolmnurga järgi on lapse hindamine põhjalikum ning laps on rohkem kaasatud, siis seoses sellega on kasvanud lastekaitsetöötajate paberitöö ja administratiivsed kohustused.⁷⁴

See, millist abi perele antakse, sõltub pere vajadustest ja lastekaitsetöötajal on kaalutusõigus teenuste ja abi pakkumisel. Kuid kõikide omavalitsuste võimekuses on pakkuda vähemalt nõustamist, vanemlust toetavaid tegevusi ja perelepitusteenust lahku läinud vanematele. Kui vanemad ei suuda oma lapse eest hoolt kanda ning lastekaitse hinnangul on vaja laps perest eraldada, siis ta peab selle hinnangu saatma otsustamiseks kohaliku omavalitsuse laste ja perede komisjoni. Laste perede komisjon koosneb kohalikest inimestest, kes saavad tutvuda ekspertide hinnangutega ning seejärel langetada otsuse lapse ära võtmise osas.⁷⁵

Osades kohalikes omavalitsustes on lastekaitsetöötajad, kes on spetsialiseerunud konkreetsele teemale (nt laste seksuaalne väärkohtlemine). Väiksemates KOVides tavapäraselt spetsialiseerumist ei ole. Rootsi seadused ei reguleeri lastekaitsetöötaja töökoormust ega palka, need on kohalike omavalitsuste otsutada. Lastekaitsetöötajad saavad osaleda grupinõustamistel ning töötervishoiu kaudu saadakse vajadusel psühholoogilist tuge.

IIRIMAA LASTEKAITSESÜSTEEM

Iirimaa lastekaitsesüsteemi reguleerib laste hoolekande seadus⁷⁶ ja laste seadus⁷⁷, mille keskmes on laste heaolu ja kaitse tagamine. Iirimaa lastekaitsesüsteem on üles ehitatud riskipõhisele sekkumisele, st lastekaitsesüsteem sekkub pereellu ainult juhul kui laps on hädaohus. Pereellu puutumatusesse sekkutakse ainult läbi hindamise ja pere kaasamise. Kõik sekkumised peavad olema tugevuskeskised, lahendustele orienteeritud ja tõendus põhised. Laste seaduse eesmärk on tõsta kõikide inimeste teadlikkust laste heaolust, väärkohtlemise ilmingutest ja hooletusse jätmisest.⁷⁸

⁷² Blomgren, K. (2020) Different levels of political governance; National, regional and local level. Ministry of Health and Social Affairs Sweden Government Offices of Sweden. <[link](#)>

⁷³ Ericson, J. (2017) Child protection systems in Sweden gaps and challenges in services to asylum-seeking and returning children in families. Uppsala Universitet. <[link](#)>

⁷⁴ Evidence review to inform the development of National Standards for Children's Social Services (2020) Health Information and Standards <[link](#)>

⁷⁵ <[link](#)>

⁷⁶ Child Care Act (1991) <[link](#)>

⁷⁷ Children First Act (2015) <[link](#)>

⁷⁸ Lastekaitsesüsteemide ülevaade (2021) Sotsiaalministeerium. *Avaldamata*.

lirimaa valitsus on loonud seadusandluse hindamiseks ja poliitikakujundamiseks laste ja noorte asjade osakonna (DCYA ⁷⁹), mida juhib laste ja noorte asjade minister. Ministri ülesanne hulka kuulub ka valdkondadeülese rakendusrühma kokku kutsumine. Sinna rühma kuuluvad erinevate ministeeriumite osakondade spetsialistid ning allasutuste (Tusla, An Garda Síochána ja Terviseameti) esindajad, et monitoorida riigiülesest laste heaolu küsimusi ning teha ettepanekuid süsteemi parendamiseks.⁸⁰

lirimaal on seadusega pandud kohustus tagada riigis lastekaitse asutusele nimega Tusla⁸¹ ehk Lapse ja pere amet. Tusla vastutab laste heaolu ja kaitse eest, pere toetamise, lapse haridusliku heaolu ja teiste oluliste teenuste eest, nt perevägivalda ja seksuaalvägivaldaga seotud teenuste eest. Tusla peamiseks funktsioonideks on laste heaolu ja parimate huvide tagamine, abivajavate ja hädohus olevate laste juhtumitega tegelemine, koolikohustuse täitmisele järelvalve tegemine, koostöövõrgustike arendamine, uuringute läbiviimine ja lastele ja vanematele mõeldud teenuste rahastamine.⁸² Varasemalt oli lirimaal lastekaitse korraldatud läbi kohaliku tasandi, kuid kuna KOVID olid liigselt mõjutatud poliitikast ning lastekaitsetöö ei saanud piisavalt prioriteetsust, siis otsustati 2008. aastal valitsuse tasandil, et lastekaitsega hakkab tegelema uus amet nimega Tusla. Tuslal on kokku 17 piirkondlikku üksust, 6 regioonipõhist osakonda ning üks riiklik amet.

Kui lapse suhtes on toime pandud kuritegu, siis uurib seda asutus nimega An Garda Síochána. Sama asutuse kaudu saavad tööandjad kontrollida ka lastega töötavate spetsialistide tausta. An Garda Síochána annab vajaliku informatsiooni (karistuste väljavõtte jne) ning asutus ise peab otsustama, kas inimene sobib töötama lastega või mitte.⁸³

lirimaa lastekaitse süsteem põhineb igapäevase vastutusel. See tähendab, et vastutus abivajava lapse märkamisel on kõigil kodanikel. Lisaks on seadusega pandud teavituskohustus lastega kokkupuutuvatele spetsialistidele. Kohustus laieneb kõikidele spetsialistidele, kes töötavad lastega haridus, tervihoiu, õiguskaitse, noorsootöö ja lastehoiu sektoris, aga ka näiteks kirikuõpetajatele. Lisaks ka nt psühhiaatrid ja täiskasvanute nõustajad, kes ei pruugi otse lastega töötada, aga saavad teada, et täiskasvanuga on juhtunud midagi lapse eas. Spetsialistid, kes on kohustatud teavitama Tusla keskust, on kohustatud ka nendega koostööd tegema. Spetsialistid ei pea ise hindama ja välja uurima, kas lapse öeldu on tõde või mitte, vaid teavitama sellest Tuslat. Selleks on välja töötatud spetsiaalne vorm, mille kohustatud isik peab täitma ja Tuslale edastama. Tusla viib kohustatud isikutele läbi koolitusi, milles õpetatakse ära tundma abivajavat last ning seda, kuidas ja mida raportisse kirjutada.⁸⁴ Raport saadetakse tavapäraselt läbi online-süsteemi Tuslasse (on võimalik ka telefoni teel teavitada), kus on spetsiaalne üksus, kes teadete hindamisega tegeleb. Aastas tuleb u 63000 teadet, millest u kolmandiku teeb politsei.

Teated jagunevad laias laastus kaheks: 1) laps, keda on mingil moel väärkoheldud; 2) laps, kes ei ole kogenud väärkohtlemist, kuid vajab tuge.

Kui kohustatud isik teeb Tuslale teavituse, ei pea ta seda jagama lapse vanematega. Samas, praktikas seda tavaliselt siiski tehakse, et vanemaid eesootavaks lastekaitse sekkumiseks ette valmistada. Kui kohustatud isik ei teavita abivajavast lapsest, siis sellele ei järgne kriminaalõiguslikke tagajärgi, kuid isiku kohta on võimalik teha teavitus kutsekotta ja riigi kontrollibüroosse, kuhu jääb tema kohta märke, mida on tööandjal võimalik kontrollida. Samas, kui lapse suhtes on toime pandud kuritegu, siis on kõigil inimestel kohustus sellest teavitada ning teavitamata jätmine on kuritegu.⁸⁵

Intervjueeritud eksperdi hinnangul on lirimaa süsteemi suurimateks probleemideks tööjõu puudus ja vaimse tervise teenuste vähesus. Vaimse tervise probleemidega lastest saavad abi ainult need, kelle

⁷⁹ Department of Children and Youth Affairs

⁸⁰ Children First National Guidance <[link](#)>

⁸¹ Tusla tähendab iiri keeles „Uus päev“ ning see nimi pandi, et parandada lastekaitse mainet.

⁸² Ibid.

⁸³ Ibid.

⁸⁴ A Guide for the Reporting of Child Protection and Welfare Concerns <[link](#)>

⁸⁵ Children First National Guidance <[link](#)>

probleem on akuutne, sest teenusepakkujaid ei ole piisavalt. Tulevikus soovitakse rohkem rõhku panna ennetusele ja varasele märkamisele. Eraldi tähelepanu vajab vaesuse vähendamine.

LASTEKAITSETÖÖ PROTSESS IIRIMAAL

Lastekaitsetöötajad töötavad Iirimaa organisatsioonis nimega Tusla. Kui nendeni saabub teade lapsest, kes võib abi vajada, hindavad nad saadetud raportit ning vajadusel võtavad saatjaga ühendust. Teate saatja on tavaliselt osa lapse hindamise meeskonnast ning on kohustatud vajadusel abistama Tusla lastekaitsetöötajaid lapse hindamisel ja sekkumiste valikul. Lapse olukorra välja selgitamiseks kasutatakse võrgustikutööd, et selgitada välja võimalikult täpne informatsioon ning teha teadlikke ja tõenduspõhiseid otsuseid. Info jagamine Tusla lastekaitsetöötajatega on sätestatud seaduses – see peab olema mõistlik ja proportsioonis sellega, kui palju on infot lapse abistamiseks vaja. Lisaks, on Tusla töötajatel võimalik ise jagada samadel põhimõtetel lähtuvalt iga juhtumi eripäradest.⁸⁶

Pärast teate saamist ja informatsiooni kogumist, hindavad lastekaitsetöötajad lapse olukorda. Selleks võetakse ühendust lapse vanematega, et koostöös nendega hindamine läbi viia. Eesmärk on leida sellised lahendused, mis perele sobivad ning millest oleks lapse turvalisuse ja heaolu seisukohalt kõige abistavamad.⁸⁷ Hindamise aluseks on lastekaitsetöötaja professionaalne hinnang, Iirimaa ei kasutata selleks kindlat hindamisinstrumenti. Kui selgub, et laps on abivajav, siis viiakse koos spetsialistidega läbi nõupidamine, kus koostatakse turvalisusplaan.

Kui lapse olukorda pole teenused ja tugi aidanud ning lapse turvalisus on endiselt ohus, siis toimub lapse perekonnast eraldamine. Samas, on Iirimaa praktikas see pigem väga harv ning tavapäraselt suudavad pered koos kogukonna ja pere toe teenustega hoolitseda lapse heaolu eest.⁸⁸

JOONIS 19. IIRIMAA LASTEKAITSE PROTSESS

Civitta, 2022

Joonisel 19 on kirjeldatud Iirimaa Tusla lastekaitse protsess, mis pärast hindamist saab liikuda viies erinevas suunas. Esimesed kaks teenust (pereteenus ja muu teenus) on mõeldud peredele, kes vajavad tuge, kuid lapse turvalisus ei ole ohustatud. Neid teenuseid osutavad u 90 perekeskust üle Iirimaa. Rahastus nendele keskustele tuleb läbi Tusla. Neis keskustes töötavad sotsiaaltöötajad, noorsootöötajad, pereterapuedid, mänguterapuedid, sotsiaalhoolekande töötajad jne. Kuid ülejäänud tegevused on seotud lastekaitsetöötajate sekkumisega ning konkreetse tegevuskava koostamisega pere olukorra parandamiseks. Tegevusplaan koostatakse lähtuvalt lapse riskidest ning eesmärk on võimalikult kiiresti maandada lapse heaolu ohustavad riskid.⁸⁹ Tegevusplaani peab kinnitama lastekaitsetöötajate meeskonnajuht, niisamuti ka juhtumi lõpetamise otsuse.

⁸⁶ Children First National Guidance <[link](#)>

⁸⁷ Child Safeguarding: A Guide for Policy, Procedure and Practice <[link](#)>

⁸⁸ Children First National Guidance <[link](#)>

⁸⁹ Ibid.

Kui lapse olukord ei vaja lastekaitse sekkumist, aga vajab tuge, siis on Tusla lastekaitsetöötajal võimalik suunata perekond kogukonna või pereteenustele. Kui perekond ei vaja tuge ega sekkumist, dokumenteeritakse saadud info lapse toimikusse ning vajadusel kasutatakse seda uue informatsiooni ilmnemisel.⁹⁰

Lastekaitsetöötajad saavad juhtumimenetluses toetuda väljatöötatud juhistele – Lastekaitsetöö standard ja Asendushoolduse standard. Neid uuendatakse järjepidevalt. Iga aasta hinnatakse lastekaitsetöötajate tööprotsesse, sh laste ja vanemate kogemusi lastekaitsetööga kokkupuutel. Samas juhtumimenetluste mõju perekonnale ei mõõdeta.

Lastekaitsetöötajad kasutavad hetkel dokumenteerimiseks kahte meetodit – osaliselt salvestatakse informatsioon (raportid, kohtumiste protokollid, otsused) andmebaasi ning osaliselt hoitakse pabertoimikutes (raviandmed, pass, kohtudokumendid). Kasutusel andmebaas ei ühendu ühegi teise riikliku andmebaasiga, kuid sealt on võimalik välja võtta erinevat statistikat lastekaitsetöö kohta. Iirimaal on arendamisel uus andmebaas lastekaitsetöötajatele, mis on pandlik ja ühendub erinevate MS Office süsteemidega.

Lastekaitsetöötajate töökoormus ei ole seadusega reguleeritud, kuid iga meeskonnajuht peab hindama, kas töökoormus on liiga suur. Seadusega pole sätestatud lastekaitsetöötajate palka, kuid see on seotud ametiühinguga ja avaliku sektori keskmise töötasuga. Lastekaitsetöötajad saavad järjepidevalt kasutada supervisioone ning see on Iirimaal sissetöötatud süsteem, mida hinnatakse kõrgelt. Töötajatel on võimalik kasutada anonüümset nõuande telefoni, kui on kriisiolukord ning vajatakse tuge. Käesoleval hetkel planeeritakse muuta kohustuslikuks kord aastas nõustaja juures käimine.

ISLANDI LASTEKAITSESÜSTEEM

Islandi lastekaitsetsüsteemi reguleerib lastekaitseadus⁹¹ (2002), mille peamiseks eesmärgiks on tagada, et kõik lapsed kasvaksid rahuldavates oludes. Kõik lapse elus tehtavad toimingud peavad lähtuma lapse parimatest huvidest.⁹² Alates 2013. aastast on laste õigust konventsioon Islandil seadus⁹³ Islandi lastekaitsetsüsteem on perekeskne, see tähendab, et laps peab kasvama oma bioloogiliste vanematega ning lastekaitsetsüsteem peab seda suutma toetada.⁹⁴ Islandil on 80 000 last ning lastekaitse saab aastas 13 500 teavitust.

Sotsiaalministeerium on kõrgeima tasandi võimukandja Islandi lastekaitsetsüsteemis. Ministeeriumi allasutuseks on lastekaitseamet, mille ülesandeks on igapäevaste lastekaitseteenuste korraldamine ja administreerimine. Lastekaitseamet pakub tuge ja nõusutamist lastekaitse komisjonidele, korjab ja analüüsib statistilisi andmeid, juhib ja monitoorib asendushoolduse institutsioone ja ravikodusid, tegeleb hooldusperede leidmise ja koolitamisega, toetab uuringute ja analüüside elluviimist.⁹⁵ (vt Joonis 20)

Lisaks eelnevale, on lastekaitseameti juhtida üleriiklikud teenused – Lastemaja (seksuaalselt väärkoheldud lastele), laste ja noorte hälbiva seksuaalkäitumise ravi, vanemlusprogramm (PMTO⁹⁶), multisüsteemne teraapia (MST) ja ravikodud lastele ja noortele. Alates 1.01.2022 on lastekaitseameti üleannetes ka vajadusel juhtumikorralduse üle võtmine.

⁹⁰ Ibid.

⁹¹ Child Protection Act (2002) <[link](#)>

⁹² Child Protection in Iceland and the role of the Government Agency for Child Protection <[link](#)>

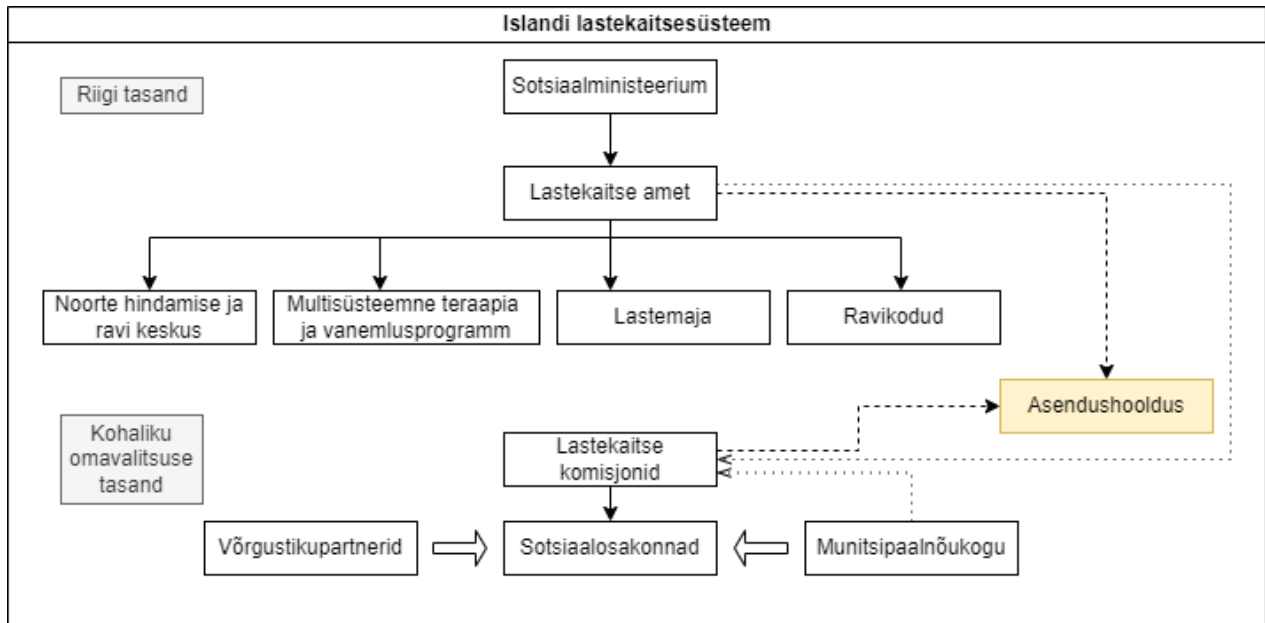
⁹³ Government of Iceland <[link](#)>

⁹⁴ Haugen; A.; Klörudóttir, S.Y. (2015) The involvement of family in child protection cases in Iceland. <[link](#)>

⁹⁵ Child Protection in Iceland and the role of the Government Agency for Child Protection <[link](#)>

⁹⁶ Parent Management Training – Oregoni mudel

JOONIS 20. ISLANDI LASTEKAITSESÜSTEEM

Kohaliku omavalitsuse tasandil tehakse tööd laste ja peredega ning viiakse läbi lastekaitsetööd. Kokku on 27 kohalikku lastekaitsekomisjoni (mitu omavalitsust on loonud ühise komisjoni). Käesoleval hetkel on seaduses ette nähtud, et 15 000 elaniku kohta peab piirkonnas tööl olema vähemalt üks lastekaitsetöötaja, kuid 2023. aasta algusest rakendub seadusmuudatus, mis määratleb, et 6000 elaniku kohta peab olema vähemalt üks lastekaitsetöötaja piirkonnas. Muudatus tehti, kuna lastekaitsetöötajate töökoormus oli liiga suur.

Kohaliku tasandi lastekaitse komisjonid on esmased reageerijad lastekaitse juhtumitele. Neile tuleb teavitada abivajavast lapsest. Abivajavast lapsest (sh sündimata lapsest) teavitamine on kõikide kodanike kohustus, kuid seaduses on eraldi välja toodud lastega töötavate spetsialistide ja politsei kohustus teavitada. Politsei kohustus teavitada laieneb ka nendele lastele, kes on kuriteos kahtlustatavad ning seaduse järgi peab lastekaitse komisjoni liige saama osaleda lapse ütluste andmisel.⁹⁷ Teavitamiseks on võimalik kasutada 24/7 toimivat lasteabitelefoni, kuid ka kohalike omavalitsuste kodulehekülgi, kus on vastavad vormid.

Lapsed ise saavad samuti teavitada, nt on osades omavalitsustes koolides kasutusel õpikute asemel Ipadid, kuhu on sisse laetud lasteabi äpp, mille kaudu on lastekaitsetöötajaga ühendust võtta.

Intervjueeritud eksperdi hinnangul on kõige suurem probleem Islandil laste vaimse tervise probleemid. Probleem seisneb selles, kas tegemist on lastekaitse või meditsiinisüsteemi klientidega ning kes neile vajaliku abi peaks võimaldama.

LASTEKAITSETÖÖ PROTSESS ISLANDIL

Lastekaitsesüsteem kohalikul tasandil on jaotatud kolmeks: lapse koordinaator; teise tasandi juhtumikorraldaja ja kolmanda tasandi juhtumikorraldaja.

Lapse koordinaator töötab esmatasandil, st koolis, tervishoius, lasteaias jne. Islandi seaduste kohaselt peab igal lapsel olema oma koordinaator ning laps peab oma koordinaatorit teadma, et vajadusel tema poole abisaamiseks pöörduda. Koordinaatoril on võimalik lahendada lapse probleeme esmatasandil, vajadusel

⁹⁷ Reports to the CPC's 2018-2020 <[link](#)>

suunata teenustele. Kui koordinaator jääb lapse abistamisel hätta, saab ta pöörduda teise tasandi juhtumikorraldaja poole.

Teise tasandi juhtumikorraldaja kaasab lapse probleemide lahendamisse tema vanemad ja toetusmeeskonna. Juhtumikorraldaja töötab kohaliku omavalitsuse sotsiaalosakonnas, kuid temal ei ole võimalik kasutada nt sotsiaaltoetusi ega suunata perekonda majutusteenustele. Teise tasandi eesmärk on leida ilma lastekaitsetöötaja sekkumiseta probleemidele lahendused. Ta saab suunata perekonna nõustamisteenustele, sellisel juhul peab nõustaja liituma juhtumi toetusmeeskonnaga. Toetusmeeskonnas võib lisaks spetsialistidele olla ka nt lapse naaber või sugulane.

Kui probleemid süvenevad või pere ei ole koostööaldis, siis liigub juhtum kohaliku omavalitsuse lastekaitsekomisjoni. Lastekaitsekomisjonis juhib tööd lastekaitsetöötaja, kes kaasab lapsega kokkupuutuvad spetsialistid. Lastekaitsetöötajal on laialdased õigused info kogumiseks ning teised spetsialistid on kohustatud temaga informatsiooni jagama, sh nt vanemate meditsiiniandmeid. Andmete väärkasutamine on väga Islandi süsteemis väga harv. Peamiselt kogutakse informatsiooni läbi telefoni või kohtumiste. Kirjalikult antakse infot harva. Info pinnalt koostatakse lapsele ja perele tegevuskava, mis on ajaliselt kindlalt piiritletud (tavapäraselt nt 3 kuud). Kui tegevuskava lõppeb, hinnatakse kuivõrd on probleemid lahenenud ning vajadusel koostatakse uus tegevuskava. Kui probleemid on lahenenud või osaliselt lahenenud, antakse juhtum tagasi esimesele või teisele tasandile.

Lastekaitsetöötajad kasutavad oma töös erinevaid meetodikaid, nt moitiveeriv intervjuerimine, taastava õiguse meetodikad jne. Lastekaitsetöötaja saab pere toetada läbi erinevate teenuste pakkumise: nõustamine, teraapia jne.⁹⁸ Juhul kui laps on vaja eraldada perekonnast, peab lastekaitsetöötaja esitama selle menetlemiseks kohtusse.⁹⁹ Lastekaitsetöötaja saab oma töös kasutada käsiraamatut, kuid kõik hindamised ja otsused tehakse lähtuvalt oma professionaalsusest.

Käsiraamatut kasutatakse siiski võrdlemisi vähe ning lastekaitsetöötajad eelistavad pöörduda riikliku lastekaitseameti poole oma küsimustega.

Kolmetasandilise süsteemi mõte on võimalikult varajane märkamine ning probleemidele lahenduse leidmine enne nende sügavamaks muutumist.

Kõik teated abivajavatest lastest lähevad otse kolmandale tasandile ning lastekaitsetöötaja on kohustatud 7 päeva jooksul alates teate saamisest juhtumiga tegelema. 60% kõikidest teadetest lähevad edasi juhtumimenetlusse.

Lastekaitsetöötajatel ei ole ühist andmebaasi. Igal omavalitsusel on oma andmebaas, kus toimikuid hoitakse. Kui laps kolib ühest omavalitsusest teise, siis antakse teisele omavalitsusele info pabertoimikuga. Islandi riiklik lastekaitse andmebaas on arendamisel ning peaks valmima kahe aasta pärast.

Igal lastekaitsetöötajal on u 45-50 juhtumit. Juhtumite töökoormust mõõdetakse kasutades Götensborgi kaalu – sellega saab hinnata, milline koormus on iga konkreetse juhtumiga. Töövahend on lihtne ja tõhus.

⁹⁸ Haugen; A.; Klörudóttir, S.Y. (2015) The involvement of family in child protection cases in Iceland. <[link](#)>

⁹⁹ Child Protection in Iceland and the role of the Government Agency for Child Protection <[link](#)>